

Antisemitiska hatbrott

Antisemitiska hatbrott

Rapport 2019:4

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

ISBN 978-91-88599-11-7
URN:NBN:SE:BRA-828
ISSN 1100-6676

© Brottsförebyggande rådet 2019

Produktion: Ordförrådet AB
Tryck: 2019 AJ E Print AB
Upplaga: 200 exemplar

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna rapport kan beställas hos Norstedts Juridik, 106 47 Stockholm
Telefon 08-598 191 90, e-post kundservice@nj.se
Webbadress: www.nj.se/offentligapublikationer

Förord

Brottsförebyggande rådet (Brå) har inom ramen för ett regeringsuppdrag om antisemitiska hatbrott fått i uppgift att ta fram ett kunskapsunderlag i syfte att stärka det förebyggande arbetet inom området. Uppdraget har getts till Brå mot bakgrund av den handlingsplan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott som beslutades 2016, och motiveras av att den judiska minoriteteten genom historien fått utstå omfattande diskriminering och förföljelser, såväl i Sverige som i andra länder. Judars och judiska församlingars utsatthet för antisemitism tar sig bland annat uttryck i hets mot folkgrupp, hot och våld.

Denna studie syftar särskilt till att öka kunskapen om den antisemitiska hatbrottslighetens karaktär och gärningspersoner. Studien vänder sig främst till regeringen, men även till rättsväsendets aktörer och andra med intresse för frågan.

Studien har vetenskapligt granskats av professor Malin Åkerström, Sociologiska institutionen vid Lunds universitet, och Helene Löw, lektor vid Historiska institutionen vid Uppsala universitet. Avslutningsvis vill Brå tacka studiens intervjupersoner, vars berättelser möjliggjort den här rapporten.

Stockholm i maj 2019

Björn Borschos
Tf. Generaldirektör

David Shannon
Enhetschef

Innehåll

Sammanfattning	6
Inledning	13
Syfte och frågeställningar	14
Rapportens disposition	14
Vad är antisemitiska hatbrott?	15
Antisemitism	16
Metod och material	25
Polisanmälningar, förundersökningar och domar	25
Intervjuer	27
Datamaterialets begränsningar	29
Studier om antisemitism i Sverige	31
Utvecklingen sedd genom svensk forskning om antisemitism.....	31
Svenska attitydstudier	33
Jämförande europeiska undersökningar	34
Ett brett samhällsproblem, med koncentration i vissa miljöer	37
Den antisemitiska hatbrottslighetens karaktär	41
De antisemitiska hatbrottens utveckling 2008–2016	41
En fördjupad bild utifrån polismaterial, domar och intervjuer	43
Vissa könsskillnader bland de utsatta	57
Avslutande kommentarer	59

Gärningspersoner	60
Gärningspersonen och målsägaren oftast obekanta med varandra	60
Kön och ålder hos utredda och dömda personer	62
Könsskillnader avseende brottstyp och relationen med målsägaren.....	63
Idémässiga utgångspunkter och motivbilder vid antisemitiska hatbrott	64
Avslutande kommentarer	74
Utsatthetens konsekvenser	76
Antisemitiska hatbrott skapar ångest, oro och otrygghet	76
Flera strategier för att handskas med otryggheten.....	79
Sviktande tilltro till samhällets reaktioner mot antisemitism och hatbrott	86
Avslutande kommentarer	89
Åtgärder.....	90
Avslutande kommentar	97
Referenser	98

Sammanfattning¹

Brå har fått i uppdrag av regeringen att göra en fördjupad studie av antisemitiska hatbrott. Studien ska undersöka den antisemitiska hatbrottslighetens karaktär med ett särskilt fokus på gärningspersoner. Rapporten har både en kvantitativ och en kvalitativ ansats.

De kvantitativa redovisningarna baseras på 564 hatbrottsanmälningar med identifierade antisemitiska motiv som ingår i hatbrottsstatistiken för åren 2012–2016 och på 103 domar som avser personer som blivit dömda i tingsrätt för brotts handlingar med antisemitiska motiv mellan januari 2007 och maj 2018.

De kvalitativa redovisningarna bygger på intervjuer och på de händelsebeskrivningar som framgår av hatbrottsanmälningarna och domarna. Intervjumaterialet består av 22 informella och 70 formella semistrukturerade intervjuer. Eftersom det inte alltid är självklart var gränsen går mellan icke-brottsliga uttryck för missaktning, nedsättande kommentarer eller hotfulla uttryck med anspelning på en persons grupptillhörighet och vad som är att betrakta som ett straffbart hatbrott i form av exempelvis ofredande, olaga hot eller hets mot folkgrupp, har Brå valt att undersöka antisemitism ur ett brett perspektiv. Syftet med rapporten är att ge ett underlag som kan fördjupa kunskapen om antisemitism och antisemitiska hatbrott. Studien kan också bidra till ökad förståelse för de personer och institutioner som utsätts för den här typen av kränkningar och hot.

Antisemitism uttrycks med varierande grovhet i många olika miljöer och sammanhang

Polisanmälningar, domar och intervjuer visar att antisemitism är ett fenomen som förekommer i olika typer av miljöer och sammanhang – på offentliga platser, i skolan, på arbetsplatsen,

¹ En engelsk version av denna sammanfattning finns på Brås webbplats, www.bra.se. Klicka där på fliken *Publikationer*, och skriv sedan in rapportnumret i sökfältet.

i hemmet, vid judiska institutioner och på internet. Att antisemitism förekommer i så många olika sammanhang medför att det är få platser där personer med judisk bakgrund kan röra sig utan att behöva känna rädsla eller oro för att bli utsatta. Antisemitiska påhopp kan ske både muntligt och skriftligt, ibland anonymt och ibland helt öppet. De sker ansikte mot ansikte, via telefon, via brev och via sociala medier. Grovheten i de antisemitiska uttrycken varierar från nedvärderande skämt om judar, via kränkande beskrivningar, till grövre antisemitiska tillmälen, hot och våldsbrott. Intervjumaterialet pekar mot att judiska personer som är öppna med sin judiska identitet eller innehar offentliga positioner löper större risk att bli utsatta, eftersom de är lättare att identifiera som judiska. Ofta består utsattheten för antisemitism även av upprepade företeelser. Det framkommer inga större skillnader i utsatthet beträffande kön; både kvinnor, män, flickor och pojkar utsätts för antisemitiska tillmälen, hot och våld. Emellertid visar materialet att det existerar könade aspekter i innehållet av de antisemitiska uttrycken. Det syns framför allt i hur kvinnor utsätts för sexualiserade hot och ofredanden, med tillmälen som ”judehora” och hot om våldtäkt.

Sammanvävning av olika idémässiga utgångspunkter vid antisemitiska hatbrott

Brås olika material visar att gärningspersoner vid antisemitiska hatbrott främst är män, men också att brotten begås av både män och kvinnor i ett brett åldersspann. Personer som utsätter andra för antisemitism kommer från olika typer av miljöer och det är långtifrån alla som tillhör en organiserad grupp. Antisemitism förekommer således i breda lager av befolkningen och skär genom olika religioner, sekulära grupper, politiska positioner och ideologier. Samtidigt utgör antisemitismen en del av det ideologiska fundamentet i radikalnationalistiska och våldsbejakande jihadistiska miljöer.

Materialet visar att hotet från den radikalnationalistiska miljön utgör ett hot både mot enskilda individer och mot judiska församlingar och föreningar. Flera av intervjupersonerna har noterat en ökad aktivitet inom den radikalnationalistiska miljön under de senaste åren, till exempel i form av offentliga och opinionsbildande aktiviteter. Utöver opinionsbildande manifestationer, till exempel i form av demonstrationer, begår dessa grupper brott i form av trakasserier och hot, som enligt intervjupersonerna syftat till att judiska personer ska lämna sina positioner eller lägga ner sina föreningar. Flera av intervjupersonerna, som har mer eller mindre offentliga positioner, berättar att deras framträdande roller har lett till att de har blivit särskilt utsatta av radikalnationalistiska grupper.

Trots att den radikalnationalistiska miljön är den miljö som är tydligast urskiljbar i materialet, uppfattar flera personer som arbetar med säkerhet i judiska församlingar och föreningar att den våldsbejakande jihadistiska miljön utgör det största *hotet* mot judiska institutioner. Allvarlighetsgraden i detta hot bedöms som påtaglig, eftersom grupper inom den våldsbejakande jihadistiska miljön ser judiska institutioner som legitima mål för terrorattacker. Intervjupersonerna menar att allt fler antisemitiska attacker runtomkring i världen begås av personer med kopplingar till denna typ av miljö. Att judiska institutioner varit mål för terror i andra länder bidrar således till en ökande känsla av otrygghet inom den judiska befolkningen även i Sverige.

Brås intervjuer visar att antisemitism förekommer även inom den politiska miljön, från vänster till höger. Det var flera intervjupersoner som hänvisade till offentliga uttalanden av lokalpolitiker och riksdagsledamöter från olika politiska partier, som kopplat samman svenska judiska institutioner och dessas representanter med kritik av staten Israel eller som ifrågasatt ”svenskheten” hos svenskar med judisk bakgrund. Flera av intervjupersonerna beskrev också uttryck för antisemitiska attityder och fördomar från personer som är aktiva inom antirasistiska och vänsterpolitiska rörelser, som kopplas till åsikter om Israel–Palestina-konflikten.

Bland Brås intervjupersoner är det också flera som beskrivit erfarenheter av utsatthet för hot, våld och ofredande av personer med bakgrund i Mellanöstern. I samband med detta påpekade intervjupersonerna att de delar av den svenska befolkningen som har en bakgrund i Mellanöstern utgör en heterogen samling av befolkningsgrupper och att det på samma sätt som i andra delar av befolkningen finns stora variationer i synen på antisemitism inom dessa grupper.

Flera intervjupersoner berättar även att de utsatts för antisemitiska skämt, fördomar och stereotypa kommentarer samt hot, våld och ofredande av vad de beskriver som ”etniskt svenska” personer, som de inte uppfattar tillhöra någon särskild miljö. Lärare och andra personer som arbetar på skolor beskriver att det bland elever, oavsett bakgrund, förekommer heilande, nedvärderande skämt om judar och användande av ”jude” som skällsord och för att beskriva någon som exempelvis snål, girig eller maktfullkomlig. Flera intervjupersoner beskriver även att de har blivit utsatta för antisemitism av chefer och kollegor på deras arbetsplatser.

Brås material gör det inte möjligt att redogöra för hur stor andel av antisemitismen som kan härledas till en specifik grupp eller miljö. Brås intervjuer tyder på att intervjupersonernas upplevelser

av vilka personer som begår antisemitiska hatbrottshändelser varierar beroende på var i landet man bor och vilka miljöer man själv rör sig i. Personer inom organiserade politiska miljöer har oftare erfarenheter av antisemitism bland personer med kopplingar till olika politiska partier. Personer från delar av landet där radikalnationalistiska organisationer är mer aktiva har oftare haft erfarenhet av antisemitiska handlingar som begåtts av personer med kopplingar till den här miljön. Personer som bor i storstäder med relativt många invånare från olika länder i Mellanöstern har oftare erfarenhet av antisemitiska handlingar som begåtts av personer med en bakgrund i dessa länder. Intervjupersoner från samtliga delar av landet som täckts av Brås urval av intervjupersoner har också beskrivit erfarenheter av uttryck för antisemitism av personer som skulle kunna vara ”vem som helst”.

Brås intervjuer visar att även om de många olika miljöer där det förekommer antisemitism skiljer sig åt på olika sätt, delar de ändå i hög grad samma stereotyper och föreställningar kring judiska personer.

Ett likartat antisemitiskt språkbruk hos samtliga gärningspersoner

Intervjumaterialet visar på att konspirationsteorier och antisemitiska föreställningar om exempelvis judisk makt förekommer i breda lager av befolkningen. Oberoende av gärningspersonens kön, ålder eller grupptillhörighet förekommer ett likartat antisemitiskt språkbruk. Detta språkbruk innefattar både så kallad modern eller politisk antisemitism, som har sin grund i rasideologiska utgångspunkter, och så kallad nyantisemitism, som ofta involverar antisemitiska yttringar som härrör ur Israel–Palestina-konflikten. Det förekommer även så kallad vardagsantisemitism, som inrymmer ironiska kommentarer och kränkande stereotypisering av judar i vardagliga situationer.

Flera av intervjupersonerna upplever att den antisemitiska retoriken har blivit grövre, och att retoriken karaktäriseras av språkliga koder som gör att den inte alltid uppfattas som antisemitisk för dem som inte känner till det nya antisemitiska språkbruket. Vanligt förekommande svenska kodord som används i stället för benämningen *judar* är exempelvis *Abrahams barn*, *Illuminati*, *Den Evige*, *Kulturmarxister*, *Kosmopoliter*, *Globalister* och *Du vet vilka*. Den här typen av antisemitiska yttringar är också ofta kopplade till ett bildspråk, till exempel genom memer på internet.

Utsattheten leder till otrygghet och begränsad vardag

Många av Brås intervjupersoner är bekymrade över antisemitismens utveckling i Sverige. Den rädsla de beskriver kommer delvis av en direkt utsatthet för antisemitiska hatbrott, och delvis av en oro för att bli utsatt. Antisemitismens konsekvenser på individnivå kan yttra sig på olika sätt för olika personer. Det är också viktigt att hålla i åtanke att intervjumaterialet inte kan sägas vara representativt, vilket innebär att det inte går att dra slutsatsen att alla judar i Sverige upplever dessa konsekvenser. Det är emellertid möjligt att i intervjumaterialet urskilja ett antal teman som beskriver vad antisemitism i Sverige kan resultera i för många individer.

Ett framträdande tema i intervjuerna var att antisemitiska hatbrott skapar både akut ångest och en återkommande känsla av otrygghet och oro i vardagen. Det rör sig om dels en otrygghet som orsakats av händelser intervjupersonerna själva har upplevt, eller som drabbat vänner och bekanta, dels en otrygghet som aktiveras i samband med nyheter om grova brott i andra länder. Utöver detta finns också en parallell oro för att familjemedlemmar, vänner eller bekanta ska utsättas. Många beskriver att de har utvecklat ett säkerhetstänkande i vardagen för att minimera risken för att bli utsatta – och som därför på olika sätt begränsar självbestämmandet. Intervjumaterialet åskådliggör exempelvis, som nämnts, att judiska personer som är mer synliga blir mer utsatta. Skillnader i utsatthet kan följaktligen bero på om personen är offentlig eller bär religiös klädsel eller judiska symboler. Direkt utsatthet samt rädslan för att bli utsatt leder även till att intervjupersonerna ibland eller helt och hållet döljer sin judiska identitet.

Enligt intervjuerna väljer en del judiska ungdomar att inte berätta om sin judiska identitet i skolan, på grund av antisemitismen. Antisemitism på nätet får som konsekvens att en del intervjupersoner överväger att sluta använda sociala medier.

Flera av intervjupersonerna berättar om personer som överväger att lämna sin hemstad eller i vissa fall Sverige på grund av antisemitism. De upplever att det inte kommer att vara möjligt att i framtiden leva ett tryggt och fritt liv i Sverige. Trots att det finns judar som överväger att lämna Sverige eller väljer att dölja sin identitet på grund av rädslan för att bli utsatta för antisemitism, existerar det också inom den judiska gruppen ett motstånd mot att behöva göra detta. Det var flera intervjupersoner som beskrev att de ibland väljer att bära judiska symboler trots att de inte känner sig trygga med att göra det.

Judiska institutioner tvingas öka sin säkerhet

De intervjupersoner som arbetar i judiska församlingar och föreningar beskriver att säkerhetsarbetet har ökat successivt i samband med en upplevd normalisering av antisemitism i det svenska samhället. Den omfattande säkerheten beskrivs som ett dilemma. Å ena sidan uppskattas säkerheten, eftersom den bidrar till en känsla av trygghet, å andra sidan innebär den begränsningar i öppenheten, eftersom det blir mer komplicerat att besöka judiska församlingar och föreningar, liksom deras arrangemang. Representeranter för de judiska församlingarna och föreningarna beskriver att de själva måste ansvara för merparten av sin egen säkerhet och att en betydande andel av församlingarnas medel går till detta arbete.

Samhällets reaktioner mot antisemitiska hatbrott är inte tillräckliga

Att antisemitiska uttryck förekommer i breda lager av befolkningen innebär att samhället enligt Brås intervjupersoner behöver förmedla tydligare motmarkeringar. Intervjupersonerna beskriver att deras förtroende för den närliggande omgivningen, polisen, rättsväsendet som helhet och politiker har minskat på grund av att de saknar tydliga markeringar mot den upplevda normaliseringen av antisemitisk retorik. Skolan och polisen nämndes framförallt i intervjuerna som två viktiga aktörer som man menar behöver agera med mer handlingskraft. Intervjupersoner menar att en del lärare saknar kapacitet att hantera antisemitismen, och att de ibland väljer att inte konfrontera elever som har uttalat sig antisemitiskt.

Det framgår i intervjuerna att personer med judisk bakgrund ofta väljer att inte anmäla när de utsätts för antisemitiska hatbrott, eftersom de upplever anmälningsprocessen som svår, krånglig eller tröttsam. Flera uppger även att polisanmälningar som avser antisemitiska hatbrott sällan leder till fällande dom, vilket innebär att många intervjupersoner inte tycker att det är någon idé att polisanmäla. Bland dem som trots allt anmäler antisemitiska incidenter uppger många att den främsta anledningen att göra det är att en anmälan bidrar till en förbättrad statistik över antisemitiska hatbrott i Sverige.

Det existerar även en osäkerhet bland många judiska församlingar och föreningar om huruvida polisen kommer att finnas på plats när de behövs. Även om kommunikationen mellan polis och judiska institutioner på många sätt framställs som bra, framgår det att de judiska institutionerna i slutändan upplever att det är de själva som måste ansvara för säkerheten. Personer som arbetar på judiska församlingar upplever dessutom att polisen inte förser

dem med en tydlig hotbild mot judiska institutioner, och att den svenska polisen tar mindre ansvar för judiska institutioners säkerhet än polisen i andra europeiska länder.

Strategiska åtgärdsområden

Det ingår inte i Brås uppdrag att inom ramen för denna rapport beskriva förebyggande arbete mot antisemitiska hatbrott, eller att ge konkreta förslag på förebyggande åtgärder. Däremot ska rapporten utgöra ett kunskapsunderlag som kan bidra till att stärka det förebyggande arbetet mot antisemitism.

Det underlag som Brå överlämnar i och med denna rapport utgörs i väsentliga delar av de resultat som framkommit och i kortfattad form redovisats i denna sammanfattning. Härutöver har Brå även valt att belysa regeringens handlingsplan *Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott 2016*, utifrån de intervjuer som genomförts inom ramen för uppdraget. Brå uppfattar att det finns långtgående likheter i synen på vilka områden som behöver förstärkas, i synnerhet ifråga om att öka kunskapen inom skolan och polisen samt ett fortsatt arbete för ett mer aktivt rättsväsende.

Inledning

Regeringen har gett Brå i uppdrag att göra en fördjupad studie av antisemitiska hatbrott. I uppdraget anges att Brå i studien ska belysa den antisemitiska hatbrottslighetens karaktär, med fokus på gärningspersoner, och att syftet är att få förbättrad kunskap för att kunna stärka det förebyggande arbetet. För genomförandet av uppdraget anger regeringen att Brå ska inhämta kunskap och erfarenheter från relevanta organisationer inom både civilsamhället och berörda myndigheter.

Bakgrund till uppdraget

I Samlat grepp mot rasism och hatbrott – Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott (Ku2016/02629/DISK), som beslutades den 24 november 2016, anger regeringen att det är viktigt att både arbeta brett mot rasism och liknande former av fientlighet och hatbrott, och samtidigt ha särskilt fokus på olika former av rasism, däribland antisemitism.

Regeringen använder begreppet antisemitism i betydelsen ”ideologier, uppfattningar eller värderingar som ger uttryck för fientlighet mot judar eller mot personer som uppfattas ha en judisk bakgrund” (Ku2017/02333/DISK). Med begreppet hatbrott avses brotten hets mot folkgrupp, olaga diskriminering samt andra brott där ett motiv för brottet har varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller annan liknande omständighet (se 16 kap. 8 och 9 §§ samt 29 kap. 2 § 7 brottsbalken).

Regeringen beskriver i sitt uppdrag till Brå att den judiska minoriteten genom historien fått utstå omfattande diskriminering och förföljelser, i såväl Sverige som i andra länder. Judars och judiska församlingars utsatthet för antisemitiska handlingar tar sig bland annat uttryck i hot, hets mot folkgrupp och ärekränkning. Både nationella och internationella rapporter har lyft fram att upplevelser av utsatthet, hot och hat har ökat bland judar under senare år.

Syfte och frågeställningar

Föreliggande rapport bygger på en studie som analyserat polis-anmälningar, förundersökningar och domar samt omfattat drygt 90 intervjuer med personer som utsatts för antisemitism, med poliser och åklagare, med företrädare för judiska församlingar och föreningar, med representanter för andra civilsamhällesorganisationer och myndigheter samt med personer som har eller har haft antisemitiska föreställningar och attityder.

Forskning visar att hatbrott ofta är sammanlänkade med andra typer av kränkningar i vardagen (se t.ex. Wigerfelt och Wigerfelt 2015). Ofta är det också svårt att avgöra var gränsen går mellan icke-brottsliga uttryck för missaktning, nedsättande kommentarer eller hotfulla uttryck eller handlingar och sådant som är att betrakta som brottsligt, såsom ett förolämpningsbrott eller straffbart ofredande eller hot, eftersom gränsen däremellan ofta avgörs av olika omständigheter i det enskilda fallet (se t.ex. SOU 2016:7). Brå har därför valt att i denna studie undersöka antisemitism ur ett brett perspektiv, och intervjupersonerna har tillfrågats om sina erfarenheter av uttryck för antisemitism generellt, även om dessa inte nödvändigtvis utgör brott i juridisk mening.

Syftet med rapporten är att ge ett underlag som kan fördjupa kunskapen om antisemitism och antisemitiska hatbrott samt bidra till ökad förståelse för de personer och institutioner som utsatts för den här typen av kränkningar och brott.

Rapporten fokuserar på följande frågeställningar:

- Hur ser den antisemitiska hatbrottsligheten ut och vilka andra uttryck för antisemitism kan förekomma i de utsattas vardag?
- Vilka är gärningspersonerna vid antisemitiska hatbrott i Sverige?
- Vad får den här typen av handlingar för konsekvenser i vardagen för den som utsätts?
- Vilka typer av åtgärder kan förstärka arbetet att motverka antisemitiska hatbrott?

Rapportens disposition

Rapporten fortsätter i detta inledande kapitel med en närmare presentation av två centrala begrepp: hatbrott och antisemitism. Kapitlet fortsätter därefter med en beskrivning av antisemitismens långa historia och en redovisning av några av de mera vanligt förekommande antisemitiska stereotyperna och föreställningarna.

I det närmast följande kapitlet redovisas Brås metodologiska överväganden och de material som använts i studien. Därefter

presenteras en överblick av centrala studier om antisemitism i Sverige, och däribland några internationella jämförande studier. Där redovisas i korthet också forskning om miljöer där antisemitismen anses vara särskilt framträdande.

I de tre efterföljande kapitlen presenteras resultaten av Brås analyser. Dessa kapitel riktar fokus på den antisemitiska hatbrottslighetens karaktär, på gärningspersonerna och på konsekvenserna av utsatthet för antisemitiska hatbrott.

Rapporten avslutas med ett kapitel som diskuterar olika ingångar för att förstärka det förebyggande arbetet mot antisemitiska hatbrott.

Vad är antisemitiska hatbrott?

Hatbrott med främlingsfientliga, homofobiska och antisemitiska motiv har kartlagts i Sverige sedan 1990-talet. År 2006 tog Brå över sammanställningen av hatbrottsstatistiken från Säkerhetspolisen (se Brå 2017a). Idag särredovisar hatbrottsstatistiken hatbrott med främlingsfientliga eller rasistiska, afrofobiska, antiromska, antisemitiska, islamofobiska, kristofobiska, andra antireligiösa, transfobiska motiv samt motiv som rör sexuell läggning. I Sverige finns det tre lagrum som tillsammans sätter ramarna för vad hatbrott är: hets mot folkgrupp, olaga diskriminering och straffskärpningsregeln.² Hatbrott är således ett samlingsbegrepp och inte ett specifikt brott.

Brås hatbrottsstatistik bygger dels på polisanmälningar, dels på tre olika surveyundersökningar: Nationella trygghetsundersökningen (NTU), Politikernas trygghetsundersökning (PTU) och Skolundersökningen om brott (SUB).

Det är endast i den delen av statistiken som bygger på polisanmälningar som det finns möjlighet att särredovisa hatbrott med antisemitiskt motiv. De brottskategorier som används som underlag för denna del av hatbrottsstatistiken är våldsbrott, olaga hot, ofredande, ärekränkning, hets mot folkgrupp, skadegörelse, klotter, olaga diskriminering och diverse övriga brott.³

² Straffskärpningsregeln (29 kap. 2 § p.7 BrB) innebär att hatbrottsmotiv ska beaktas vid bedömningen av straffvärdet för brottet. Brott som syftar till att kränka en person, folkgrupp eller annan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller annan liknande omständighet kan således medföra strängare straff än om samma brott begåtts utan hatbrottsmotiv (se vidare Åklagarmyndigheten 2016).

³ Det bör noteras att forskare menar att motivet för antisemitiska hatbrott vanligen inte grundas i negativa föreställningar om religionen, dvs. judendomen, utan i stället kan relateras till stereotypa föreställningar om judar som folkgrupp (se t.ex. Löwander och Hagström 2011).

Brå kommer i föreliggande rapport att använda begreppet antisemitiska hatbrott enligt samma definition som i Brås hatbrottsstatistik, nämligen:

*Brott som begås på grund av rädsla för, fientlighet eller hat mot judar och judendom som aktiverar en reaktion mot judendomen, judisk egendom, dess institutioner eller den eller dem som är, eller uppfattas vara, judar eller representanter för judar.*⁴

Eftersom det inte finns någon enskild brottsrubricering eller brottskod för hatbrott är antalet sådana brott avhängigt en bedömning. Ansvaret för den bedömningen åligger Brå, inom ramen för förvaltandet av hatbrottsstatistiken, och hur denna bedömning görs beskrivs närmare i Brås tekniska rapporter om hatbrottsstatistiken (se Brå 2017b).⁵

Hatbrottsbegreppet är omdiskuterat

Det ska samtidigt påpekas att begreppet *hatbrott* är omdiskuterat, såväl i Sverige som internationellt. Det kan inte rakt av översättas till andra länders användning av *hate crime*. Andra närliggande begrepp är *hate speech* respektive *bias crime*.

Samtidigt är ”hat” en i sig snäv beteckning. Vissa forskare menar att hat är en missvisande term i sammanhanget, eftersom motiven vid den här typen av brott inte sällan handlar om fördomar snarare än ett uttalat hat (se t.ex. Hall 2005, Iganski 2013).

Forskare menar också att det finns en risk att hatbrott ses som enskilda explosiva handlingar snarare än som en del av de diskurser och strukturer som är en grogrund för hatbrott och diskriminering (Wigerfelt och Wigerfelt 2015). Exempelvis skriver Iganski (2013) att den bild som förmedlas av hatbrott i medier, där hatbrott ofta skildras som brutala våldshändelser, är vilseledande. I själva verket begås hatbrott oftare av ”vanliga” människor i en vardaglig kontext (Iganski 2008, Tiby 2010).

Antisemitism

Forskning om antisemitism kom framförallt att utvecklas efter andra världskrigets slut. Många forskare har sedan dess försökt

⁴ Enligt definitionen kan även personer som av gärningspersonen uppfattas vara judar eller anses representera judar i allmänhet utsättas för antisemitiska hatbrott. Exempel på detta är personer som arbetar för civilsamhällets organisationer eller statliga myndigheter som av gärningspersoner påstås vara kontrollerade av judar. Det kan också gälla exempelvis politiker eller journalister som arbetar med eller skriver om frågor som rör antisemitism.

⁵ En översiktlig redovisning av den antisemitiska hatbrottslighetens utveckling sedan 2008 enligt hatbrottsstatistiken presenteras i kapitlet om den antisemitiska hatbrottslighetens karaktär.

att förstå och förklara antisemitismens grundläggande orsaker, vad som utlöser antisemitism under en viss period, liksom dess olika former och uttryck. Den vetenskapliga litteraturen om antisemitism och dess historia är omfattande.⁶ Utöver idéhistoriska och historiska perspektiv har även socioekonomiska, sociopolitiska, socialpsykologiska, antropologiska och språkvetenskapliga förklaringsmodeller använts för att förstå antisemitism (Bachner 2004).

På samma sätt som med andra typer av rasism används antisemitism som ett sätt att skilja mellan ett ”vi” och ett ”dem”. Genom att formulera hur annorlunda ”de andra” är, skapas en känsla av samhörighet med ”den egna” gruppen. Den känslan kan också förstärkas av föreställningen om ”dem” som en gemensam fiende eller ett hot mot ”oss” (se Bachner och Ring 2005). I antisemitismens fall är det således ”judarna” som utgör de andra och det yttre hotet.

Antisemitism kan i likhet med andra former av rasism också fungera som en ”lösning”, genom att judar framställs som orsak till existerande eller påstådda problem (se Bachner och Ring 2005). Genom historien har ”judarna” av olika opinioner anklagats som ansvariga för den medeltida pesten, kapitalismen, den franska revolutionen, liberalismen, socialismen och demokratin, bolsjevikernas maktövertagande i Ryssland och första och andra världskriget (ibid.).

Antisemitism är ett mångfasetterat fenomen, och det finns ingen allmänt erkänd och enskild orsak som förklarar dess existens, fortlevnad och uttryck genom historien. Eftersom antisemitism som fenomen är så sammansatt och komplicerat är det också svårt att hitta en definition som tillräckligt väl fångar in fenomenet (Andersson 2000).⁷

Många svenska forskare som undersökt antisemitism i Sverige på senare år har emellertid gemensamt att de utgår ifrån Helen Feins (1987) definition. Den lyder (se även Bachner och Ring 2005):

Antisemitism är en bestående latent struktur av föreställningar fientliga mot judar som kollektiv, vilka på det individuella planet manifesteras som attityder, i kulturen som

⁶ Se vidare Valentin 1962, Berggren 1999, Andersson 2000, Bachner 2004, Carlsson 2004, Svanberg och Tydén 2005, Kvist Geverts 2008, Laqueur 2006, Beller 2009.

⁷ Termen anses av många ha myntats av den tyske antisemiten Wilhelm Marr, som menade att det behövdes en term för att beskriva fientliga åtgärder, inte som tidigare mot den judiska religionen, utan mot judarna som folk eller som ”ras” (se t.ex. Berggren 1997, Bachner 1999, Ericsson 2016). Samtidigt är termen i sig missvisande, då föreställningen om att det skulle finnas en ”semitisk ras” uppstod genom en felaktig slutsats om att de som tillhörde samma språkgrupp utgjorde en ”ras” (Andersson 2000).

myter, ideologi, folkliga traditioner och bildspråk, samt i handlingar som social eller legal diskriminering, politisk mobilisering mot judarna och kollektivt eller statligt våld, vilket resulterar i och/eller syftar till att fjärma, driva bort eller tillintetgöra judar just för att de är judar.

Denna definition kommer att ligga till grund för Brås användning av termen antisemitism.

Eftersom antisemitism kan se ut på många olika sätt på olika platser och under olika historiska perioder, följer en kort historisk översikt för att konkretisera och exemplifiera antisemitism.

Antisemitismens framväxt i Europa

Den brittiske historikern Steven Beller (2009, 2015) beskriver att en central orsak till antisemitismens framväxt och varaktighet i Europa är den judefientliga tanketradition som utvecklades inom kristendomen. När kristendomen etablerade sig som en separat religion, konkurrerade den med judendomen och för att underminera judendomen, utvecklades under de första århundradena efter Jesu födelse en antijudisk teologi, som bland annat baserades på påståendet att judarna korsfäst Jesus.⁸

Under den europeiska medeltiden (perioden mellan år 1000 och år 1500) påstods judar vara djävulens redskap. De anklagades för ritualmord på kristna barn, liksom för att förgifta brunnar och därmed orsaka pesten. Stereotyperna och anklagelserna ökade, samtidigt som antalet yrken som var öppna för judar minskade. Under en stor del av europeisk medeltid begränsades judars rättigheter genom en diskriminerande lagstiftning. Så småningom etablerades getton, och judar tvingades bära särskiljande kläder.

Att judars arbetsmöjligheter inskränktes till bland annat penningutlåning åt makthavare bidrog enligt Beller (2009) till att de utsattes för ett än större folkligt ogillande. Med tiden utvecklades nya anklagelser och myter. Den här utvecklingen ledde till att judar i allt högre grad kom att uppfattas som farliga och ondskefulla, och med tiden allt mindre mänskliga – någonting som till slut fick till följd att judar fördrevs från många platser i Europa.

Utvecklingen i Västeuropa, Östeuropa och Mellanöstern

Beller beskriver att judars situation förbättrades på många håll i och med upplysningstiden (1700-talet). Diskussionen om hur

⁸ Även om judeförföljelser och inskränkningar av judars ekonomiska möjligheter förekom tidigare, var det år 1096 som de första folkligt orienterade judeförföljelserna, då judar anklagades för att vara Kristimördare, ägde rum (Beller 2009).

man skulle förändra judarna, så att de på bästa sätt skulle passa det europeiska moderniseringsprojektet, kom att benämnas ”judefrågan”. På många platser i Europa kom judar under den här tiden att bli fullvärdiga medlemmar av samhället, nationen och staten.

På grund av att judar på många håll i Europa under den här tiden snabbt avancerade socialt, kom de att kopplas ihop med moderna fenomen som den internationella finansmarknaden, vilket ansågs bekräfta gamla konspiratoriska myter om judar som strävade efter världsherravälde (Bergmann 2008). Samtidigt menar Beller (2009) att centrala delar av den kristna, medeltida anti-judiska tanketraditionen levde kvar, särskilt i Centraleuropa.

På 1870-talet framträdde i Tyskland politiker och organisationer som angrep judar med politiska, nationalistiska och rasistiska argument. Forskare menar att rasbiologins utveckling under senare delen av 1800-talet blev central för antisemitismen. På grund av sin upphöjda status som vetenskaplig disciplin blev rasbiologin ett viktigt instrument även utanför vetenskapliga kretsar för att förklara – och komma med lösningar på – sociala och politiska problem (Berggren 2014).

Enligt Beller (2009) var Ungern ett av de första länderna där det som i forskningen ofta beskrivs som den moderna politiska antisemitismen fick genomslag, samtidigt som Ungern var ett av de länder där antisemitism kraftigt motarbetades före 1914. Antisemitismen kom alltså i allt högre grad att blandas med politiska, ekonomiska, sociala, nationalistiska och så småningom rasistiska motiv.

Beller (2009) menar vidare att de västeuropeiska försöken under 1800-talet att integrera judar som fullvärdiga medborgare inte hade någon motsvarighet i Ryssland. Detsamma gällde för flera andra länder i Östeuropa, där inga krav väcktes på att judar skulle betraktas som individer och medborgare i nationalstaten. I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet mördades tusentals judar i Ryssland och Ukraina under pogromer (blodiga förföljelser av judar). En del av dessa pogromer uppmuntrades av myndigheterna.

År 1905 publicerades ”Sions vises protokoll”, ett dokument som hävdades bekräfta en judisk konspiration mot den kristna civilisationen. Att skriften tidigt avslöjades som påhittad av den ryska hemliga polisen hindrade inte att den översattes till många olika språk och spreds i stora upplagor. Protokollet påstod att judarna kontrollerade politiken, massmedierna och världsekonomin. Efter den ryska revolutionen 1917 fick förfalskningen stor internationell spridning. Denna konspirationsteori kom att bli viktig för

Hitler och nazisterna, och är idag återigen ett centralt inslag i antisemitiska sammanhang världen över (se t.ex. Bytwerk 2015).

Under nazisternas styre av Tyskland skedde först en rad inskränkningar av judars rättigheter och friheter, vilket följdes av pogromer, och i början av 1940-talet fattades ett beslut som har kommit att kallas ”den slutgiltiga lösningen av judefrågan”. Innebörden av beslutet var att mörda samtliga judar i de tysk-kontrollerade landområdena i Europa. Under andra världskriget omkom uppskattningsvis omkring sex miljoner judar under det som i Sverige kommit att kallas Förintelsen.⁹

Enligt forskare ledde de politiska och ekonomiska omdaningarna i Västeuropa efter 1945 så småningom till en genomgripande förbättring av judarnas ställning i samhället. Efter Förintelsen tog många länder runt om i världen starkt avstånd ifrån antisemitism. Även om detta inte förhindrade att antisemitiska idéer levde vidare, accepterades inte längre öppen och tydlig antisemitism på samma sätt som tidigare i många länder, inklusive i Sverige (se t.ex. Bachner 2004).

I muslimska länder har judar traditionellt sett behandlats bättre än i kristna, även om olika grader av diskriminering och fientlighet existerat också i dessa länder (Staetsky 2017). Forskare menar att framförallt kristna församlingar förde med sig sin antisemitiska idétradition när européerna tog makten i Mellanöstern på 1800-talet (Laqueur 2006). Efter första världskriget spreds antisemitism i högre grad i Mellanöstern, och under andra världskriget spreds anti-judisk propaganda från Nazityskland (Tossavainen 2003). Israels bildande 1948 bidrog till att antisemitismen i den här delen av världen ytterligare förstärktes, och enligt Tossavainen spreds antisemitism till Mellanöstern dessutom från Moskva under sovjetimperiets tre sista decennier.

Flera studier visar att antisemitismen idag fortsatt är ett stort problem i många delar av Mellanöstern och norra Afrika (se t.ex. ADL 2015, Jikeli 2015). Långvarig propaganda, stereotyper och utbredda konspirationsteorier om judars inflytande och makt har enligt forskare lett till att judar ges skulden för en rad olika typer av problem (Tossavainen 2003). Svenska kommittén mot antisemitism (2013) menar att den spridning antisemitismen fått i dessa länder bör förstås mot bakgrund av brister i demokratiska principer, såsom tolerans och yttrandefrihet.

⁹ Under Förintelsen mördades även ett stort antal romer, polacker, homosexuella och personer med funktionsnedsättningar, med hänvisning till rasideologiska föreställningar (se t.ex. Rees 2017).

Grader och typer av antisemitism

Många forskare använder någon form av skala eller typindelning för att beskriva olika former av antisemitism. En sådan skala är Röhls (1996) femgradiga indelning, där den lägsta nivån kallas vardagsantisemitism och den högsta nivån kallas Förintelseantisemitism (se även Carlsson 2004).

En annan typ av indelning är den som skiljer mellan ”traditionell”, ”modern” och ”ny” antisemitism. Med traditionell antisemitism menas den anti-judiska tanketradition som utvecklades inom kristendomen och islam, och den benämns ibland också som religiös antisemitism. Med modern, ibland kallad politisk, antisemitism syftar forskare på den antisemitism som växte fram under den andra hälften av 1800-talet och som byggde på ett rasbiologiskt sätt att tänka och förhålla sig till människor. Till ny antisemitism (efter 1945) räknas exempelvis antijudiska uppfattningar som kommer till uttryck i sammanhang som rör staten Israel och den israelisk-palestinska konflikten (Beller 2009). Detta kallas ibland antisionism, och det förekommer diskussioner om huruvida antisionism per definition ska betraktas som antisemitism eller inte, eftersom gränsen inte alltid är helt tydlig mellan vad som är kritik mot staten Israel och vad som är antisemitism. De flesta forskare tycks vara överens om att kritik mot staten Israel självklart inte i sig är antisemitism. Samtidigt menar forskare att antisionism kan övergå i antisemitism.

Dencik och Marosi (2017) har genom sina studier av hur judar upplever antisemitism i Europa funnit i huvudsak tre olika typer av antisemitism. Den första typen benämns klassisk antisemitism. Den bygger på rasistiska fördomar och föreställningar om en judisk världskonspiration. Den andra typen kallas upplysningsantisemitism, som består av förbud mot att praktisera sådant som judar själva upplever som centralt för deras religion, såsom omskärelse av nyfödda pojkar och kosherslakt. Den tredje typen kallar de Israel-härledd antisemitism och avser hot och attacker mot judar som sker med hänvisning till staten Israels handlingar.

Olika antisemitismer eller variationer av antisemitism?

En delvis annan diskussion, men som är nära sammankopplad till de olika skalorna och indelningarna av antisemitism, gäller hur man bör förhålla sig till å ena sidan antisemitismens anmärkningsvärda kontinuitet och å andra sidan vissa skiften i antisemitismens karaktär under dess långa historia. Frågan som diskuteras här är huruvida det över tid uppstår kvalitativt nya former av antisemitism eller om det sker en återaktivering och anpassning av redan existerande tankemönster (se Laqueur 2006).

Wetzel (2014) har visat att antisemitiska fördomar och stereotyper varit mycket flexibla under dess tvåtusenåriga historia, i och med att de anpassats efter nya socioekonomiska omständigheter. Detta har bland annat har föranlett Zick och Kupper (2005) att föreslå begreppet ”transformerad” (*transformed*) antisemitism för nya varianter av antisemitism.

Som ett exempel på den andra ståndpunkten kan nämnas att Staetsky (2017) föreslagit en elastisk syn (the elastic view) på antisemitism. Den grundläggande tanken här är att det i grunden rör sig om ett och samma fenomen, men att antisemitiska uppfattningar existerar i olika former och med skiftande intensitet hos olika personer och grupper. Staetsky vill på detta sätt understryka betydelsen av att kunna särskilja mellan människor som hyser fientlighet mot judar och människor som medvetet eller omedvetet sporadiskt ger uttryck för enskilda antisemitiska föreställningar eller attityder. Enligt Staetskys egen forskning kan endast ett par procent av den brittiska befolkningen beskrivas som fientligt inställda till judar, medan närmare en tredjedel av befolkningen ger uttryck för en eller några antisemitiska stereotyper.

Centrala antisemitiska stereotyper och föreställningar

I det följande återges några av de vanligare antisemitiska stereotyperna och föreställningarna. De går mycket långt tillbaka i tiden även om de antagit lite olika skepnader under olika perioder och är mer eller mindre framträdande på olika platser och hos olika grupper. Brå sammanfattar här sex antisemitiska stereotyper och föreställningar som förekommer i de material som bildat underlag till föreliggande rapport.

Att judar tillhör en underlägsen ”ras”

Rasistiska stereotyper är centrala för antisemitiska föreställningar, både historiskt och idag. Med rasbiologins framväxt i Europa under den andra hälften av 1800-talet och början av 1900-talet beskrevs judar som en underlägsen ”ras”, som utgjorde ett hot mot nationen och ”folket”. Deras kroppsliga attribut ansågs spegla deras inre, och karikatyrer på judar utgjorde en viktig del i Nazitysklands propaganda. Bilden av judarna som ”de andra” var central för konstruktionen av den nationella självbilden runt om i Europa, inklusive i Sverige (Andersson 2000).

Att judar är giriga, snåla och ohederliga

Föreställningen om judars girighet, snålhet och ohederlighet går tillbaka till medeltiden, och utvecklades som ett resultat av att judar förbjöds arbeta inom en rad olika yrken, och därmed i hög grad förpassades till att arbeta med handel, penningutlåning och skatteindrivning (se Laqueur 2006). Stereotyper om judar som

snåla och giriga är centrala än idag, och aktiverades exempelvis under finanskrisen 2008, då ”judar” anklagades för att ligga bakom krisen (se Wodak 2017).

Att judar strävar efter makt, kontroll och inflytande

Föreställningar om judars strävan efter makt, kontroll och inflytande utgör den moderna kärnan i antisemitisk propaganda. Föreställningar om judars makt spelade en viktig roll i nazitysk propaganda, då judar påstods sträva efter att ta makten över politik, ekonomi, kultur och medier. Idén om makt hänger tätt ihop med föreställningen om judiska sammansvärjningar och världskonspirationer (se Berggren 2014). Dessa idéer har fått nytt liv de senaste åren, inte minst på anonyma internetforum (se Bachner och Ring 2005).

Att judar är illojala mot nationalstaten

I den antisemitiska idétraditionen ses judar inte som individer, utan som ett homogent kollektiv. Inom ramen för denna föreställning beskylls judar för att hålla varandra om ryggen och för att sätta den egna gruppens intressen före andras, och före hemlandets (Bergmann 2008). Denna påstådda illojalitet mot nationalstaten utgjorde en central del av nationalsocialisternas antisemitiska propaganda under 1900-talet. Också detta bygger på en föreställning sprungen ur den tidiga kristendomens antisemitiska tradition, enligt vilken Gud ska ha dömt judar till ett evigt kringresande. Det faktum att judar fördrivits från sina hemländer i Europa har i olika perioder använts som ett ”bevis”, framförallt av högerextrema grupper, på att judar inte är lojala nationalstaten (Wodak 2017).

Att judar är ansvariga för globalisering, mångkultur, migration och terrorism

Judar beskylls för att vara ansvariga för globalisering, mångkultur och migration till Europa. Syftet påstås vara att förgöra den ”europeiska civilisationen”. Kritiken som nyligen riktats mot den amerikansk-judiske finansmannen och filantropen George Soros exemplifierar detta. Soros påstås bland annat ligga bakom migrationsströmmar till Europa och USA och vara ansvarig för framväxten av mångkulturella samhällen (SKMA 2017). Vidare har judar anklagats för att kontrollera amerikansk utrikespolitik, vara skyldiga till Irakkriget, ha utfört terrorattacken den 11 september 2001 och för att ligga bakom terroristorganisationen Islamiska staten (Forum för levande historia 2019).

Att judarna är ansvariga för antisemitismen

Flera antisemitiska teman är kopplade till Förintelsen och dess konsekvenser. Ett sådant tema har att göra med påståendet att judar överdriver sitt lidande för att få ekonomisk kompensation.

En närbesläktad antisemitisk idé är att antisemitismen, inklusive Förintelsen, är judarnas eget fel (Bachner och Ring 2005, Wetzel 2017).

Metod och material

För att belysa studiens frågeställningar utifrån olika perspektiv har Brå samlat in data från flera olika källor: polisanmälningar, förundersökningar, domar och intervjuer. I kapitlet om den antisemitiska hatbrottslighetens karaktär presenteras även en kort redovisning av några centrala resultat från Brås hatbrottsstatistik. De resultat som redovisas bygger således på både kvantitativa och kvalitativa uppgifter. Brå har också gått igenom delar av den omfattande internationella forskningen om antisemitism och antisemitiska hatbrott, liksom svensk forskning på området, i syfte att ge en bakgrund till studiens analyser och resultat.

Polisanmälningar, förundersökningar och domar

De kvantitativa redovisningarna i rapporten baseras på dels samtliga 564 hatbrottsanmälningar med identifierade antisemitiska motiv som ingår i hatbrottsstatistiken för åren 2008–2016, dels domar som avser personer som blivit dömda i tingsrätt för brotts handlingar med antisemitiskt motiv mellan januari 2007 och maj 2018.

Av de 564 hatbrottsanmälningar som ingår i studien har 234 avskrivits utan någon utredningsåtgärd. Det innebär att, förutom fritexten i anmälan, saknas ytterligare information i ärendena. I dessa fall har anmälningarnas fritexter analyserats. I de övriga 330 ärenden där polisen har inlett en förundersökning har förundersökningsmaterialet begärts in från Polismyndigheten.

Brå har också analyserat 103 fällande domar som avser brotts handlingar med antisemitiska motiv. Dessa har tagits fram genom en sökning bland samtliga domar i JP Infonets databas från januari 2007 fram till maj 2018, med samma söktermer som de

som används för att identifiera polisanmälningar med ett antisemitiskt hatbrottsmotiv till hatbrottsstatistiken.¹⁰

I de fall databassökningen gett träff på domar i ärenden som *inte* ingår i det material som bygger på hatbrottsstatistiken, har en bedömning ändå gjorts utifrån kriterierna för Brås hatbrottsstatistik, för att definiera hatbrottshändelser med antisemitiskt motiv. I de fall domarna visat sig omfatta antisemitiska hatbrotts-händelser enligt dessa kriterier har alltså även dessa domar ingått i underlaget.

De brottshändelser som beskrivs i fritexterna, förundersökningsmaterialet och domarna har kodats med avseende på bland annat brottstyp, brottsplats, relation mellan gärningsperson och målsägare samt målsägarens kön. I redovisningen av den antisemitiska hatbrottslighetens karaktär används materialet som ett underlag för att beskriva vilka typer av handlingar som förekommer i anmälningarna och domarna, liksom i möjligaste mån i vilka sammanhang och miljöer handlingarna skett.

Ett viktigt syfte med Brås insamling av domar och förundersökningar har varit att utöka underlaget för att kunna beskriva gärningspersonerna vid antisemitiska hatbrott och ge en bild av de idémässiga utgångspunkter och miljöer som kan ligga bakom de antisemitiska hatbrottshändelser som sker i Sverige. Med vissa undantag har det dock visat sig att varken förundersökningarna eller domarna innehåller särskilt mycket information om bakgrunden till gärningspersonernas handlande eller personernas eventuella tillhörighet i olika miljöer där det enligt forskning finns koncentrationer av antisemitiska stereotyper och föreställningar (se nästa kapitel).

Det är dessutom i relativt få av de polisanmälda ärendena rörande antisemitiska hatbrott som det finns en identifierad misstänkt person, och för vissa typer av hatbrottshändelser, i synnerhet där brotten har begåtts av en gärningsperson som är okänd för målsägaren, saknas det ofta information om gärningspersonerna.

I den mån det finns information i materialen som ger inblickar i gärningspersonernas motiv för de antisemitiska hatbrottshändelserna, har den inkluderats i rapportens beskrivningar av gärningspersonerna bakom hatbrotten. En stor del av underlaget för

¹⁰ De sökord som använts har varit: antijudisk*, antisem*, antisionis*, auschwitz, davidstjärn*, davidstjärn*, förintelse*, israhel, judar*, jude*, judin*, judisk*, kroknäsa, semit*, sion*, synag* och zog (akronym för "zionist occupational government"). Symbolen * innebär att ordet trunkerats, det vill säga att alla möjliga böjningar av ordet eftersöks. Se även den tekniska rapporten för hatbrottsstatistiken (Brå 2017b). Med utgångspunkt i erfarenheter från andra studier från Brå, bedömer myndigheten att cirka en tiondel av samtliga tingsrättsdomar inte har varit möjliga att hämta från JP Infonet.

Brås beskrivning av gärningspersonerna vid antisemitiska hatbrottshändelser har emellertid samlats in genom intervjuer med personer som blivit utsatta för antisemitism samt nyckelpersoner vid judiska församlingar och föreningar (se nedan).

Förundersökningsmaterialet och domarna har i första hand använts för att beskriva gärningspersonernas kön och ålder i de ärenden där det funnits information om detta. Samtidigt är det viktigt att notera att de gärningspersoner som fångats upp i dessa material inte kan betraktas som ett representativt urval av de personer som begår antisemitiska hatbrott.

Intervjuer

Den kvalitativa delen av studien bygger huvudsakligen på intervjuer, men även på de händelsebeskrivningar som framgår av hatbrottsanmälningarna och domarna. Brås intervjuer omfattar 22 informella och 70 formella semistrukturerade intervjuer.

Breddat urval tack vare snöbollsförfarande

För att hitta personer som blivit utsatta för antisemitism har Brå använt ett så kallat snöbollsförfarande, vilket innebär att ett första urval intervjuer personer tillfrågas om de känner till andra lämpliga intervjuer personer, som sedan tillfrågas. Brå har kontaktat judiska församlingar och föreningar, men också personer med judisk bakgrund som inte är medlemmar i judiska församlingar eller föreningar, samt organisationer och myndigheter som arbetar med frågor som rör antisemitism, till exempel Svenska kommittén mot antisemitism (SKMA) och Forum för levande historia. Dessa inledande kontakter har Brå sedan använt för att komma i kontakt med fler personer som på olika sätt identifierar sig som judar – av kulturella, traditionella, historiska, religiösa eller av andra skäl – och som utsatts för antisemitism i olika grad. Samma förfarande har också använts för att hitta intervjuer personer med erfarenhet av antisemitism inom ramen för sina roller i exempelvis civilsamhällesorganisationer eller skolan.

Intervjuer har genomförts dels med representanter för judiska församlingar, föreningar och organisationer i Stockholm, Malmö och Göteborg samt i tre mindre städer (21 personer), dels med representanter för andra organisationer inom civilsamhället och myndigheter som arbetar med frågor som rör rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och interreligiös dialog (14 personer). Inom dessa två grupper finns intervjuer personer som arbetar som rabbiner och imamer samt representanter för Svenska kyrkan.

Brå har intervjuat nio nyckelpersoner inom Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten från tre av Sveriges sju polisregioner. Genom kontakter med Kriminalvården och personer som arbetar

i kommunala verksamheter har Brå också intervjuat sju personer som själva har eller har haft antisemitiska attityder, eller som enligt Kriminalvårdens bedömning haft insyn i vit makt-miljöer eller islamistiska miljöer. Av dessa personer har fyra suttit i häkte eller på anstalt vid tiden för intervjun.

Intervjuer har även genomförts med 14 personer som arbetar inom skolan och socialtjänsten, kommunanställda som arbetar mot våldsbejakande extremism och personer som arbetar som forskare och politiker.

Brå har intervjuat 27 personer som i olika grad varit utsatta för antisemitism, bosatta i något av Sveriges tre storstadsområden eller i andra städer och mindre orter i olika delar av landet. Samtidigt har också flera från de övriga grupperna av intervju-personer berättat om sina erfarenheter av antisemitism, inklusive hatbrott (26 intervju-personer). Det handlar dels om personer som intervjuats i egenskap av representanter för judiska institutioner och organisationer, dels personer inom skolan och olika organisationer som har erfarenhet av att arbeta för att motverka antisemitism (till exempel genom interreligiös dialog) eller våldsbejakande extremism. En del av de intervju-personer som utsatts för antisemitiska hatbrott har inte själva judisk bakgrund, men har utsatts för att gärningspersonen trots att de haft det eller ansett att de representerar judar.

Urvalet av intervju-personer som blivit utsatta för antisemitism har syftat till att fånga upp bredden och variationen i den antisemitiska hatbrottsligheten, och Brå har eftersträvat en jämn köns- och åldersfördelning bland intervju-personerna.

Den yngsta intervju-personen var 14 år gammal vid tiden för intervjun och intervjuades tillsammans med en förälder. Övriga intervju-personer var mellan 18 och 94 år gamla. Könsfördelningen var relativt jämn; 43 kvinnor och 49 män. Det rör sig om en heterogen grupp, där de som identifierar sig som judar har en varierande relation till det som de själva ofta kallar ”det judiska”. En del är religiösa, åtminstone hälften av samtliga intervju-personer är medlemmar i judiska församlingar eller föreningar. Många av de personer Brå har intervjuat beskriver sig själva som sekulära, och en del beskriver sig som troende.

Bearbetning av intervju-materialet

De informella intervjuerna har strukturerats utifrån teman som anpassats efter intervju-personernas roller och erfarenheter. Dessa intervjuer har, till skillnad från de formella intervjuerna, inte spelats in, och här har analysen utgått från anteckningar som förts under intervjuernas gång.

De formella intervjuerna har utgått från en intervjuguide med övergripande frågeområden och ett antal mer specifika följdfrågor, beroende på vem som intervjuats. Dessa formella intervjuer pågick mellan en och tre timmar, och har med ett fåtal undantag spelats in. Intervjuerna har sedan transkriberats och tematiserats.

Intervjupersonerna har tillfrågats om utsatthet för antisemitism snarare än för antisemitiska hatbrott. Detta har gjorts för att inte påverka deras föreställningar om vilka gärningar som är brottsliga och vad som inryms i begreppet hatbrott. Andra centrala frågeområden har syftat till att fånga upp vilka gärningspersonerna är vid antisemitiska hatbrott och andra former av utsatthet för antisemitism, liksom vad intervjupersonernas erfarenheter av antisemitism fått för konsekvenser i deras liv.

Transkriberingarna och intervjuanteckningarna har tematiserats utifrån ett antal övergripande teman. Det handlar bland annat om de olika typer av uttryck för antisemitism, inklusive hatbrott, som beskrivits av intervjupersonerna, var dessa skett och i vilka sammanhang, intervjupersonernas beskrivningar av gärningspersoner, olika typer av konsekvenser som utsattheten fått i intervjupersonernas liv samt intervjupersonernas upplevelser av samhällets reaktion på antisemitism och syn på möjliga åtgärder för att förebygga antisemitiska hatbrott.

I resultatredovisningen återges citat från Brås intervjuer. Citaten har redigerats i vissa delar för att göra dem mer lättlästa, men också för att omöjliggöra identifiering av enskilda individer. Namn på personer och platser har strukits, och andra utmärkande detaljer har tagits bort.

Datamaterialets begränsningar

Regeringens uppdrag till Brå handlar om att beskriva den antisemitiska hatbrottslighetens karaktär, inte om att beskriva eller skatta dess omfattning. Detta har styrt Brås val av datakällor.

De beskrivningar av antisemitiska hatbrott och andra uttryck för antisemitism som fångas av polisanmälningar, domar och intervjuer ger ett bra underlag för att redovisa hur olika typer av antisemitiska hatbrotts handlingar ser ut, i vilka typer av sammanhang som de sker samt variationer i grovheten för olika uttryck för antisemitism. De valda datakällorna ger också möjlighet att redovisa hur utsatta personer beskriver de individer som utsatt dem för dessa handlingar. Däremot ger inte de insamlade datamaterialet någon möjlighet att beskriva hur *vanligt förekommande* olika typer av antisemitiska hatbrotts handlingar är, varken generellt eller inom olika grupper av gärningspersoner. De innebär också att materialet inte ger någon möjlighet att redovisa hur stor del

av den antisemitiska hatbrottsligheten som begås av specifika kategorier av gärningspersoner.

Det beror dels på att de händelser som anmäls till polisen inte kan antas utgöra ett generaliserbart urval av samtliga hatbrottshändelser,¹¹ dels på att en kvalitativt inriktad intervjustudie med syfte att beskriva variationer i den antisemitiska hatbrottslighetens karaktär inte heller ger ett underlag för den här typen av generaliseringar. Det fanns exempelvis intervjuer som beskrev en upprepad utsatthet medan andra betonade att deras upplevelse av antisemitism var en enskild företeelse. Men intervjumaterialet ger ingen generaliserbar bild av hur vanlig respektive upplevelse kan vara. För att besvara kvantitativa frågor rörande den antisemitiska hatbrottslighetens omfattning och gärningspersoner vid antisemitiska hatbrott skulle en annan typ av metod ha krävts.

¹¹ För en beskrivning av de faktorer som kan påverka benägenheten att anmäla hatbrott, se Brå 2017a.

Studier om antisemitism i Sverige

Utvecklingen sedd genom svensk forskning om antisemitism

Kvist Geverts (2008) menar att forskning om antisemitism i Sverige grovt sett kan delas in i två kategorier. Den första utgörs av mer renodlade idéhistoriska studier av antisemitismens utbredning i det svenska samhället och på kopplingar mellan antisemitism och rasbiologiska idéer. Den andra kategorin utgörs av studier där antisemitism eller frågan om ”ras” inte varit fokus för forskningen men utgjort en central del av resultatet.

Andersson (2000) beskriver hur en bild av ”juden” som en särskild kategori, skild från majoritetsbefolkningen, vann fäste i populärkulturen under första hälften av 1900-talet. Genom att studera hur judar porträtterades i skämtpressen under perioden fram till 1930-talet, visar han hur stereotyper och fördomar mot judar spreds och befastes – och därigenom hur ”svenskhet” och ”det judiska” kom att definieras som motsatser.

Carlsson (2004) har undersökt medborgarskapsansökningar mellan 1860 och 1920, och visar på sambandet mellan antisemitism på föreställningsnivå och på praktisk nivå. Berggren (2014) har studerat antisemitism i Sverige under mellankrigstiden. I sin forskning beskriver hon hur antisemitismen varit religiös, politisk och iklädd ”vetenskaplig” dräkt, där tankar om ”rashygien” och ”rasbiologi” spelat centrala roller. Berggren visar också att nationalsocialismen under mellankrigstiden existerade även utanför nazistiska kretsar.

Lomfors (1996) har studerat den så kallade ”barnkvoten”, som var en av de kvoter som fanns för judiska flyktingar under andra världskriget. Hon jämför behandlingen av judiska barn jämfört med finska barn och konstaterar att det var färre av de judiska barnen som fick stanna jämfört med de finska, och hon menar att de beslut som fattades grundades i antisemitiska föreställningar.

Kvist Geverts (2008) har undersökt den svenska flyktingpolitiken under åren 1938–1944. Hon studerar på vilket sätt och varför svenska myndigheter skilde på judiska och icke-judiska flyktingar, och undersöker de sätt på vilka judar kategoriserades enligt en rasterterminologi. Kvist Geverts beskriver en mer eller mindre medveten tankestruktur eller antisemitiskt ”bakgrundsbrus” som under andra världskriget i Sverige sågs som en del av det ”normala”.

Efter andra världskriget skedde en förändring, när ökad insikt om omfattningen av de brott som begåtts mot judarna ledde till ett attitydskifte (Bachner 1999), och antijudiska och rasistiska idéer uttrycktes inte längre lika öppet som tidigare (Åmark 2016, Löow 2019). Samtidigt beskriver forskare hur antisemitism i den offentliga debatten i hög utsträckning kom att sammankopplas med nazism och massmord, vilket fick konsekvenser för den allmänna förståelsen för problemets omfattning och karaktär (Bachner 2004, Löow 2016a). Löow motsäger även den uppfattning som länge var rådande efter andra världskriget, nämligen att nazismen inte fått genomslag i det ”neutrala” Sverige.

Löow (2019) menar bilden av Sverige som ett land i princip befriat från antisemitism började skapas redan några år efter andra världskrigets slut (se även Svanberg och Tydén 1997, Bachner 1999). Hon beskriver hur berättelsen om det ”goda Sverige” – ett land opåverkat av de idéer som ledde fram till Förintelsen – medförde en föreställning om att det i Sverige inte kunde finnas någon antisemitism eller några antisemiter. Enligt Löow (2016a, 2019) har detta lett till dels en oförmåga att känna igen antijudiska föreställningar när de framförs av andra grupper än de nationalsocialistiska, dels en ovilja att belysa och diskutera såväl historisk som samtida antisemitism. Detta menar Löow och andra forskare (exempelvis Bachner 1999) har bidragit till en bild av antisemitism som isolerad till radikalnationalistiska rörelser och enskilda psykiskt sjuka personer. Den har i sin tur bidragit till att antisemitism av många kommit att betraktas som ett marginellt problem och till att en viss blindhet inför fördomar och stereotyper levt vidare inom breda lager av befolkningen (Bachner 2010).

Med ökat avstånd till andra världskriget skedde en försvagning av det tabu som omgärdat rasism och antisemitism. Löow (2016b) beskriver hur attentat mot flyktingförläggningar under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet eskalerade och hur en ökad synlighet och militarisering av grupperingar med rasbiologiska idéer i Sverige då tog fart. Det allt större avståndet till andra världskriget bidrog också till att den stigmatisering som tidigare kopplats ihop med nationalsocialism blev allt mindre. Parallellt med detta diskuterades Sveriges roll under andra världs-

kriget på ett något mer kritiskt sätt i offentligheten än tidigare, och diskussionerna om hatbrott och hets mot folkgrupp ledde till att åtgärdsprogram från politiskt håll presenterades (Löw 2016b).

År 2000 initierade regeringen ett forskningsprogram om Sveriges förhållande till nazismen, Nazityskland och Förintelsen (Åmark 2016). En mer kritisk diskussion om Sveriges roll under andra världskriget följde, och Sveriges förhållande till nazismen och Förintelsen började ifrågasättas. I samband med detta började också den svenska antisemitismen att uppmärksammas (Åmark 2016).

Svenska attitydstudier

Ring och Morgentau genomförde, inom ramen för ett samarbete mellan Brå och Forum för levande historia, en attitydundersökning bland unga (Forum för levande historia 2003). I studien ingick 10 600 svar från elever som gick i åttonde klass upp till tredje året på gymnasiet, i syfte att mäta förekomsten av antisemitism, homofobi, islamofobi och främlingsfientlighet. Studiens resultat visade bland annat att pojkar var mer intoleranta gentemot judar än flickor, att intoleransen minskade med ökande ålder, var lägre i större städer än i mindre kommuner samt att barn till föräldrar med längre utbildning var mindre intoleranta än barn till föräldrar med kortare utbildning. Studien visade också att barn som identifierade sig som antingen icke-religiösa eller muslimer var något mer intoleranta än de som identifierade sig som kristna.

Ett par år senare utförde Bachner och Ring (2005) en attitydundersökning om antisemitism på uppdrag av Forum för levande historia tillsammans med Brå. Här undersöktes bland annat utbredningen av antisemitiska föreställningar, vilket genomslag olika historiska och samtida antijudiska motiv och teman har, liksom hur antisemitism hänger samman med vissa sociala, politiska och andra bakgrundsförhållanden. Studien byggde på närmare 3 000 enkätsvar. Enligt resultaten fanns det inga större skillnader i attityder mellan vuxna (19–75 år) och ungdomar (16–18 år). I likhet med den föregående studien redovisades här att män oftare var mer påverkade av antisemitiska attityder och föreställningar än kvinnor, såväl bland unga som bland vuxna. Resultaten visade också att antisemitiska uppfattningar och ambivalenta attityder till judar var mer utbredda bland personer som identifierar sig som muslimer än bland personer som identifierar sig som kristna och icke-religiösa. Vidare visade resultaten återigen på att negativa attityder var vanligare bland personer med lägre utbildning än bland personer med högre utbildning.

Studien visade även att personer med starkt nationalistiska och nazistiska politiska sympatier avsevärt oftare än andra hade en negativ inställning till judar.

Fyra år efter Bachners och Rings studie utförde Löwander och Lange (2010) åter på uppdrag av Forum för levande historia en attitydundersökning bland gymnasieelever, för att beskriva utbredningen av toleranta respektive intoleranta attityder till olika grupper i samhället som möter fördomar, diskriminering eller andra former av negativ särbehandling, däribland judar. Resultaten låg i stor utsträckning i linje med den tidigare studien. Resultaten visade att intoleranta attityder mot judar var vanligare bland pojkar än bland flickor, och bland elever vars föräldrar hade högst en förgymnasial utbildning jämfört med övriga grupper. Ambivalenta eller intoleranta attityder mot judar var vanligare bland elever som identifierade sig som muslimer och bland elever som identifierade sig som kristna,¹² jämfört med elever som identifierade sig som icke-religiösa.

En senare studie av antisemitiska attityder bland gymnasieelever (Bevelander, Hjerm och Kiiskinen, 2013) byggde på två enkäter som skickades ut till gymnasieelever i Sverige 2003 och 2009 (med olika respondenter 2003 respektive 2009). Resultaten visade i stort sett vad som framgick i de tidigare hänvisade studierna. Antisemitiska attityder var vanligare bland pojkar än bland flickor, och det fanns ett samband mellan föräldrars socioekonomiska bakgrund och ungdomars attityder gentemot judar. Resultaten visade också att personer som migrerat till Sverige eller vars föräldrar migrerat till Sverige oftare hade antisemitiska attityder jämfört med andra. Vanligast var antisemitiska attityder bland de elever som identifierade sig som muslimer. Bland såväl de elever som identifierade sig som muslimer som kristna hade antisemitismen ökat mellan 2003 och 2009.

Jämförande europeiska undersökningar

För att placera in antisemitism i Sverige i en bredare kontext, presenteras i detta avsnitt centrala resultat i några av de internationella jämförande undersökningar som genomförts om antisemitism i Europa under senare år.

EU:s organ för grundläggande rättigheter, European Agency for Fundamental Rights (FRA) publicerade 2013 en rapport som undersökt hur judar i åtta medlemsländer¹³ upplever antisemitism. Detta var den första undersökningen av sitt slag. Här nedan

¹² Med undantag för elever som uppgav att de tillhörde Svenska kyrkan, som forskarna särredovisade i studien.

¹³ De åtta ingående länderna var Belgien, Frankrike, Italien, Lettland, Storbritannien, Sverige, Tyskland och Ungern.

redogörs för några av studiens resultat. Det ska påpekas att urvalet för undersökningen inte var statistiskt representativt.

Två tredjedelar av respondenterna uppfattade att antisemitism är ett ”mycket stort” eller ”ganska stort” problem i deras land. De högsta andelarna som ansåg detta fanns i Ungern och Frankrike, med 90 respektive 85 procent. Den lägsta andelen fanns i Storbritannien, med närmare 50 procent. För Sverige var motsvarande siffra 60 procent. På frågan huruvida antisemitismen under de senaste fem åren uppfattades ha ökat, legat på samma nivå eller minskat, svarade sammanlagt tre fjärdedelar att de upplevde att problemet förvärrats. Det land som hade den högsta andelen med denna uppfattning var Ungern, med drygt 90 procent. För Sveriges del var motsvarande siffra 80 procent, och av dessa menade en dryg tredjedel att antisemitismen ökat ”mycket” (se även SKMA 2013). En majoritet av respondenterna i samtliga länder uppgav att de då och då undvek att bära eller uppvisa judiska symboler. Sverige var det land som hade den högsta andelen (en tredjedel) som ”alltid” undvek detta. I undersökningen fanns också en fråga om hur olika typer av antisemitiska yttringar uppfattades, och av de olika uttryck som listades ansågs judefientlighet på internet vara det mest problematiska.

Vad gäller våldsbrott var det unga personer som uppgav sig vara de mest utsatta. En tiondel av respondenterna i åldersgruppen 16–29 år uppgav att de utsatts för både våld och hot under det senaste året. Vad gäller enskilda länder uppgav sju procent i Belgien, sex procent i Frankrike och fem procent i Sverige att de utsatts för våld eller hot om våld under de senaste 12 månaderna. För Sverige uppgav åtta procent att de utsatts för våld eller hot om våld under de senaste fem åren. Det är värt att notera att tre fjärdedelar av de svenska respondenter som uppgav att de utsatts för antisemitiska trakasserier under den senaste femårsperioden, svarade att de inte anmält den allvarligaste incidenten till polisen eller någon annan organisation (vilket motsvarar genomsnittet för samtliga länder i studien). Det vanligaste svaret på varför man valt att inte göra en polisanmälan var att man inte trodde att den skulle leda till eller förändra något.

En liknande jämförande undersökning genomfördes av European Agency for Fundamental Rights (FRA) 2018, då drygt 16 000 respondenter tillfrågades i 12 europeiska länder.¹⁴ Resultaten visade bland annat att närmare hälften av respondenterna totalt sett var oroade över att utsättas för antisemitiska kränkningar eller trakasserier (39 procent i Sverige) och en nästan lika stor andel (40 procent) oroade sig för att utsättas fysiskt (27 procent i Sverige).

¹⁴ De tolv ingående länderna var: Belgien, Danmark, Frankrike, Nederländerna, Italien, Tyskland, Polen, Spanien, Storbritannien, Sverige och Ungern, Österrike.

En dryg tredjedel övervägde att flytta från landet (samma andel i Sverige). Det var 45 procent av de svarande som uppfattade att antisemitism är ett ”mycket stort” problem (35 procent i Sverige) och 40 procent som uppfattade antisemitism som ett ”ganska stort” problem (47 procent i Sverige), medan 14 procent uppgav att de inte uppfattade antisemitism som ett stort problem (17 procent i Sverige) och endast 1 procent uppfattade att antisemitism inte är något problem överhuvudtaget (1 procent i Sverige).

Vidare uppgav närmare två tredjedelar av de svarande att de upplevde att antisemitismen ökat mycket under de senaste fem åren (54 procent i Sverige), 26 procent upplevde att antisemitismen ökat något (37 procent i Sverige) och nio procent att antisemitismen varken ökat eller minskat (sju procent i Sverige). Till skillnad från 2013 års undersökning redovisar studien från 2018 inte några resultat för utsatthet för våld i de olika länderna. Det beror enligt FRA på att skattningarna blir för osäkra på grund av de små talen i vissa länder. Avslutningsvis kan nämnas att, bland de personer som blivit utsatta för antisemitiska trakasserier eller våld under de senaste fem åren, hade närmare 80 procent valt att inte anmäla den allvarligaste händelsen (81 procent i Sverige).

I Norge publicerade C-REX¹⁵ och HL-sentret¹⁶ 2017 en rapport av Due Enstad, om våld med antisemitiska förtecken i Frankrike, Storbritannien, Tyskland, Sverige, Norge, Danmark och Ryssland. Rapporten bygger delvis på FRA:s undersökning från 2013, om upplevelser av antisemitism, och delvis på polisanmälningar.

Resultaten pekar mot att franska judar är de mest utsatta för antisemitiska våldsbrott. Därefter följer Sverige eller Tyskland (beroende på vilka variabler man tar i beaktande), medan de lägsta nivåerna noterades för Storbritannien. Vad gäller ryska judar tycks de vara mycket mindre utsatta för antisemitiskt våld än judar i Västeuropa.

Resultaten pekar också på att antisemitism i Västeuropa är mer utbredd bland personer som identifierar sig som muslimer jämfört med den övriga befolkningen. Enstad understryker att det är viktigt att inte dra slutsatsen att det enbart handlar om kopplingen till islam, utan att det land man kommer ifrån också spelar roll, liksom hur religiös man uppger sig vara. Graden av religiositet tycks spela stor roll, oavsett religion – ju mer religiösa människor är, desto större sannolikhet är det att de har antisemitiska attityder (Due Enstad 2017, se även Jikeli 2015, Feldman 2018).

I december 2018 publicerade Eurobarometer attitydundersökningen *Perceptions of antisemitism* (EU-kommissionen 2019).

¹⁵ C-REX (Senter for ekstremismeforskning) hör till Universitetet i Oslo.

¹⁶ HL-sentret (Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter) ligger i Oslo.

Denna undersökning avser uppfattningar om antisemitism, bland ett slumpmässigt urval personer i 28 EU-länder. I korthet visar resultaten att en dryg tredjedel av respondenterna uppfattar att antisemitismen har ökat i deras hemland under de senaste fem åren (högst andel i Sverige, med 73 procent, därefter Danmark, med 61 procent), medan en dryg tredjedel menar att antisemitismen är oförändrad. En tiondel uppfattar att antisemitismen minskat. Rapporten visar att andelen personer som uppfattar antisemitismen som ett mycket viktigt problem är högst i Sverige (37 procent) och därefter Frankrike (27 procent) samt att andelen som uppfattar att antisemitism i medierna är ett mycket viktigt problem är högst i Frankrike (33 procent, därefter Sverige 28 procent). Andelen som uppfattar antisemitism på den politiska arenan som ett mycket viktigt problem är högst i Sverige (37 procent, därefter Frankrike, med 32 procent). Som framgår av dessa resultat är oron inför antisemitism i den svenska befolkningen relativt utbredd i jämförelse med övriga EU-länder.

Ett brett samhällsproblem, med koncentration i vissa miljöer

Många forskare understryker att antisemitism utgör ett samhällsproblem som återfinns i flera olika typer av grupper, politiska positioner och miljöer (se Benz 2004, Löw 2016b, Bachner 2017). Stereotyper och fördomar om judar bygger på seglivade föreställningar som uttrycks mer eller mindre medvetet, och som idag dyker upp i en rad olika sammanhang – i allt ifrån populärkultur till politik.

Svenska och internationella undersökningar som mäter antisemitiska attityder visar att det finns ett tydligt samband mellan antisemitism, främlingsfientlighet, islamofobi och homofobi (Bergmann 2008). Som framgått ovan visar undersökningar också att det finns samband mellan å ena sidan negativa attityder och å andra sidan kön, utbildningsbakgrund och socioekonomiska bakgrundsförhållanden (Bevelander m.fl. 2013). Överrepresenterade bland de som är mest negativa till judar, liksom till muslimer, är personer med lägre utbildningsnivåer. I svenska undersökningar finns även starka samband mellan negativa attityder och kön, eftersom män och pojkar har visat sig vara mer negativa än kvinnor och flickor.

Studier pekar härutöver mot att antisemitiska attityder och hatbrott aktualiseras av konflikter i Mellanöstern, framförallt konflikten mellan Israel och Palestina.¹⁷ Det finns också studier som

¹⁷ Se t.ex. Bergmann och Wetzel 2003, Bachner och Ring 2005, Bergmann 2013, Iganski 2013, Bevelander m.fl. 2013 samt Wigerfelt och Wigerfelt 2015.

tyder på att antisemitismen är mer utbredd bland personer med kopplingar till länder i Mellanöstern och norra Afrika (t.ex. Feldman 2018) jämfört med den övriga befolkningen, och detta har lett till att antisemitism bland personer med kopplingar till dessa länder har diskuterats i forskningen (se t.ex. Tossavainen 2005, Bevelander och Hjerm 2015, Jikeli 2015). Även den autonoma vänstern lyfts emellanåt i detta sammanhang, med anledning av deras kritiska hållning till staten Israels agerande gentemot Palestina (Brå och Säkerhetspolisen 2009, Bachner och Ring 2005).

Även om forskningen har visat att antisemitiska attityder och fördomar förekommer i flera delar av samhället, är det i synnerhet två miljöer där man har identifierat särskilt negativa attityder: den så kallade vit makt-miljön och den våldsbejakande jihadistiska miljön (t.ex. Brå och Säkerhetspolisen 2009, Tibi 2012). Bland dessa grupper är antisemitism ofta en del av den ideologiska grundstrukturen.

Radikalnationalism och vit makt-miljöer

Det som ibland omtalas som vit makt-miljöer eller rasideologiska miljöer är i sig heterogena miljöer, som består av flera olika grupperingar. Som samlingsnamn benämns dessa i litteraturen också ibland som ”extremhöger”, ”radikalnationalism”, ”ultranationalism”, ”radikalhöger” eller ”högerpopulism” (se Gardell, Löow och Dahlberg-Grundberg 2017).

Gardell, Löow och Dahlberg-Grundberg (2017) menar att det är missvisande att benämna dessa miljöer som ”högerextrema”, eftersom flera av de grupper man då ofta syftar på snarare placerar sig i mitten på en politisk vänster-höger skala. Enligt Gardell, Löow och Dahlberg-Grundberg (2017) utgörs den ideologiska eller politiska utgångspunkten i dessa miljöer av tanken att social harmoni förutsätter homogenitet, som författarna kopplar till begreppet ”radikalnationalism”. I föreliggande rapport används detta begrepp som ett samlingsnamn för nationalsocialistiska, vit makt-miljöer och rasideologiska miljöer och grupperingar. Gardell, Löow och Dahlberg-Grundberg menar att den radikalnationalistiska miljön präglas av en rasism som inte bara är ett sätt att föreställa sig världen, utan också tar sig i uttryck genom handling.

Enligt forskare har antisemitismen varit den röda tråden i den nationalsocialistiska ideologin, där föreställningen om en judisk världskonspiration och kampen mellan ”de goda” och ”de onda” ”raserna” genomsyrar hela ideologin. Judar är därför den ständigt närvarande huvudfienden och den som ligger bakom alla andra fiender (t.ex. Löow 2004). Forskare menar också att antisemitism fortsätter att spela en central roll inom vit makt-

miljöerna och de nationalsocialistiska miljöerna i Sverige (Löow 2016a, Mattsson 2018).

Våldsbejakande jihadism

Våldsbejakande jihadism beskrivs i forskningen som en extremistisk del av den så kallade islamistiska rörelsen (t.ex. Wiktorowicz 2006, Tibi 2012). Det förekommer sedan flera år en internationell debatt bland forskare om vad ”islamism” är. Detta är en term som i en svensk kontext ofta används utan att närmare definieras, i såväl akademisk litteratur som i den offentliga debatten.

Termen islamism är ett samlingsbegrepp för olika politiska filosofier (Gardell, Löow och Dahlberg-Grundberg 2017). Idag använder forskare oftast termen för att beskriva hur aktivister har politiserat delar av den islamiska traditionens idéhistoriska arv. Det som i internationell forskning ofta kallas för ”islamisk aktivism” eller ”islamistisk aktivism” innebär en strävan efter social eller politisk förändring, med det övergripande målet att islamisera staten (Carlbom 2017). Bassam Tibi (2012) understryker att islamism som politisk ideologi bygger på en mycket specifik tolkning av islam – och alltså inte ska förväxlas med religionen islam – som vuxit fram i samband med sociala förändringar i Mellanöstern i början av 1900-talet (se också Carlbom 2017).

I forskningen är det vanligt att skilja på ”moderata” och ”radikala” islamistiska grupperingar. Både moderata och radikala islamister eftersträvar att samhället och staten ska styras av religiösa tolkningar av islam. Vad som skiljer dem åt är på vilket sätt man tänker sig att uppnå detta mål. Mera moderata grupper ser förändringen som ett långsiktigt påverkansprojekt inom ramen för de demokratiska spelreglerna, medan de mer radikala grupperna vill gå snabbare fram och anser det legitimt att använda sig av våld och väpnad kamp för att åstadkomma förändring (Carlbom 2017). Ett annat sätt att skilja på de olika grupperna är att benämna de radikala grupperna för islamismens militanta del (ofta benämnd jihadism). Forskare som exempelvis Tibi (2012) menar att något som förenar de båda grupperna är en mer eller mindre uttalad antisemitism som han kallar ”islamisk antisemitism”. Enligt Tibi är konspirationsteorier och en anti-amerikansk hållning, där judar betraktas som ansvariga för USA:s agerande, en grundläggande utgångspunkt för antisemitismen inom den islamiska ideologin.

Som med termen ”islamism” pågår också en diskussion bland akademiker om vilka begrepp som ska användas för att benämna de våldsbejakande islamistiska grupperna. I den offentliga debatten och i den akademiska litteraturen benämns dessa ofta för ”extremislamistiska”, ”våldsbejakande islamistiska” eller ”jihadistiska”. Jihad innebär enligt Koranen en plikt för musli-

mer, och betyder ansträngning, strävan eller andlig kamp. Det är en term som används av miljontals muslimer, i deras dagliga strävan att vara goda muslimer och människor (Gardell, Löow och Dahlberg-Grundberg 2017:17). Detta är en strävan grupper som Al-Qaida och Daesh (som ofta också betecknas IS) föraktar, och dessa grupper använder i stället jihad för att legitimera våld, inklusive terrorism. I den här rapporten används termen ”våldsbejakande jihadism” för att prata om miljöer inspirerade av eller kopplade till grupper som Al-Qaida och Daesh.

Den antisemitiska hatbrottslighetens karaktär

I det här kapitlet presenteras en fördjupad bild av den antisemitiska hatbrottslighetens karaktär. Var sker brotten? Hur ser brottshandlingarna ut? Finns det skillnader i de hatbrotts handlingar som begås mot kvinnor respektive män?

Det första avsnittet ger en översiktlig redovisning av hur den antisemitiska hatbrottsligheten utvecklats, enligt hatbrottsstatistiken.

Därefter presenteras en fördjupad bild av olika typer av antisemitiska handlingar som framkommit av tre typer av kompletterande material, som samlats in under uppdragets genomförande:

- Det så kallade *polismaterialet*, det vill säga
 - dels de 564 polisanmälningar som ingår i underlaget för hatbrottsstatistiken åren 2012–2016
 - dels de 330 förundersökningar som polisanmälningarna resulterat i.
- De 103 domar som identifierats i JP Infonets databas, med hjälp av de sökord som också används vid framtagning av hatbrottsstatistiken.
- Transkriberingar av Brås intervjuer med personer som beskrivit sina erfarenheter av utsatthet i vardagen, för såväl brott som andra uttryck för antisemitism.

De antisemitiska hatbrottens utveckling 2008–2016

Som nämndes i inledningskapitlet är det endast i den delen av hatbrottsstatistiken som bygger på polisanmälningar som det finns möjlighet att särredovisa hatbrott med antisemitiskt motiv. Denna del av hatbrottsstatistiken bygger på en granskning av polisanmälningar avseende särskilda utvalda brottstyper som

ansetts vara relevanta för hatbrott, bland annat våldsbrott,¹⁸ olaga hot, ofredande, hets mot folkgrupp, ärekränkingsbrott och skadegörelse. Polisanmälningar med möjliga hatbrottsmotiv fångas upp genom en sökning efter hatbrottsrelaterade ord och fraser i anmälningarnas fritext (Brå 2017b).¹⁹

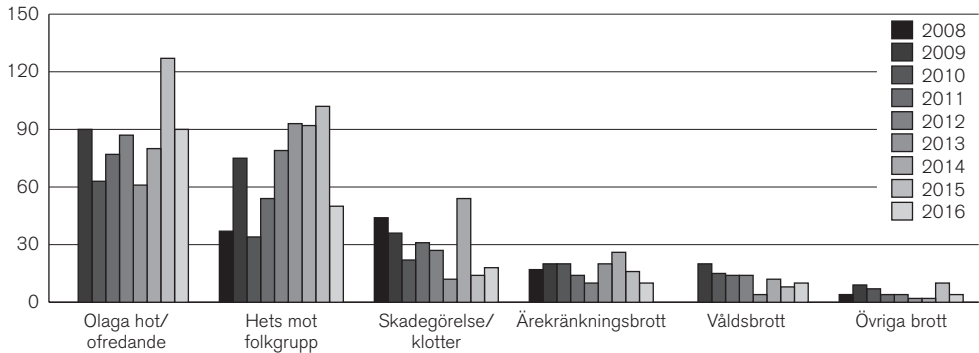
Under åren 2008–2013 varierade antalet polisanmälningar med identifierade antisemitiska motiv mellan som lägst 159 anmälningar (2008) och som mest 250 anmälningar (2009), med en genomsnittlig nivå på närmare 200 anmälningar per år. Under 2014 och 2015 ökade antalet anmälningar (till 267 respektive 277 anmälningar), medan 2016 (det senast redovisade året) innebar en återgång till den tidigare nivån (182 anmälningar).

I Brås hatbrottsstatistik redovisas olaga hot och ofredande under samma rubrik (de två brottsrubriceringarna särredovisas inte var för sig) och har alltsedan 2008 varit den vanligaste brottskategorin bland de antisemitiska hatbrott som redovisas i hatbrottsstatistiken. Under perioden 2008–2012 svarade dessa brottstyper tillsammans för cirka 35–40 procent av hatbroten med identifierade antisemitiska motiv. Andelen har sedan 2012 varierat något, mellan som minst 30 procent (2014) och som mest 49 procent (2016). Hets mot folkgrupp är den näst vanligaste brottskategorin i statistiken, med en andel på mellan 23 procent (2008) och 48 procent (2013). Andelarna våldsbrott, ärekränkingsbrott och skadegörelse eller klotter med identifierade antisemitiska motiv har varierat något från år till år. Med enstaka undantag har dessa brottskategorier var för sig svarat för mellan 5 och 15 procent av de antisemitiska hatbrottshändelser som ingår i statistiken under perioden 2008–2016.

Brottsplatserna för de antisemitiska hatbrottshändelserna har särredovisats i hatbrottsstatistiken sedan 2012. De mest frekvent förekommande brottsplatserna varierar något från år till år, men under perioden sedan 2012 har allmänna platser och internet varit de enskilt vanligaste brottsplatserna, med undantag för 2015, då en ovanligt stor andel av de identifierade hatbrottshändelserna skedde via telefon eller sms. Under perioden 2012–2016 har andelen hatbrottshändelser med identifierat antisemitiskt motiv som inträffat vid den utsattas hem varierat mellan 9 och 19 procent.

¹⁸ I hatbrottsstatistiken inkluderas i brottskategorin våldsbrott följande brottstyper: mord, dråp, misshandel och våld mot tjänsteman (se även Brå 2017:11).

¹⁹ Metoden för att identifiera hatbrottsanmälningar utarbetades ursprungligen av Säkerhetspolisen (Säpo). Från och med 2006 har Brå det fulla ansvaret för insamling och bedömning av alla hatbrottsanmälningar. För en fullständig lista över de sökord som används för att identifiera brott med hatbrottsmotiv, se den tekniska rapporten för hatbrottsstatistiken (Brå 2017b).

Figur 1. Polisanmälda antisemitiska hatbrott under perioden 2008–2016.²⁰

Källa: Brå.

En fördjupad bild utifrån polismaterial, domar och intervjuer

Hets mot folkgrupp är den vanligaste brottsrubriceringen

De brottstyper som förekommer i det insamlade polismaterialet och domarna redovisas i tabell 1. I både polismaterialet och domarna dominerar hets mot folkgrupp som huvudbrott. Av de 564 brotten i polismaterialet utgörs en dryg tredjedel av hets mot folkgrupp, och motsvarande andel i de 103 domarna är närmare 40 procent. När Brå i det följande talar om brott i polisanmälningar och domar är det de antisemitiska huvudbrotten som avses.²¹

Vid sidan av denna likhet framkommer flera olikheter mellan polismaterialet och domarna. Ofredande utgör den näst största brottstypen i polisanmälningarna (25 procent), medan den svarar för en mindre andel av brotten i domarna (4 procent). Ett omvänt förhållande gäller olaga hot, som utgör 13 procent av brotten i polisanmälningarna, men 23 procent av brotten i domarna. Samma förhållande mellan de två materialen framgår även vid misshandel, som utgör fyra procent av brotten i polisanmälningarna men 20 procent av brotten i domarna.

²⁰ Fram till 2011 baserades hatbrottsstatistiken på samtliga polisanmälningar som upprättats under året, avseende de aktuella brottstyperna. Sedan 2012 baseras statistiken dock på en skattning, som bygger på ett hälftenurval av de aktuella polisanmälningarna. För en fullständig lista över de brottstyper som ingår, se den tekniska rapporten för hatbrottsstatistiken (Brå 2017b).

²¹ Med *antisemitiskt* huvudbrott i en polisanmälan, förundersökning eller dom, avses den brottsrubricering med antisemitiskt innehåll som har det högsta straffvärdet. I detta avsnitt särredovisas olaga och hot och ofredande.

Även om de två materialen inte kan betraktas som direkt jämförbara, tyder dessa skillnader på att det framför allt är grövre antisemitiska hatbrottshändelser som har högst sannolikhet att leda till fällande dom (se tabell 1).

Tabell 1. Brottstyper i 564 polisanmälningar och 103 domar. Antal (procent).

Brott	Polisanmälningar	Domar
Hets mot folkgrupp	205 (36)	40 (39)
Misshandel	21 (4)	21 (20)
Olaga hot	73 (13)	24 (23)
Hot och våld mot tjänsteman	12 (2)	6 (6)
Ofredande	141 (25)	4 (4)
Ärekränkingsbrott ²²	43 (8)	4 (4)
Klotter ²³	44 (8)	-
Skadegörelse	19 (3)	..
Övriga brott	6 (1)	..
Summa	564 (100)	103 (100)

Symbolen ".." anger att värdet är mindre än 4.

Brotten sker oftast på allmän plats och i transporter

Platsen för de registrerade brotten är vanligen offentliga miljöer, antingen på allmän plats i det fysiska rummet eller på internet (se tabell 2). Detta hänger delvis samman med att det vanligaste brottet, hets mot folkgrupp, ofta sker i mer eller mindre offentliga miljöer.²⁴ Det är också vanligt med brott som sker i hemmet och i skolan eller på arbetsplatsen. I domarna är det ovanligt att brotten skett vid judiska institutioner eller religiösa platser (judiska föreningar, församlingar, synagogor och begravningsplatser), men något vanligare i polisanmälningarna (en procent respektive sju procent).

²² I ärekränkingsbrotten ingår brottsrubriceringarna förolämpning och förtal.

²³ Klotter förekommer till viss del som en egen brottsrubricering i polismaterialet. Samtidigt finns ett flertal ärenden i materialet som rör klotter med antisemitiskt budskap som rubricerats och utretts av polisen som hets mot folkgrupp.

²⁴ Brottet hets mot folkgrupp (BrB 16 kap 8 §) tillkom i brottsbalken 1948, och avser numera uttryck för hot eller missaktning gentemot en folkgrupp eller annan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Brottet innehåller ett så kallat spridningsrekvisit, vilket innebär att budskapet måste överföras utanför den helt privata sfären. Sedan 1988 finns däremot inte något krav på att uttalandet ska göras offentligen eller spridas till allmänheten (prop. 2001/02:59, Brå 2001).

Tabell 2. Platser för antisemitiska hatbrottshändelser i polisanmälningar och fällande domar. Antal (procent).

Plats	Polisanmälningar	Domar
Allmän plats eller transport (inkl. butiker och serveringsställen)	151 (27)	39 (38)
Skola eller arbetsplats	81 (14)	8 (8)
Hem	83 (15)	11 (11)
Internet (inkl. sociala medier)	98 (17)	21 (19)
Telefon eller sms	75 (13)	7 (7)
Judiska institutioner eller religiösa platser	39 (7)	..
Flera platstyper*	..	9 (9)
Övriga platser	31 (5)	..
Information saknas	..	-
Summa	564 (100)	103 (100)

Symbolen ".." anger att värdet är mindre än 4.

* En serie av händelser, på olika slags platser, som tillsammans utgör brottet (till exempel ofredande).

Den information som framgår i tabellerna ovan om platserna och brottsrubriceringar för de anmälda antisemitiska hatbrottshändelserna, visar på en stor spridning när det gäller både de typer av brott som begås med antisemitiska motiv och de platser där dessa brott sker. Men för att få inblick i hur hatbrottshändelserna ser ut krävs en mer kvalitativ redovisning. I det följande redovisas därför en fördjupad bild av de olika typer av hatbrottshändelser samt andra uttryck för antisemitism som framkommer i Brås olika datamaterial. Presentationen är strukturerad efter de platser där händelserna skett och bygger såväl på polis- och domstolsmaterialen som på Brås intervjuer.

Allmän plats

Som nämnts ovan utgör brott på allmän plats den största gruppen hatbrottshändelser i de polisanmälningar som identifierats i hatbrottsstatistiken. Det var också många exempel på utsatthet för brott på allmän plats som beskrevs i Brås intervjuer med utsatta personer. Brås material innehåller exempel på allt från antisemitiska glåpor, som skrikits på fotbollslåktare eller utanför en restaurang eller nattklubb, till våld och dödshot som riktats mot enskilda individer i det offentliga rummet.

Polismaterialet innehåller många ärenden där de antisemitiska brotten som skett på allmän plats inte riktats mot enskilda personer. Ett större antal anmälningar avser exempelvis antisemitiskt klotter på offentliga byggnader, bland annat hakkors och Davidsstjärnor i kombination med budskap som "hata judar", "fuck judarna", eller "judar dödar barn". Andra ärenden avser individer, ibland berusade, som heilat och skrikit antisemitiska budskap

på öppen gata eller i kollektivtrafiken. Det finns också ärenden där personer ropat eller skanderat antisemitiska slagord vid olika typer av demonstrationståg, exempelvis ”Untermenschen”, ”Sieg Heil”, ”Död åt alla judar” och ”Slakta judarna”. Det handlar dels om demonstrationer som anordnats av radikalnationalistiska grupperingar, dels om demonstrationer till stöd för palestinier eller mot staten Israels agerande i olika sammanhang.

Samtidigt innehåller Brås olika material också ett stort antal situationer där enskilda personer blivit utsatta för brott med antisemitiska motiv på allmän plats. Det finns i polismaterialet flera beskrivningar av situationer där en okänd person kommit fram till målsägaren och frågat om hon eller han är jude, för att därefter utsätta personen för hot eller våld. Det finns också exempel i både polismaterialet och intervjuerna där personer som burit kippa eller andra judiska symboler blivit slagna och spottade på av okända personer som kommit fram till dem, och som samtidigt utsatt dem för antisemitiska tillmälen. En manlig intervjuerson berättar om ett tillfälle, då han blev utsatt på stan:

En gång då jag skulle till universitetet och hade på mig kippa, då var det en bil som stannade och vevade ner rutan och [mannen i bilen] sa: ”Din smutsiga, äckliga jude!” Han sa mer, han stannade i en rondell och sa: ”Ni borde dö!” Och så spottade han och körde vidare.

Både intervjupersoner och målsägare i polismaterialet har fått sina bilar vandaliserade när de stått parkerade på offentliga platser, med sönderslagna rutor, hakkors eller Davidsstjärnor inristade på karossen och däcken sönderskurna, och det finns exempel i både polismaterialet och intervjuerna som avser utsatthet för antisemitiska hot och kränkningar i taxibilar eller kollektivtrafiken. Följande exempel är hämtat från en intervju med en ung kvinna.

På bussen var det någon som såg min Davidsstjärna och frågade om jag var jude. Först tänkte jag säga nej men så såg jag att han stirrade på min Davidsstjärna och då kände jag att det var för sent. Så jag sa ja, och då började han skrika: ”Jag önskar Hitler mördar dig. Jag hoppas Hitler kommer tillbaka och gasar ihjäl er för vad ni gör mot palestinierna.” Och då satt han och hans killgäng och klappade i händerna och skrek ”Gasa judarna”. Och ingen ingrep, trots att det var en fullsatt buss. Det tror jag kändes mer än att de skrek, att folk bara satt tysta, att ingen sa någonting.

Vidare finns flera berättelser i både polis- och intervjumaterialet om utsatthet för hot, våld och ofredanden på krogen eller i festlokaler. En manlig intervjuerson berättade om följande situation

som uppstod när han gick på en pub med några vänner, som alla bar kippa:

Det är första gången jag varit in i en pub med kippa. Då gick det väldigt snabbt ... det är fyra–fem killar som sitter vid ett bord ganska nära, och så skriker de så här: ”Titta där är en jude, jag hatar judar, Sieg Heil.” Intervjupersonen hade sen gått fram till dem som skrikit. Han fortsätter:

Vi gick väl fram och sa typ: ”Vad håller ni på med? Varför skriker ni sådär?” Det som vi fick höra var massa anklagelser om att vi judar gör det ena och det andra, framför allt då i Mellanöstern, och ”Ni dödar palestinier, ni judar är fascister”. Och det är lite lustigt att höra från någon som just skrikit Sieg Heil, att vi judar är fascister.

En annan manlig intervjuperson beskrev att han flera gånger varit med om att personer kommit fram till honom på krogen, när han burit Davidsstjärna, och sökt en konflikt. Han berättar om ett av dessa tillfällen:

Vi var inne i en bar och det var en som fick syn på att jag hade Davidsstjärna och kom fram och började putta på mig och sa: ”Är du jude? Är du en jävla jude?” Han riktade ett slag, men då var det en kompis som gick emellan.

En annan återkommande typ av beskrivning i både polismaterialet och Brås intervjuer handlar om utsatthet bland individer eller sällskap på väg till eller från synagogan. I polismaterialet finns exempelvis fall där okända personer heilat åt individer på väg mot synagogan, ropat glåpord som ”Fucking Jew”, och flera händelser där bilburna personer hotat eller ofredat målsägare på trottoarer och övergångsställen. En manlig intervjuperson berättar:

Jag var på väg till synagogan och en kille satt parkerad i en bil och väntade där, sen när jag kom förbi, kallade han mig till honom. När jag kom lite närmare och såg att det här inte ser riktigt bra ut så backade jag och sen började han köra efter mig. Jag behövde verkligen springa i sidogator för att undvika.

Skolan

Både polismaterialet och Brås intervjumaterial innehåller många olika exempel på hur antisemitism kommer till uttryck på svenska grund-, gymnasie- och högskolor. Det handlar bland annat om klotter i form av hakkors och antisemitiska budskap samt om skolelever, högskolestudenter och lärare som blivit utsatta för antisemitiska trakasserier och mobbning. Det finns beskrivningar i både polismaterialet och intervjuerna om elever som berättar så kallade judeskämt, som går ut på att judar är

snåla eller giriga, och om elever och lärare som utsatts för antisemitiska tillmälen, exempelvis ”äcklig jude”, ”smutsig jude” eller ”judehora”.

Flera intervjupersoner berättade om upplevelsen att många ungdomar verkar tycka att ord som ”judejävel” är acceptabla svordomar, men också att de verbala kränkningarna kan bli mycket grövre och mer hotfulla. En ung kvinnlig intervjuperson beskrev sin skoltid på följande sätt:

Det är mycket såhär, barn slänger ur sig ”judejävel” och ”judesvin”. Jag hade turen att hamna i en väldigt bra skola från första till sjätte klass, där de här grejerna inte hände. Men från sjunde klass till slutet av gymnasiet var det jämt och ständigt. Även om det ibland var på skoj så är det ju fortfarande antisemitism och jag har aldrig markerat eller uttryckt att jag tycker att det är roligt eller okej att säga så. Sedan när det blossar upp mellan Israel och Palestina, då kanske du får höra grejer som ”barnamördare”. Men jag tycker nog inte att termerna, att de här begreppen är det som har varit centralt, utan det har mer varit hur de har använts, att man har blivit hotad, att man har fått höra till exempel att: ”Du och din familj ska dö”.

I polismaterialet finns ärenden där anställda på skolor och högskolor fått hotfulla mejl eller vykort med antisemitiska budskap, till exempel påståenden om att historieskrivningar om Förintelsen skulle vara lögnar eller att mottagaren ska dö, med hänvisning till personens judiska bakgrund. Det finns också flera ärenden där skolelever och högskolestudenter utsatts för trakasserier över en längre tid, där det utöver olika verbala kränkningar och hot även förekommit antisemitiskt klotter på deras skåp, till exempel ”gasa judarna” eller ”judehora” eller att andra elever spottat efter dem.

Berättelser om en långvarig utsatthet för mobbning eller trakasserier med antisemitiska kännetecken i skolan var ovanliga bland Brås intervjupersoner, men sådana berättelser förekom, till exempel om barn i grundskolan som blivit utsatta för verbala kränkningar och fått sina skåp vandaliserade vid upprepade tillfällen.

Flera intervjuer innehåller beskrivningar av att intervjupersonerna själva eller deras barn blivit utsatta för fysiska övergrepp i skolmiljö. Följande beskrivning, som avser sonen till en intervjuperson, är ett exempel:

Han var där [efter skoltid] och skulle gå till något skåp och hämta något. Då stod det massa killar han inte kände i en ring, och en av dem kände honom och sa: ”Titta, där är juden”. Då blev min son så provocerad så han gick fram och

sa "Vad sa du?" Det var en sex-sju killar. Det skulle han ju inte gjort, han skulle bara gått därifrån, men så gör inte han. Då började de först verbalt, och sen var det knuffar och sen så ... till slut fattade han att nu måste jag nog springa härifrån. Så då gjorde han det till slut. Så det hann inte bli någon allvarlig skada. Men han var jättechockad efteråt.

Intervjupersoner som själva arbetat eller arbetar som lärare beskrev flera händelser där skolungdomar, ibland så unga som i tioårsåldern, som fått veta att intervjupersonerna var judar, heilat mot dem i klassrummet, skrikit "Heil Hitler" eller sagt saker som "Jag önskar Hitler hade dödat dig också".

Arbetsplatsen

Det finns ett flertal exempel i polis- och domstolsmaterialet där bland annat taxichaufförer, butiksinnehavare och restaurangs-föreståndare blivit utsatta för skadegörelse i form av antisemitiskt klotter eller antisemitiska tillmälen av samma typ som det som beskrivits ovan, från skolmiljön.

Bland ärendena i både polis- och domstolsmaterialet finns även exempel där gärningspersoner med en historik av psykisk sjukdom ringt eller sms:at till en psykiatriker eller socialsekreterare och uttalat antisemitiska hot, mot personen själv eller mot hans familj. Det finns också ett flertal ärenden där medarbetare i ideella föreningar eller på radio- eller tidningsredaktioner kommit till jobbet och mötts av avspärningstejp och skyltar med antisemitiska budskap, exempelvis att den aktuella organisationen bedriver "judisk, svenskfientlig propaganda". I andra ärenden har anställda på förlag eller kommunala verksamheter vid upprepade tillfällen fått brev med antisemitiskt innehåll, bland annat med ritade hakkors och skrivningar om den "judiska nazismen". En kvinnlig intervjuperson, som arbetar inom politiken, beskrev hur hon med jämna mellanrum får antisemitiska mejl på jobbet av personer som bland annat kallar henne för en "dum jude" och hoppas att hon ska bli våldtagen.

Det finns också flera ärenden i polis- och domstolsmaterialet, där ordningsvakter, spärrvakter och poliser, både kvinnor och män, blivit utsatta för antisemitiska kränkningar i sitt arbete. Det handlar till exempel om tillmälen som "jävla judefitta", "judesvin" "sionistlakej", som ofta uttalats i kombination med våld eller hot om våld. I en del av dessa ärenden framgår att gärningspersonen även använt andra typer av rasistiska tillmälen, som "jävla blatte" eller "negerjävel".

En del förundersökningar avser situationer där målsägaren blivit utsatt för antisemitiska tillmälen av en kollega eller chef, eller där en chef uttryckt antisemitiska åsikter inför en grupp av anställda,

till exempel om judarnas ”snålhet”. Flera av Brås intervjupersoner har också beskrivit arbetsrelaterade situationer, där chefen eller kollegor skämtat om Förintelsen eller beskrivit judar som ”inte att lita på” eller som delaktiga i en global maktkonspiration.

En kvinnlig intervjuperson berättade om ett tillfälle då hon var på en afterwork på krogen med chefen och några kollegor, och samtalet kom in på Israel–Palestinakonflikten:

Då gick jag i försvar för Israel för jag tyckte de var sakenligt fel, och då fick man höra: ”Det är klart du stödjer dem, för du är ju jude och alla judar tycker likadant.” Och så fick man höra det här att vi ska ”ta över världen”, och det kändes jätteabsurt att komma från min chef.

Hemmet

Polis- och domstolsmaterialet innehåller ett flertal fall där grannar, ibland under en längre tid, utsatt målsägarna för antisemitiska tillmälen och heilande, i vissa fall i kombination med andra kränkande uttalanden om t.ex. ”invandrare” eller ”svartskallar”. I flera av dessa fall har gärningspersonerna också spottat på målsägarna eller utsatt dem för både hot och fysiskt våld. Det finns också ett flertal polisanmälningar där okända gärningspersoner klottrat – hakkors, Davidsstjärnor eller klistrat lappar med antisemitiska budskap, exempelvis ”Dö judejäväl” eller ”Förintelsen är en lögn” – på dörren till målsägarnas bostäder, eller hållt ut sopor eller matavfall utanför bostadsdörren. I polismaterialet finns också flera exempel på utsatthet i hemmet som avser målsägare som fått brev eller vykort hem, med antisemitiska budskap och hot. Det handlar exempelvis om att mottagaren bör ”gasas ihjäl” eller att avsändaren kommer att ”slå ut” mottagarens ”judenäsa”.

Det var också flera av Brås intervjupersoner, både män och kvinnor, som beskrev utsatthet för brott med antisemitiska kännetecken i hemmet. Det handlar bland annat om hatbrev, att ha fått ägg kastade på bostaden eller flygblad med Hitlerbilder eller smällare instoppade i brevlådan.

En mindre antal ärenden i polis- och domstolsmaterialet avser relationsvåld i hemmet, där mannen i relationen riktat antisemitiska tillmälen, i kombination med hot eller våld, antingen mot sin sambo eller flickvän eller mot mannens styvbarn.

Internet och telefon

På samma sätt som i hemmet förekommer relationsvåldsärenden även bland de polisanmälningar och domar som avser brott som skett via telefon eller internet. Det handlar till exempel om sms

eller Facebookmeddelanden med antisemitiska hot, exempelvis att målsägaren är ett ”äckligt judesvin” eller ”judehora” som gärningspersonen ska ”döda” eller ”skära halsen av”, som skickats till förra detta sambor och deras anhöriga under pågående vårdnadstvister. Det finns även ärenden där gärningspersonen trakasserat målsägaren med telefonsamtal och sms med antisemitiska kränkningar efter att de träffats på nätet eller varit på dejt och målsägaren därefter sagt att hon inte längre vill ha kontakt.

Polismaterialet innehåller också ärenden som avser långvariga trakasserier av familjer, som liknar de fall av utsatthet i hemmet som beskrivits ovan, där gärningspersonerna ringt eller sms:at upprepade gånger med antisemitiska tillmälen, kränkande uttalanden om Hitler och Förintelsen, dödshot samt hot om våld och våldtäkt.

Flera ärenden i polismaterialet avser fall där en grupp ungdomar antingen delat antisemitiska och rasistiska bilder med varandra i en internetchatt eller utsatt andra personer för antisemitiska hot och trakasserier via nätet. I andra ärenden har gärningspersonen gjort intrång i målsägarens Facebookkonto och ändrat profilden till en Davidsstjärna eller använt kontot för att publicera antisemitiska uttalanden. Det finns ärenden där gärningspersonen publicerat antisemitiska budskap på sitt eget Facebookkonto, ibland i kombination med andra rasistiska uttalanden, exempelvis att ”judar låg bakom Förintelsen och sponsrade andra världskriget”, att ”judar är rättor som ska dödas” eller att ”fler judar och muslimer borde ha dödats i gaskammare”. Det förekommer också exempel på antisemitiska uttalanden som lagts ut på Facebook i samband med publiceringar eller diskussioner om Israel–Palestinakonflikten, till exempel att det vore bra om Hitler levde, så att han kunde plåga judarna ”så som de plågar muslimer”. I andra ärenden har målsägarna tagit emot personliga meddelanden med grova antisemitiska hot, till exempel att gärningspersonen ska ”rejpa det judiska” ur en kvinnlig målsägare.

Det finns både polisanmälningar och domar där den misstänkte eller tilltalade är ansvarig utgivare för en webbplats eller blogg som publicerat antisemitiska texter, nazistiska symboler och texter som hyllar Hitler. Andra ärenden avser personer som, bärande nazistiska symboler, framträtt i videos som spridits på nätet, eller som twittrat antisemitiska bilder och meddelanden. Det finns också polisanmälningar som avser näthandlare som bland annat saluför så kallad vit makt-musik och som spridit Youtubeklipp eller tillgängliggjort låtar med antisemitiskt innehåll, med titlar som exempelvis ”Jew we hate you” eller ”Hitler was right”.

Brås intervjupersoner har också berättat om andra typer av utsatthet på nätet, bland annat trådar på Flashback där personer

som uppfattas som representanter för judiska församlingar eller föreningar, eller som uttalat sig i mångfaldsfrågor, namnges och där det postats inlägg om att de och deras familjer ska ”utrotas”. En manlig intervjuperson berättar:

Mycket av antisemitismen jag har fått riktad mot mig har varit via sociala medier. I och med att jag har varit aktiv i judiska frågor så är det ofta hot, både i kommentarsfältet men även riktade i PM-form, direktmeddelanden till mig, där det oftast innefattar dödshot, antingen riktat mot mig eller mina föräldrar eller mina syskon. Det grävsta var mordhot mot mig och våldtäktshot, att de skulle våldta min lillasyster framför min pappas ögon. Då är det att de har tagit reda på vad vi heter och vilka mina syskon är och har skrivit direkt till mig.

Vidare finns ett större antal ärenden i polismaterialet som avser publiceringar på nätet, till exempel i kommentarsfält på bloggar eller på olika internetforum, som beskriver olika negativa stereotyper om judar. En kommunaltjänsteman som arbetar med mångfaldsfrågor beskrev den typen av antisemitiska uttalanden som han får läsa i kommentarerna på sin egen Facebooksida:

Ja, alltså, de här vanliga grejerna. Judar styr samhället och judar äger medier och banker och, ja dikterar livsvillkoren ute i världen och har USA bakom sig och ingen kan störa dem eller göra någonting åt det.

Det var flera intervjupersoner som beskrev upplevelsen att det skett en utveckling mot en ökad grovhet i de antisemitiska uttalanden som görs i olika sammanhang på nätet, bland annat på sociala medier som Facebook och Twitter. En intervjuperson som arbetar hos Nätöversynsmyndigheten, en ideell organisation som motverkar hat och hot på sociala medier, uttryckte det på följande sätt:

Fler och fler börjar ta till de här anti-judiska konspirations-teorierna. Att judarna vill liksom ta över världen och de vill översvämma Europa med muslimer. Fler och fler börjar tro på det där. Ja, det är ju radikaliserings på nätet. Den är allvarlig, och det görs ju ingenting emot det. Facebook måste ta ansvar. Google måste ta ansvar och så vidare. Men de gör ju inte det.

Judiska församlingar, föreningar, synagogor och begravningsplatser

Brås material innehåller beskrivningar av två grova attentat mot judiska församlingshus i svenska storstäder, en sprängladdning som detonerades och ett brandbombsattentat. En intervjuperson beskrev hur brandbombsattentatet upplevdes av de ungdomar som befann sig i församlingshuset när det skedde:

Det var ett 40-tal ungdomar som var i församlingshuset och hade fest. Och när de här brandbombarna kastades in så fick de ju meddelanden om att det brinner på församlingsgården från folk som var utanför och såg att det brann där. Men de befann sig i en källarlokal och de blir beordrade att stanna där och det är klart att de blev extremt stressade. De visste att det brann på gården, de visste att synagogan var under angrepp, men de visste inte hur många de var. De visste inte var de var. ”Har de kommit in på gården, är de kvar? Är de beväpnade?” De hade ingen aning. I den situationen så föreställer man sig väldigt mycket saker, det värsta.

Materialen innehåller också beskrivningar av flera andra typer av brott som riktats mot judiska församlingar, föreningar, synagogor och begravningsplatser. Det handlar bland annat om telefonbombhot mot synagogor och församlingshus, hatbrev till församlingen, hotfulla telefonsamtal, skadegörelse och gravskändning.

Det finns till exempel ärenden i polismaterialet där gärningspersonen ritat hakkors och klottrat ordet ”gris” vid begravningsplatser och församlingshus, hängt flagga med hakkors på dörren till en synagoga eller satt upp en poster där judar framställs som råttor, kastat färg på ett församlingshus eller krossat fönster på synagogan. Det finns även ärenden där gärningspersoner tagit sig in på området utanför ett församlingshus och kissat ner ett minnesmärke för Förintelsens offer.

De hatbrev som skickats till judiska församlingar innehåller exempelvis bilder på hakkors, på Hitler eller på döda kvinnor och barn, med texter som ”Så ska ni dö” eller ”Ska bli kul att döda er”. Andra innehåller texter som ”Judiska folket ska slaktas som berusade svin” eller ”Judegrisar! Sluta mörda palestinier”. Det finns också ärenden där gärningspersoner ropat antisemitiska tillmälen mot personer på väg ut ur församlingens lokaler, heilat till bevakningskameror vid församlingshus eller ringt samtal till församlingen med budskap av typen ”Judar ska utrotas”.

Beskrivningar av sådana händelser lämnades även av intervju personer som arbetar med säkerhet hos judiska församlingar:

Det här halvåret har vi haft ett 10-tal incidenter där någon skriker ”Jävla jude!” eller ”Heil Hitler!” eller motsvarande kommentarer efter folk som är synligt judiska. Det har varit hot per telefon till församlingen. Det har varit vandalisering, sprejat med hakkors, och försök till branddattentat mot den judiska begravningsplatsen, kapellet.

Flera intervju personer beskrev också hur de sett personer som de känner igen som radikalnationalistiska aktivister befinna sig i anslutning till församlingshus eller föreningslokaler, vilket skapat

oro för att dessa bedrev kartläggnings- eller planeringsarbete inför en möjlig attack. Intervjupersonerna beskrev också händelser då liknande personer placerat sig utanför judiska församlingar och föreningar, för att kontrollera vilka som kom och gick därifrån, samt fotograferat bilar som tillhörde dem som befann sig i lokalen.

Antisemitiskt hot och våld på kriminalvårdsanstalter

En annan miljö där det förekommer antisemitiskt hot och våld, som beskrivs i både de insamlade domarna och i Brås intervju-material, är kriminalvårdsanstalter. Materialen ger en bild av att både kvinnor och män med judisk bakgrund utgör en särskilt sårbar grupp i fängelsemiljön.

Brås intervjuer med intagna²⁵ tyder på att denna sårbarhet beror på en kombination av olika faktorer. En viktig aspekt är att det finns en grov antisemitism som ingår i den rasistiska jargongen som enligt intervjupersonerna ofta kännetecknar kommunikationen intagna emellan. Enligt intervjuade intagna kommer denna antisemitism till uttryck exempelvis i grova antisemitiska skämt, bland annat om Förintelsen, och konspiratoriska uttalanden om att Förintelsen är ett påhitt som judar kommit på för att vinna sympati eller att judar kontrollerar världen. En manlig intagen sammanfattar:

De som hatar judar har alltid massa argument till varför judar är så dåliga: ”Kolla, de äger allt, det är de som kontrollerar världen.” Det är sådär konstiga dialoger: ”De var slavar som byggde pyramider. Det är ett slavfolk. Nu har de kommit upp sig och tjänar pengar och sådär. De vill inte förlora det de har.” Det där snacket hör man ju hela tiden.

Enligt intervjuade intagna blir den antisemitiska jargongen på anstalten särskilt framträdande när det visas tv-reportage om konflikter i Mellanöstern eller om firandet av judiska högtider i Sverige. Och enligt intervjupersoners beskrivningar skapar denna bakomliggande konspiratoriska antisemitism en miljö som leder till att judiska intagna lätt blir utpekade som ansvariga när det sker något negativt på en avdelning:

De blir anklagade för saker och ting bara för att de är judar, och det är ju inte rätt. Alltså att ”judar är lömska, de ska du inte tro på”. Det är ”golbögar” och allt möjligt.

En annan viktig aspekt av den sårbarhet som kännetecknar judiska intagnas situation på anstalt är kopplad till att de utgör en liten grupp bland de intagna. Det leder till att enskilda judiska

²⁵ De intagna som intervjuats har inte valts för att de dömts för antisemitiska hatbrott, utan för att de enligt Kriminalvårdens bedömning har insyn i miljöer där det förekommer antisemitiska föreställningar och attityder.

intagna ofta kan befinna sig i en situation där de är ensamma och utan allierade när det uppstår en konflikt med andra på avdelningen. Man saknar tillgång till det våldskapital som Brås intervjupersoner beskriver som nödvändigt för att kunna känna en trygghet i anstaltsmiljön. För detta krävs att man kan få uppbackning av andra intagna i konfliktsituationer. En intagen beskrev det på följande sätt:

Typ vi har där flera personer från olika religioner. Alla hade olika religion men vi råkade ha en jude bland oss och det var ingen som stod bakom han för det skulle bli knas. De skulle bråka med han och det var ingen som ville backa upp han.

Anmälningstatistik visar delvis olika bilder av utsattheten i olika delar av landet

Av de totalt 564 anmälda brotten som ingått i Brås material har 207 registrerats i Stockholms län, 130 i Skåne län och 84 i Västra Götaland. Övriga län står för sammanlagt 143 anmälda brott. Det betyder att tre fjärdedelar av de anmälda brotten har registrerats i de tre storstadsläna.

I relation till befolkningmängden (SCB, 31 december 2018) har Skåne och Stockholms län ett större antal anmälda brott än övriga län. Lägst kvot (antal anmälda brott i förhållande till befolkningmängd) har de län som inte ingår bland landets tre storstadslän. Eftersom de anmälda brotten sannolikt inte är representativa för den faktiska brottsligheten kan Brå endast dra slutsatsen att personer som utsätts för antisemitiska brott i Skåne och Stockholms län anmäler hatbrottshändelser till polisen i större omfattning än andra.

Brå har även tittat närmare på huruvida brottsplatserna är likartade i de nio olika typer av kommuner som SCB redovisar statistik över. Analysen tyder på att den vanligaste platsen för anmälda antisemitiska hatbrott i storstäder och större städer är allmän plats, men att det för resterande kommuntyper ser något annorlunda ut.

Tabell 3. Kommuntyp och de tre vanligaste platserna per kommuntyp för anmälda antisemitiska hatbrott.

Kommuntyp	De tre vanligaste platserna
Storstäder och större städer	Allmän plats (42 %), Hem (18 %), Religiös plats (13 %)
Pendlingskommuner	Allmän plats (30 %), Hem (30 %), Skola (20 %)
Mindre tätorter och landsbygdskommuner	Hem (31 %), Allmän plats (31 %), Arbetsplats (19 %)

Sammantaget tycks det finnas samband mellan kommuntyp och plats. Ju mindre central kommunen är, desto vanligare är det att personer anmäler brott inom den privata sfären. Vad detta kan bero på kan inte besvaras utifrån Brås tillgängliga material.

Upprepad utsatthet

Brås intervjumaterial visar att utsattheten för antisemitism inte sällan är en återkommande del i många av de utsattas liv. Det kan exempelvis handla om upprepade kränkningar i skolmiljö eller att en familj blivit utsatt för upprepade trakasserier i form hatbrev, hot och skadegörelse. I intervjumaterialet ges många exempel på hur den upprepade utsattheten kan se ut. En manlig intervjuperson berättar:

Sådana här grejer är ofta en del av ett mönster. Även om det här var ett extra starkt exempel i mitt liv, och ett av få så tydliga exempel, så blir det nästan bara en bekräftelse för mig på att ja, okej, antisemitismen finns därute. Det är väl det när man pratar om hatbrott också. En del kan ju avfärda det här som enskilda händelser, men de som utsätts för hatbrott, det är oftast inte första gången i deras liv, och de vet vad det är att leva som jude, till exempel, eller muslim. De har oftast råkat ut för andra saker tidigare. Det finns ett tydligt mönster; det måste man inse från majoritetssamhället tror jag.

Intervjumaterialet tyder på att risken att bli utsatt för såväl hatbrott som andra uttryck för antisemitism är högre för personer som är öppna med sin judiska identitet, antingen genom att berätta för andra, till exempel i skolan eller på jobbet, eller genom att bära judisk klädsel eller judiska symboler, till exempel kippa eller Davidsstjärna. Det framgår också av Brås intervjuer att personer med en offentlig profil och som är kända som judar, som exempelvis rabbiner, personer verksamma inom media eller politik eller som är ordföranden i judiska församlingar och föreningar ofta blir särskilt sårbara och utsatta.

Samtidigt visar intervjumaterialet att intervjupersoner som valt att inte vara öppna med sin judiska identitet också varit exponerade för antisemitism i olika sammanhang. Det handlar bland annat

om en exponering för antisemitiska uttalanden om judar i skolan, på jobbet och bland bekanta. Det var till exempel många intervju-personer som beskrev bekanta eller arbetskamrater som berättat historier om personer med judisk bakgrund och använt antisemitiska uttryck som ”den judejäveln” eller ”kroknäsa”, eller som hade erfarenhet av negativa uttalanden om judar i sammanhang där man diskuterar den politiska situationen i Mellanöstern.

Vissa könsskillnader bland de utsatta

Brås olika material ger inte möjlighet att dra säkra slutsatser om huruvida kvinnor eller män skulle vara mer utsatta för antisemitiska hatbrottshändelser. Utifrån hatbrottsanmälningarna går det däremot att presentera en bild av brottstyp och brottsplats i de anmälda hatbrottshändelserna utifrån målsägarens kön.

Det framgår av Brås genomgång av polismaterialet att många av de anmälda brotten, i synnerhet de som utgörs av hets mot folkgrupp eller antisemitiskt klotter, inte tycks ha riktats mot en identifierbar fysisk målsägare. Det finns också ärenden där brotten har riktats mot ett sällskap, en familj eller en grupp av fysiska målsägare, exempelvis personer som befinner sig i en församlingslokal, där båda män och kvinnor kan ingå. Dessa två typer av ärenden, som tillsammans svarar för en dryg tredjedel av polisanmälningarna, har därför behövt utgå ur Brås redovisning av könsskillnader i den polisanmälda antisemitiska hatbrottsligheten. Tabell 4 presenterar de återstående antisemitiska hatbrottshändelser i polismaterialet som riktats mot en enskild fysisk målsägare, efter brottstyp och målsägarens kön.²⁶

Tabell 4. Polisanmälda antisemitiska hatbrottshändelser riktade mot enskilda fysiska personer efter målsägarens kön och brottstyp.²⁷ Antal (procent).

Brottstyp	Mot kvinna	Mot man
Hets mot folkgrupp	31 (20)	38 (19)
Misshandel	5 (3)	16 (8)
Olaga hot	25 (16)	41 (21)
Hot och våld mot tjänsteman	5 (3)	5 (3)
Ofredande	67 (43)	63 (32)
Ärekränkingsbrott	16 (10)	25 (13)
Klotter
Skadegörelse	..	5 (3)
Övriga brott	-	..
Summa	155 (100)	200 (100)

Symbolen ".." anger att värdet är mindre än 4.

²⁶ Totalt rör det sig om 357 brott som riktats mot en enskild fysisk målsägare. Dock saknas information om målsägarens kön i två av dessa ärenden.

²⁷ Uppgifterna om målsägarens kön bygger på information som finns dels i förundersökningarna, dels i anmälningarnas fritexter.

Tabellen visar att män förekommer något oftare som målsägare i de anmälningar som avser brott riktat mot en enskild fysisk person. I övrigt visar tabellen att brottstrukturen i den polisanmälda antisemitiska hatbrottsligheten inte skiljer sig särskilt mycket åt mellan kvinnor och män. Resultaten tyder på att utsatthet för misshandel och hot är något vanligare bland de män som anmäler att de blivit utsatt för antisemitiska hatbrott, medan utsatthet för ofredande är något vanligare bland kvinnorna. En skillnad syns mellan könen när det gäller vilka som blivit utsatta för antisemitiska hatbrottshändelser av en nuvarande eller före detta partner. I samtliga dessa ärenden var den utsatta personen en kvinna och gärningspersonen en man.

När det gäller platsen för de anmälda hatbrottshändelserna visar tabell 5 att det är något vanligare att män anmäler utsatthet för hatbrottshändelser som inträffat på allmän plats och vid judiska institutioner, medan brott i hemmet och brott via telefon eller sms är vanligare bland de anmälningar som avser antisemitiska hatbrott mot kvinnor.

Tabell 5. Platser för polisanmälda antisemitiska hatbrottshändelser riktade mot enskilda fysiska personer, efter målsägarens kön. Antal (procent).

Plats	Mot kvinna	Mot man
Allmän plats och transport (inkl. butiker och serveringsställen)	26 (17)	60 (30)
Skola eller arbetsplats	17 (11)	27 (14)
Hem	41 (26)	33 (17)
Internet (inkl. social medier)	23 (15)	34 (17)
Telefon eller sms	40 (26)	29 (15)
Judiska institutioner eller religiösa platser	..	11 (6)
Flera platstyper	-	..
Övriga platser
Uppgift saknas	-	..
Summa	155 (100)	200 (100)

Symbolen ".." anger att värdet är mindre än 4.

Med utgångspunkt i de olika material som Brå samlat in inom ramen för uppdraget, framgår inte några tydliga skillnader i den typ av antisemitiska handlingar som män respektive kvinnor utsätts för. Såväl flickor som pojkar, och såväl kvinnor som män har blivit utsatta för antisemitiska tillmälen, hot eller våld i alla de olika miljöer som beskrivits ovan. Däremot finns det tydliga skillnader mellan könen när det gäller *innehållet* i de hot och antisemitiska tillmälen som de utsatta personerna beskriver. Det syns framför allt i hur kvinnor utsätts för sexualiserade hot och ofredanden, med tillmälen som ”judehora” och hot om våldtäkt.

Avslutande kommentarer

Som nämndes i rapportens inledning är det inte alltid självklart var gränsen går mellan å ena sidan icke-brottsliga uttryck för missaktning, nedsättande kommentarer eller hotfulla uttryck med anspelning på en persons grupptillhörighet, och å andra sidan vad som är att betrakta som ett straffbart hatbrott, i form av exempelvis ofredande, olaga hot eller hets mot folkgrupp. Av denna anledning har Brå valt att undersöka antisemitism ur ett brett perspektiv.

De beskrivningar av hatbrott och andra uttryck för antisemitism från polisanmälningar, domar och intervjuer som presenterats i detta kapitel visar att det förekommer uttryck för antisemitism av varierande grovhet i många olika miljöer och sammanhang – på offentliga platser, i skolan och på arbetsplatsen, i hemmet, vid judiska institutioner och på internet. Det innebär att det saknas platser där personer med judisk bakgrund kan känna sig fredade från antisemitism, och Brås intervjuer tyder på att de personer som är öppna med sin judiska identitet utgör en särskilt utsatt och sårbar grupp.

Hatbrott och andra uttryck för antisemitism sker ansikte mot ansikte och via telefon, i brev och i personliga meddelanden, via spridning av antisemitiska budskap både muntligen och i skrift på allmänna platser samt via offentliga publiceringar på internet – ibland öppet, ibland anonymt. De uttryck för antisemitism som beskrivs i Brås olika material varierar från nedvärderande skämt om judar och kränkande beskrivningar av personer med judisk bakgrund, genom grövre antisemitiska tillmälen och hot, inklusive dödshot och hot om våldtäkt, till fysiskt våld och offentliga uppmaningar till att judar ska ”slaktas”. De beskrivningar som presenterats visar också att de stereotypa föreställningarna om judar som bland annat giriga, maktfullkomliga och som del i världsomspännande maktkonspiration förekommer och uttrycks i många olika sammanhang i dagens Sverige.

Gärningspersoner

Detta kapitel rör gärningspersonerna bakom antisemitiska hatbrottshändelser, och inleds med en redovisning av relationen mellan gärningspersonerna och de brottsutsatta i polis- respektive domstolsmaterialet. Därefter beskrivs könsskillnader bland gärningspersoner, beroende på brottstyp, brottsplats, gärningspersonernas ålder och relation till de brottsutsatta. Det tredje och avslutande avsnittet baseras likt de föregående på polis- och domstolsmaterialen, men kompletteras med Brås intervjumaterial i syfte att beskriva de idémässiga utgångspunkter och miljöer mot vars bakgrund gärningspersonerna kan ha agerat.

Gärningspersonen och målsägaren oftast obekanta med varandra

Tabell 6 nedan presenterar relationen mellan de personer som blivit utsatta för antisemitiska hatbrottshändelser och gärningspersonerna i polis- respektive domstolsmaterialet. Eftersom fokus är på relationen mellan gärningspersonen och den brottsutsatta fokuserar redovisningen på de hatbrottshändelser som riktats direkt mot en enskild fysisk person eller mot ett sällskap eller en specifik, avgränsad grupp av personer, till exempel ett sällskap av personer på gatan, en familj, eller personer som befinner sig vid ett församlingshem eller föreningslokal. Sammantaget står dessa händelser för cirka 75 procent av samtliga brottshändelser i såväl polis- som domstolsmaterialet.

En skillnad mellan polisanmälningarna och domarna är att det i polismaterialet saknas information om relationen mellan gärningspersonerna och de utsatta i närmare hälften av de hatbrottshändelser som riktats direkt mot fysiska personer. Det beror främst på att målsägaren i dessa fall inte vet vem gärningspersonen kan vara. De vanligaste hatbrottshändelserna av den här typen är anonyma hot, hets och ofredanden via bland annat hatbrev, telefonsamtal, sms och internet samt antisemitiskt klotter och skadegörelse som riktats mot målsägarnas hem eller bilar.

Tabell 6. Relation mellan brottsutsatt och gärningsperson vid antisemitiska hatbrottshändelser i polisanmälningar respektive domar. Antal (procent).

Brott	Polisanmälningar	Domar
Närstående	10 (2)	6 (6)
Granne	22 (4)	..
Skolkamrat eller kollega	36 (6)	10 (10)
Kund-klientrelation (inkl. vid tjänsteutövning)	15 (3)	14 (14)
Övrig bekant	43 (8)	16 (16)
Ingen tidigare relation	107 (19)	29 (28)
Framgår ej	191 (34)	..
Ej riktat direkt mot fysisk person eller grupp	140 (25)	24 (23)
Summa	564 (100)	103 (100)

Symbolen ".." anger att värdet är mindre än 4.

Den största relationskategorin i de båda materialen utgörs av de hatbrottshändelser där det inte funnits någon tidigare relation mellan gärningspersonen och den brottsutsatta. I dessa ärenden har målsägarna huvudsakligen blivit utsatta för ofredande, hot, hets eller misshandel av helt obekanta personer på allmän plats, i kollektivtrafiken eller vid ett församlingshus.

I kategorin övriga bekanta, som utgör den näst största relationskategorin, ingår ärenden där gärningspersonerna är före detta eller nuvarande vänner eller kompisar, personer som den utsatta kommit i kontakt med via nätet och i enstaka fall personer som bor på samma grupp- eller asylboende, hyresvärdar och till och med personer som exempelvis rastar sina hundar på samma ställe som de utsatta. Huvuddelen av dessa ärenden handlar om hot, ofredande och ärekränkingsbrott i hemmet, på allmän plats eller via telefon och internet.

I 3 procent av polisanmälningarna och 14 procent av domarna har hatbrottshändelserna begåtts inom ramen för antingen en klient-kundrelation (till exempel där vårdpersonal eller en taxichaufför utsatts för antisemitiskt hot eller våld) eller inom ramen för den utsatta personens tjänsteutövning, till exempel där en polis eller ordningsvakt under eller efter ett ingripande blivit utsatt för antisemitiska tillmälen eller antisemitiskt hot eller våld.

Gärningspersonen är en närstående i cirka 2 procent av ärendena i polismaterialet och i närmare 6 procent av domarna. Det handlar främst om gärningspersoner som är nuvarande eller förra detta partner till målsägarna, men det finns enstaka ärenden där gärningspersonen är till exempel ett styvsyskon eller en styvförälder till den utsatta.

I 4 procent av ärendena i polismaterialet och i 2 procent av domarna är gärningspersonen en granne till den brottsutsatta personen. Typiskt sett handlar dessa ärenden om antisemitiska hot, ofredanden, våld eller skadegörelse som riktats mot de utsatta personerna i eller utanför deras hem. De ärenden där gärningspersonen är en kollega, eller där relationen är kopplad till skolan, inkluderar hatbrottshändelser som begåtts av skolkamrater, arbetskamrater och i enstaka fall chefer. Kategorin inkluderar också ärenden där hatbrottshändelserna begåtts av nuvarande eller före detta elever mot lärare eller annan skolpersonal.

Sammanfattningsvis visar redovisningen att antisemitiska hatbrottshändelser sker inom ramen för många olika typer av relationer, samtidigt som en stor del av de polisanmälda hatbrottshändelserna begås av personer som inte har någon tidigare relation till de brottsutsatta. Det finns dessutom många anmälda hatbrottshändelser där det inte går att uttala sig om relationen mellan gärningspersonen och den brottsutsatta, eftersom brotten skett mer eller mindre anonymt.

Kön och ålder hos utredda och dömda personer

Som nämnts ovan är gärningspersonens identitet okänd vid många av de anmälda hatbrottshändelserna. Det beror antingen på att anmälaren inte visste vem gärningspersonen kunde vara eller på att gärningspersonen var någon som anmälaren inte kände sedan tidigare. Även när det gäller de anmälda hatbrottshändelser som inte riktats direkt mot en fysisk person, till exempel i form av hets mot folkgrupp på allmän plats eller internet, var gärningspersonens identitet i majoriteten av fallen okänd för anmälaren. I dessa ärenden saknas oftast information om gärningspersonens kön och ålder.

Redovisningen nedan bygger på de polisanmälningar och domar där det funnits en misstänkt registrerad för brottet, och där det framkommer information om den personens kön och ålder. Av totalt 564 polisanmälningarna fanns det information om kön och ålder på en misstänkt i 130 fall. Bland de 103 domarna fanns motsvarande uppgifter i 97 fall.

Brå kan alltså inte avgöra hur pass representativa gärningspersonerna i polis- och domstolsmaterialet är för samtliga personer som begått anmälda antisemitiska hatbrott. Eftersom det bara finns information om en selekterad grupp gärningspersoner, måste resultaten tolkas med försiktighet.

I de fall en misstänkt person inte har identifierats, men den utsatta haft direkt kontakt med gärningspersonen, bygger redovisningen

på anmälares beskrivning av gärningspersonens kön och ungefärlig ålder. Kvinnor utgör en liten minoritet av gärningspersonerna i de polisärenden där det finns uppgift om kön och ålder (12 procent) och en än mindre andel av de dömda (7 procent).

Yngre män och äldre kvinnor vanligast

Även om de kvinnliga gärningspersonerna är få till antalet (totalt 22 av 227 utredda och dömda personer) finns en tydlig skillnad i åldersfördelningen jämfört med männen. Den genomsnittliga åldern är 30 år bland männen och 47 år bland kvinnorna. Bland de utredda och dömda männen är det personer i åldrarna upp till och med 35 år som dominerar bland männen (drygt 70 procent), medan det bland kvinnorna är en lika stor andel som är äldre än 35 år. Åldersfördelningen är således i hög grad spegelvänd bland män respektive kvinnor.

Könsskillnader avseende brottstyp och relationen med målsägaren

I materialet finns både likheter och skillnader mellan kvinnor och män, i hur de antisemitiska hatbrottshändelserna fördelar sig mellan olika brottstyper. Av de totalt 227 förundersökningar och domar där gärningspersonens kön och ålder framgår avser en dryg tiondel av både kvinnornas och männens brott misshandel. Ofredande och/eller hot är något vanligare bland kvinnor (45 procent av samtliga kvinnors brott) än bland män (36 procent), liksom ärekränkingsbrott (14 procent av kvinnornas brott och 6 procent av männens). Däremot är hets mot folkgrupp närmare tre gånger så vanligt bland männen (37 procent) än bland kvinnorna (14 procent). Gällande övriga brott är antalet så litet att det är vanskligt att dra några slutsatser om könsmissiga skillnader och likheter.

Jämfört med de kvinnor som blivit utredda eller dömda för hatbrott är det vanligare att männens brott har riktats mot personer som de inte känt sedan tidigare (34 procent av brotten där gärningspersonens kön och ålder framgår, jämfört med 18 procent bland kvinnorna). Det är också vanligare att männens brott inte riktats direkt mot en fysisk person eller grupp (19 procent jämfört med 3 procent bland kvinnorna). Bland de utredda och dömda kvinnorna är det, omvänt, dubbelt så vanligt att de antisemitiska hatbrottshändelserna skett inom ramen för en nära relation, skol- eller arbetsrelation eller en relation som granne eller övrig bekant (två tredjedelar jämfört med en tredjedel bland de manliga gärningspersonerna).

I de flesta fallen av antisemitiska hatbrott var gärningspersonen en man, oavsett om målsägaren var en man eller kvinna. I de 155 ärenden där både gärningspersonens och målsägarens kön är kända, visar det sig att de oftast är av samma kön (i närmare två tredjedelar av fallen, bland både manliga och kvinnliga gärningspersoner).

Det finns skillnader mellan de kvinnliga och de manliga gärningspersonerna när det gäller platsen för brotten. Närmare hälften av de hatbrottshändelser som begåtts av kvinnorna har riktats mot en eller flera personer i deras hem, och en dryg tiondel har skett via telefon eller sms. Motsvarande andelar av de manliga gärningspersonerna är en tiondel (i hemmet) och en tjugondel (via telefon eller sms). Jämfört med kvinnorna är det däremot vanligare att de manliga gärningspersonernas brott har skett på allmän plats (en dryg tredjedel, jämfört med en knapp tiondel av kvinnorna). Det är också dubbelt så vanligt att männen har utretts eller dömts för brott som skett via internet (17 procent, jämfört med 9 procent av kvinnorna).

Sammantaget tyder dessa resultat på att kvinnor utreds för hatbrottshändelser som sker inom ramen för en smalare uppsättning brottsituationer jämfört med manliga gärningspersoner. Det är relativt ovanligt för kvinnor att bli utredda för hatbrottshändelser som inte riktats direkt mot fysiska personer eller som riktats mot personer som de inte känner sedan tidigare. Bland de utredda och dömda kvinnorna har de anmälda hatbrottshändelserna främst skett inom ramen för någon form av befintlig relation med den utsatta, framför allt som grannar, övriga bekanta eller i skolan.

Det är viktigt att notera att det, trots de ovan beskrivna skillnaderna mellan könen, ändå är fler män än kvinnor som utreds och döms för de anmälda hatbrottshändelser som begås inom ramen för samtliga typer av relationer och vid samtliga typer av platser.

Idémässiga utgångspunkter och motivbilder vid antisemitiska hatbrott

Som nämnts tidigare i rapporten lyfter forskningen om antisemitism ofta två olika miljöer där antisemitism är särskilt framträdande: den radikalnationalistiska och den våldsbejakande jihadistiska. I forskningen beskrivs också en tradition av antisemitism hos den radikala vänstern (t.ex. MacShane 2008, Cohen 2018). Det finns också studier (t.ex. Bergmann 2008, Bevelander m.fl. 2013) som pekar på att antisemitiska attityder och hatbrott aktiveras av Israel–Palestinakonflikten. Detta har medfört att antisemitism bland personer med en bakgrund i Mellanöstern också lyfts fram i forskningen (t.ex. Tossavainen 2003, Iganski 2013).

Överlag menar forskare att antisemitism skär genom olika politiska ideologier och religioner (t.ex. Lööv 2016b), att hot kan komma från flera olika håll och att antisemitism måste förstås som ett brett samhällsproblem (Benz 2004, Bachner 2017). Samtidigt kan antisemitiska hatbrottshändelser som grundar sig i olika idémässiga utgångspunkter och motivbilder innebära olika typer av utmaningar för det förebyggande arbetet. Av denna anledning redovisas nedan de olika typer av idémässiga miljöer bakom antisemitism som kan skönjas i Brås olika datamaterial. Brås analys av det insamlade materialet har i denna del tagit utgångspunkt i de olika miljöer som lyfts fram i forskningen och som beskrivits ovan.

Radikalnationalismen den tydligast urskiljbara miljön

I polis- och domstolsmaterialet finns oftast mycket begränsad information om de misstänkta eller åtalade gärningspersonernas ideologiska uppfattningar eller politiska orientering. Ett undantag är ärenden där det av bevis tekniska skäl är uppenbart att gärningspersonerna kan, och har, kopplats samman med radikalnationalistiska åsikter. Det kan exempelvis ske i form av hänvisningar till den hemsida på vilken text eller bild publicerats eller till en specifik demonstration eller att flygblad eller klisterlappar beskrivs med namn på specifika radikalnationalistiska organisationer.

Det finns exempel på anmälda hatbrottshändelser där gärningspersonerna ger uttryck för en bakomliggande radikalnationalistisk ideologi i alla de olika miljöer som beskrevs i kapitlet om brottslighetens karaktär – i skolan, på allmän plats, mot de utsattas hem och arbetsplatser, på internet och vid judiska institutioner. I polis- och domstolsmaterialet handlar det bland annat om personer med kopplingar till radikalnationalistiska organisationer som ofredat personer från judiska församlingar och föreningar i deras hem, personer som skanderat grova antisemitiska budskap vid demonstrationståg och personer som är ansvariga för internetsidor som säljer så kallad vit makt-musik eller sprider nazistiska bilder och texter.

Av både polismaterialet och Brås intervjuer framgår också att hotet från den radikalnationalistiska miljön riktas både mot enskilda individer och mot judiska institutioner. Flera av Brås intervjupersoner som haft en offentlig profil har varit utsatta för trakasserier i hemmet från personer med kopplingar till radikalnationalistiska organisationer. Samma organisationer har också burit ansiktsbilder på svenska judar med texten ”folkförrädare” på olika demonstrationståg.

Bland personer som arbetar med säkerhet vid judiska församlingar beskrivs också en oro för en växande nazism i Sverige och vad den skulle kunna leda till:

Vi är också oroliga för den växande nazismen. Där tror jag man är mer orolig att de går på enskilda eller så, men också vad gäller de judiska sommarlägren, folk som tycker att Breivik var en kul och bra person.

Intervjupersoner som forskat på olika delar av den radikalnationalistiska miljön, eller som arbetar för att motverka våldsbejakande extremism, beskriver hur beskyllningen av judar för en rad olika nationella och internationella samhällsproblem utgör en central del av ideologin och det politiska budskapet, samtidigt som budskapet ofta formuleras på ett sätt som gör det svårare att lagföra medlemmarna för till exempel hets mot folkgrupp:

Det finns en stark grad av antisemitism kopplat till att man skyller allting på judarna. Världen styrs av judar. I den miljön är det glasklart vems fel allting är. De har blivit väldigt bra på att dölja det här genom att det sällan sker i någon öppen form. Det är sällan att det sker synligt på gator och torg, så att man på något sätt kan peka ut och säga att på den här platsen vid den tidpunkten så sa man de här sakerna. Men man har det hela tiden i sina budskap via sina webbsändningar, via sina poddar.

Flera intervjupersoner beskrev också att det antisemitiska språkbruket blivit mer sofistikerat, med kodord som "Sionister", "Abrahams barn", "Illuminati", "Den evige", "Kulturmarxister", "Kosmopoliter", "Globalister" och "Du vet vilka", ofta kopplat till memer och ett bildspråk som bland annat använder sig av hänvisningar till Nazityskland eller antisemitiska nidsbilder.

Det är både ord- och symbolspråk. Att sätta på den här krokiga näsan, klistra den på bilder för att symbolisera kopplingen mellan den personen och att judarna styr världen och att allting är till syvende och sist judarnas fel.

Det var också flera intervjupersoner som beskrev hur radikalnationalistiska grupper vid offentliga framträdanden använder sig av symboler och uttryck som har en tydlig koppling till symbolspråket från Nazityskland, men som rättsvårdande myndigheter i Sverige alltför sällan betraktar som ett uttryck för hets mot folkgrupp. Det upplevs som en signal att den svenska radikalnationalismens budskap inte betraktas som hets mot folkgrupp, trots antisemitismens centrala position i rörelsens politiska ideologi.

Brås intervjupersoner beskriver en handlingsstrategi inom radikalnationalismen som syftar till att skapa en ständig oro eller fruktan hos de utsatta. Strategin består i olika handlingar som

var för sig ofta inte når upp till det som i lagen betraktas som ett brott, men som tillsammans skapar rädsla.

Det handlar bland annat om att skapa och upprätthålla ett skrämsekapital, exempelvis genom att skapa en bild av organisationen som omfattande och hotfull. Detta görs till exempel genom organiserade offentliga uppträdanden som både skapar oro och drar till sig en stor uppmärksamhet från massmedier, och genom småskaliga men synliga symbolaktioner mot specifika organisationer eller personer med en offentlig profil, som det sedan också rapporteras om i medierna.

I kraft av det skapade skrämsekapitalet kan rädsla aktiveras hos specifika personer och grupper, med enkla och i sig lagliga markeringar, som att exempelvis närvara vid offentliga möten iklädd organisationens mundering, genom att vara synlig vid en församling eller förening och anteckna vilka som kommer och går, eller genom att lämna flygblad i medlemmarnas brevlådor.

Tillsammans skapar dessa handlingar en form av lågmäld ”terror” hos de utsatta, där det bakomliggande hotet aktualiseras utan att ens behöva uttalas.

Antisemitism i det politiska samtalet – från vänster till höger

En miljö som i forskningen förknippats med antisemitiska idéströmningar är den radikala vänstern. Exempel på detta saknas i princip helt i polis- och domstolsmaterialet, men bland Brås intervjupersoner var det däremot flera som beskrev erfarenheter av antisemitism inom bland annat vänsterorienterade politiska miljöer, främst bland unga, politiskt aktiva personer.

En ung kvinnlig intervjuperson sa att det framför allt var i vänsterorienterade politiska sammanhang som hon själv haft erfarenhet av antisemitism, som hon menade framför allt var kopplad till en hätsk retorik mot staten Israel:

Det är väl främst den antisemitism, från vänstern, som jag ser mest av, för att jag rör mig mycket i vänsterforum. Mycket blandat med den antirasistiska rörelsen, ironiskt nog. [...] Det som gör mig ledsen är det jag ser på nätet, som oftast är i aktivistiska, antirasistiska, feministiska forum [...]. Man blir väldigt nedtryckt. De flesta judar som jag känner som varit med i samma grupper går ur för att det är för mycket antisemitism.

En annan ung kvinna, som varit aktiv inom politiken och som bland annat blivit kallad ”barnamördare” av politiska motståndare, beskrev att hon blivit utsatt för antisemitiska påhopp av medlemmar i flera olika ungdomsförbund:

Alltså det är unga människor inom vänstern, det är unga människor från SSU, unga människor från Ung vänster och Grön ungdom, där det här är ganska vanligt.

Det var också intervjupersoner som beskrev erfarenheter av en vänsterpolitiskt färgad antisemitism som kopplas till åsikter om Israel–Palestinakonflikten bland universitetsstudenter. Bland annat uppgav intervjupersoner som föreläst på universitet att de ofta fått stå till svars för olika aspekter av staten Israels politik för att de var judar.

Samtidigt lyfte Brås intervjupersoner att det förekommer uttryck för antisemitism inte bara inom vänstern, och inte bara bland unga politiskt aktiva personer. Det var flera intervjupersoner som hänvisade till offentliga uttalanden av lokalpolitiker och riksdagsledamöter från olika politiska partier, som kopplat samman svenska judiska institutioner och dessas representanter med kritik av staten Israel eller som ifrågasatt ”svenskheten” hos svenskar med judisk bakgrund.

Det var flera intervjupersoner som också såg sådana uttalanden som ett uttryck för att antisemitism blivit en mer accepterad del av det offentliga samtalet i Sverige.

Jag är rädd för att det normaliseras. [...] Om gränserna hela tiden flyttas, ska vi då leva i något slags beredskapsläge hela tiden? Vi får väl se hur pendeln går, men just nu känns det ju som att med SD och med allting som ökar, att det är okej att vara rasist.

Flera intervjupersoner kopplade den ökande acceptansen till tankar om att flytta. En kvinnlig intervjuperson beskrev sin reaktion:

Det är inte lätt att vara jude i Sverige idag. Jag är svensk, mina föräldrar är svenska, mina morföräldrar är svenska. Jag är tredje generationens svensk, och jag ser mig själv som svensk. Men om samhället inte ser en som svensk, då tror jag man får tänka om.

Grova hatbrott inspirerade av våldsbejakande jihadism är en viktig del av hotbilden

På samma sätt som för hatbrott med koppling till radikal vänsterideologi, finns ytterst få uppgifter i polis- och domstolsmaterialen som kopplar samman hatbrottshändelser med en våldsbejakande jihadistisk miljö. Det finns enstaka förundersökningar i polismaterialen, där gärningspersonen har gjort grova antisemitiska publiceringar från ett Facebookkonto där det också publicerats propaganda från eller stöd för kända islamistiska terrororganisationer. I ett ärende har exempelvis en bild av ett avhugget huvud

skickats till målsägaren från ett konto av den här typen, tillsammans med texten ”Judisk city skola nära dig snart”.

Samtidigt framgår av intervjumaterialet att det finns en utbredd oro bland många intervjupersoner för att det även i Sverige kan ske terrorattentat riktade mot judiska mål av den typ som under senare år begåtts av personer som inspirerats av våldsbejakande jihadistiska miljöer i Frankrike, Belgien och Danmark (se t.ex. Jikeli 2015). En intervjuperson berättar:

De här terrordåden i Europa sätter ju sina spår. Det pågår ju. Och det innebär att det finns en utsatthet och en risk för terrordåd.

Det är också inom den här miljön som flera intervjupersoner som arbetar med säkerhet hos judiska församlingar anser att det allvarligaste hotet finns, särskilt när det gäller attacker mot judiska institutioner.

Det finns våldsbejakande islamistiska organisationer som är väldigt våldsamma och vill begå terrorattentat, som i Frankrike eller runt om i Europa. De här organisationerna ser judar som väldigt legitima mål bara för att de är judar, och judiska institutioner särskilt. Det skulle jag säga att vi fortfarande ser som det största, eller det allvarligaste hotet, när det gäller just den formen av riktiga terrorattentat.

Flera intervjupersoner som arbetar med säkerhet hänvisade till att en person som dömts för terroristbrott i Sverige enligt publicerade uppgifter hade övervägt att utföra ett terrorattentat mot en judisk institution. De intervjuade menade att man upplever en reell risk för brott av denna typ.

Israel–Palestinakonflikten och antisemitiska idéströmningar från Mellanöstern

Som redan framgått av Brås beskrivningar av den antisemitiska hatbrottslighetens karaktär fungerar diskussioner och nyhets-sändningar om Israel–Palestinakonflikten som en utlösande faktor för olika uttryck av antisemitism i form av hot, våld och ofredande, men även i form av uttalanden om väletablerade antisemitiska föreställningar, till exempel om en världsomspännande judisk maktkonspiration. Det framgår också av Brås olika material, däribland domstolsmaterialet, att hänvisningar till Israels politik används som ett sätt att i efterhand legitimera antisemitiska hot och våldshandlingar mot svenska judar.

Här är det viktigt att notera, att i de fall där Israel–Palestinakonflikten nämns som en aktiverande faktor för antisemitiskt hot, våld och ofredande i Brås olika material, handlar det om

personer från många olika typer av bakgrund och om brott som skett i flera olika miljöer. Samtidigt framgår av såväl forskningslitteraturen (t.ex. Tossavainen 2003) som Brås intervjuer med intagna med bakgrund i Mellanöstern, att delar av den antisemitiska hatbrottslighet som sker, såväl i Sverige som i andra europeiska länder, sannolikt härrör från en närmast sanktionerad antisemitism som förekommer i olika länder i Mellanöstern. Enligt litteraturen rör det sig ofta om antisemitiska föreställningar och attityder som existerat redan innan staten Israel grundades (se t.ex. MacShane 2008, Ma'oz 2011, Küntzel 2013).

Bland Brås intervjupersoner är det flera som beskrivit erfarenheter av utsatthet för hot, våld och ofredande, av främst unga män med bakgrund i Mellanöstern som de inte känner sedan tidigare, inte minst på allmän plats, till exempel när intervjupersonerna burit judisk klädsel eller symboler eller när de varit på väg till eller från synagogan eller församlingshuset. Samma bild framgår av intervjuer med till exempel personer som uttalar sig i mångfaldsfrågor i sociala medier. En manlig intervjuperson beskrev vilka som utsätter honom för hat och hot på internet:²⁸

Jag har fått dödshot ifrån nynazister, men det är väldigt sällan de hör av sig om man ska säga så. Majoriteten är personer från Mellanöstern och Nordafrika. [...] Övervägande majoritet är män, men det förekommer även kvinnor. Männen brukar oftast göra direkta hot om misshandel eller dödshot, medan kvinnor oftare drar upp att ”det är synd att inte Hitler gjorde färdigt jobbet” eller ”jag önskar att Hitler kom tillbaka och slutförde sin uppgift”.

Flera intervjupersoner som arbetar på judiska församlingar, inte minst i södra Sverige, beskrev att det skett en förändring i hotbildningen mot judar och judiska institutioner under de senaste tio åren:

Den har ju ändrat karaktär på det sättet att vi hade vänsterextrema och högerextrema, men det stora hotet som vi upplever mer i det dagliga, det kommer från människor som har sina rötter i Mellanöstern och som har en väldigt negativ uppfattning om oss [...] framför allt unga killar.

Även när det gäller antisemitism i skolmiljön var det flera intervjupersoner, både lärare och före detta elever, som beskrev problem i skolan som grundar sig i antisemitism bland vissa elever med en bakgrund i Mellanösten. Det handlar bland annat om lärare som blivit identifierade som judar, som menade att arbetsituationen i klassrummet blir ohållbar vid undervisning om Förintelsen, om elever som vägrar delta i undervisning om andra

²⁸ Intervjupersonen beskrev att han besöker Facebookprofilerna för dem som utsätter honom för hat och hot, för att se vilka personer det handlar om.

världskriget eller elever som menar att skollitteraturen är ”skriven av judar” eller att lärarna går ”judarnas ärenden.”

Brås intervjupersoner påpekade att de delar av den svenska befolkningen som har en bakgrund i Mellanöstern utgör en heterogen samling av befolkningsgrupper och att det på samma sätt som i andra delar av befolkningen finns stora variationer i synen på antisemitism inom dessa grupper. Även internationell forskning i form av stora intervjustudier, med syfte att bättre förstå möjliga anledningar till antisemitiska attityder bland unga europeiska män med en bakgrund i olika länder i Mellanöstern och norra Afrika, har beskrivit skillnader i hur de intervjuade unga männen argumenterar kring negativa attityder till judar (Jikeli 2015). Denna forskning visar dels på tydliga likheter med de antisemitiska argument som används i andra delar av befolkningen, bland annat argument som bygger på de klassiska antisemitiska stereotyper och föreställningar som beskrevs i inledningen till denna rapport, och argument som innebär ett likställande av judar och staten Israel. Samtidigt finns även unga män vars negativa attityder helt eller delvis beror på en föreställning att judar har en negativ syn på islam eller muslimer, liksom andra unga män som helt tar avstånd från uttryck för antisemitism.

Det var flera av Brås intervjupersoner som lyfte vikten av att arbeta för en ökad förståelse mellan olika minoritetsgrupper i Sverige, bland annat både imamer och rabbiner som arbetar med interreligiös dialog. En rabbin exemplifierade:

Det har funnits en upplevelse, på olika nivåer, att muslimerna inte förstår oss. Och så pratar man, och de förstår. Jag kan ge dig ett exempel. Jag blev inbjuden av en imam att träffa en grupp unga män i 20-årsåldern. Men de ville inte träffa mig. Då sa imamen att om jag bjuder in någon, så måste ni acceptera det. Så jag kom dit och alla stod med ryggen vänd mot mig. Och redan där känner man det där anti-israeliska, antisemitiska; det finns där någonstans. Och jag vände mig till dem och frågade: ”Hur känns det för er som muslimer när ni går på stan i [stad]?” Och det räckte. De vände sig om, för ingen hade någonsin sagt något liknande till dem tidigare.

Samma intervjuperson fortsatte:

En del av problemet är att det finns skolor som är 90 procent muslimska eller 90 procent etniskt svenska, så vad är det för kommunikation som sker där? Inte så mycket. När jag går till skolor finns det plötsligt respekt för mig för att imamen är med mig och det här är en respekterad imam. Det finns mycket som kan göras, men det måste göras genom kommunikation och en känsla av tillförlit.

Antisemitiska föreställningar i breda lager av befolkningen

Ett fokus på särskilda grupper som lyfts i forskningen om antisemitiska hatbrott, och på idéströmningar kopplade till olika mer radikala politiska och religiösa grupperingar och rörelser, kan ge intrycket att det finns delar av befolkningen där det inte förekommer antisemitism. Brås olika material visar att så inte är fallet.

Många av Brås intervjupersoner beskriver att de utsätts för skämt, fördomar och stereotypa kommentarer samt även hot, våld och ofredande av personer som de beskriver som etniskt svenska och som de uppfattar tillhör någon särskild ideologisk miljö. En representant för polisen som arbetar inom en storstads demokrati- och hatbrottsgrupp menar också att de personer som utreds för antisemitiska hatbrott kan vara ”vem som helst”:

Antisemitism förekommer i alla led och bland alla folkgrupper och bland alla kön; Det ser vi till exempel gällande brottet hets mot folkgrupp. Ibland skulle man kunna tro att hets mot folkgrupp begås uteslutande av bittra normativa medelålders män. Det är en föreställning som kan vara missvisande. Det finns många gärningspersoner som är kvinnor och gärningspersonerna finns representerade i alla samhällsklasser.

Samma intervjuperson fortsätter:

Några manifesterar det på ett väldigt öppet sätt via kampanjer, flygblad och publika evenemang som till exempel demonstrationer, medan andra sitter själva på den enskilda kammaren med sin dator. De följer dock ändå samma typer av byggstenar och tankemönster oavsett om det är en parlamentarisk eller icke-parlamentarisk grupp eller om det är individer som sitter hemma framför en dator. Det är ändå den här typen av tankar som florerar.

Det finns ett stort antal ärenden i polismaterialet där gärningspersonen har utsatt målsägaren för antisemitiska tillmälen och hot vid olika typer av vardagskonflikter. Tydliga exempel finns i ärenden som avser vårdnadstvister eller där det uppstått en konflikt över exempelvis priset för en bilreparation, en andrahandshyra, vad gärningspersonen skulle få för vård på sjukhuset eller ersättningsnivån från olika myndigheter. Som också nämnades i kapitlet om hatbrottshändelsernas karaktär finns även flera ärenden i polismaterialet där väktare eller poliser blivit utsatta för antisemitiska hot vid ingripanden på allmän plats eller när en person skulle avlägsnas från en lokal där hen uppträder på ett störande sätt.

Som också redan nämnts finns många exempel i Brås material, där gärningspersoner med olika bakgrund och i olika miljöer

gett uttryck för antisemitiskt hat och hot i situationer där man diskuterat Israel–Palestinakonflikten. En kvinnlig intervjuperson i 30-årsåldern beskriver en händelse från sitt eget liv:

Det var en incident där det var ansikte mot ansikte. Då var det en svensk kille, och det började med en konversation om konflikten, och sen så blev han nog frustrerad i själva debatten. Och så svängde det över. Han kallade min tjejkompis för judehora, och sen så sa han till mig att alla judar skulle ha gasats i Auschwitz.

Det finns samtidigt många exempel i Brås olika material där uttrycken för antisemitism inte har någon uppenbar koppling till någon form av konflikt eller till åsikter om situationen i Mellanöstern. I intervjumaterialet var händelser av den här typen särskilt framträdande i beskrivningar av utsatthet för antisemitism i skolmiljön.

Intervjupersoner som arbetat som lärare har exempelvis beskrivit kristna elever som utsatt dem för trakasserier för att de var judar. Och lärare och intervjupersoner som haft andra funktioner i skolan samt intervjupersoner som själva har barn i skolan beskriver att heilande, nedvärdande skämt om judar och användandet av jude som skällsord eller för att beskriva att någon är snål, girig eller maktfullkomlig förekommer bland elever från många olika samhällsgrupper.

En förälder berättade om sin dotters skola:

Det är mycket heilande, det är mycket skämt om judar. Och då är det ändå en vanlig vit innerstadsskola. Så när min dotter kom hem och sa de drar skämt: ”Här är det rea på hemköp, det passar väl dig bra som är jude”, och de skojar om gas. Så jag blev ju galen och ringde föräldrar, för skolan är helt flat.

En ung manlig intervjuperson berättade om sina erfarenheter som elev:

Jag har hört folk dra nazistskämt titt som tätt, rita hakkors på bänkar eller skåp eller skriva ”judesvin” på toa. De har dragit något skämt om Förintelsen. Vissa av de här skämten är småskämt, men någonstans går gränsen för vad man ska skämta om och inte. [...] Alltså det är så mycket djupare än bara NMR, det är vanliga människor.

Det var också intervjupersoner som beskrev föräldrar som inte ville att deras barn skulle leka med dem för att de var judar, och som nämndes i kapitlet om de antisemitiska hatbrottshändelsernas karaktär, var det flera intervjupersoner som beskrev erfarenheter av antisemitism bland kollegor och chefer på arbetsplatsen.

Bland dessa beskrivningar finns exempel på erfarenheter av antisemitism på alla nivåer inom olika organisationshierarkier. Till exempel berättade en manlig intervjuperson om ett tillfälle på en arbetsresa:

Det var på en resa i en ledningsgrupp som jag ingick i, där vi promenerade på väg till en restaurang, där en i gruppen plötsligt hävde ur sig en massa antisemitiska saker – sådär poff. Han hävde ur sig några klassiska saker om att judar är väldigt speciella och håller sig för sig själva och bara ser till sig själva och ser inte till resten och sådär. Han sa det rätt ut, men jag var den ende juden i gruppen och alla visste ju att jag var jude så det var ingen tvekan vem han talade till.

Avslutande kommentarer

Som beskrivits i rapportens inledning har antisemitismen i Sverige en lång historia. Antisemitism är varken ett nytt eller importerat problem (se Lööv 2019). I linje med vad som framkommer i de material som samlats in för den här studien, kan det konstateras att antisemitiska föreställningar förekommer hos breda lager i befolkningen. Antisemitismen tycks också skära genom olika religioner, sekulära grupper, politiska positioner och ideologier, även om den i radikalnationalistiska och i våldsbejakande jihadistiska miljöer utgör en del av deras respektive ideologiska fundament.

Som nämnts i metodkapitlet ger Brås datamaterial inte möjlighet att redovisa hur stor del av den antisemitiska hatbrottsligheten som begås av olika kategorier av gärningspersoner. Det kan dock konstateras att gärningspersonerna vid antisemitiska hatbrott långtifrån alltid ter sig organiserade. I stället verkar det ofta handla om enskilda individer. Den bild som framträder i Brås olika material är att unga män är en särskilt framträdande grupp bland gärningspersonerna, samtidigt som brotten begås av både kvinnor och män ur ett brett åldersspann.

Brås intervjuer tyder på att intervjupersonernas upplevelser av vilka personer som begår antisemitiska hatbrotts handlingar varierar beroende på var i landet man bor och vilka miljöer man själv rör sig i. Personer inom organiserade politiska miljöer har oftare erfarenheter av antisemitism bland personer med kopplingar till vänsterrörelsen eller andra politiska partier. Personer från delar av landet där radikalnationalistiska organisationer är mer aktiva har oftare haft erfarenhet av antisemitiska handlingar som begåtts av personer med kopplingar till den här miljön. Personer som bor i storstäder med relativt många invånare från olika länder i Mellanöstern har oftare erfarenhet av antisemitiska handlingar som begåtts av personer med en bakgrund i dessa länder. Intervjupersoner från samtliga delar av landet som täckts

av Brås urval av intervjupersoner har också beskrivit erfarenheter av uttryck för antisemitism av personer som skulle kunna vara ”vem som helst”.

Ett tydligt resultat är också att stora delar av det antisemitiska språkbruk och många av de antisemitiska idéer som kommer till uttryck i Brås olika material är slående lika, oavsett eventuella skillnader i gärningspersonernas kön, ålder, ideologiska bakgrund eller grupptillhörighet.

Utsatthetens konsekvenser

Tidigare forskning visar att hatbrott är mer skadliga för de utsatta än brott som saknar ett hatbrottsmotiv (t.ex. Iganski och Lagou 2014, Andersson 2018). Dessutom menar forskare att hatbrott inte bara har större negativ påverkan på de personer som blir direkt utsatta, utan också har negativa konsekvenser för andra personer med samma grupptillhörighet (t.ex. Perry 2014). Mot den här bakgrunden beskriver detta kapitel de centrala teman som framgår av Brås intervjuer, avseende de konsekvenser som antisemitiska hatbrott har både för individer och för judiska institutioner.

Antisemitiska hatbrott skapar ångest, oro och otrygghet

Ett framträdande tema i intervjuerna var att antisemitiska hatbrott ofta skapar både akut ångest och en återkommande känsla av otrygghet och oro i vardagen. Dels rör det sig om en otrygghet som orsakats av händelser intervjupersonerna själva har upplevt, eller som drabbat vänner och bekanta, dels en otrygghet som aktiveras i samband med nyheter om grova brott som sker i andra länder. Utöver detta finns också en parallell oro för att familjemedlemmar, vänner eller bekanta ska utsättas.

Otrygghet och oro kopplad till egna erfarenheter av utsatthet

Flera intervjupersoner beskriver att deras utsatthet för hatbrotts-händelser haft såväl akuta som mer långsiktiga konsekvenser i form av bland annat känslor av oro och otrygghet. En manlig intervjuperson som blivit utsatt för upprepade hatbrotts-händelser på allmän plats i storstadsmiljö, såväl i form av antisemitiska tillmälen som spottloskor och våld, beskrev att han som följd av detta ständigt tänker på sina upplevelser och känner stark oro:

Jag är helt säker på att om jag skulle utredas av någon psykolog så skulle de upptäcka hur mycket av mitt tänkande och vardag är påverkad omedvetet av allt detta.

En kvinnlig intervjuperson som blev utsatt för antisemitiska trakasserier under flera år förklarar hur hon kände sig under den perioden:

Man bara kröp ihop och blev till ingenting nästan. Försökte väldigt mycket vara alla till lags och sådär. Men det jag upplevde hela tiden var att man letade hela tiden efter grejer för att kunna trycka ner mig på ett eller annat sätt. Allt detta hade ju koppling till min bakgrund, så även om jag hade velat, så hade jag inte kunnat ändra den. Det är väl det som är allra svårast att acceptera. Att det här inte handlar om att jag blir påhoppad på grund av vad jag säger eller vad jag gör, utan det var hela tiden bara på grund av vad jag är. Jag märkte väldigt snabbt att det inte spelar någon roll om jag är jättesnäll och hjälpsam och väldigt gullig, eller om jag är jättetaskig och inte alls tillmötesgående. Det spelar ingen roll. Jag är redan det jag är.

En annan kvinnlig intervjuperson, som blivit utsatt för antisemitiska hot på nätet vid ett flertal tillfällen, beskrev att hon drabbades av ångestsymptom, vilket bland annat medförde att hon inte längre vågade gå hem själv på kvällen, utan sov över hos vänner flera dagar i veckan.

Oro och otrygghet skapas också av vetenskapen om andras utsatthet

Intervjuerna visar också att vetenskapen om att andra judiska personer utsätts för antisemitiska hatbrott leder till att enskilda individer, som identifierar sig som judar eller judinnor, inte själva behöver ha utsatts för direkta fysiska eller verbala attacker för att de ska känna sig utsatta. Flera intervjupersoner beskrev att de får vetenskap om antisemitiska hatbrott både i Sverige och utomlands genom nyheter på tv, radio, sociala medier och i tidningar. En kvinnlig intervjuperson beskrev att hon ständigt känner sig orolig, trots att hon personligen inte har någon direkt erfarenhet av utsatthet för hatbrott. Hon förklarar:

Vad är man rädd för? Jag önskar jag kunde säga så här konkret vad det är jag är rädd för, för då kan du ta bort det, förstår du? [...] Jag är rädd för mitt liv, jag är rädd för mina barns liv, jag är rädd för att bli behandlad annorlunda.

Enligt intervjuerna påverkas känslan av otrygghet även av terrorattentat riktade mot judiska mål i andra länder. En kvinnlig intervjuperson beskriver att hon blir mycket rädd när judiska institutioner utsätts för terror, och berättar om hur hon reagerade efter ett antisemitiskt attentat i Danmark:

Efter Köpenhamn, då killen blev skjuten i Köpenhamn, då kände jag så här: "Det kommer ju hända en dag." En dag så händer det någonting. Jag vet det.

En annan intervjuperson beskriver hur hon kände efter hon fick nyheten att det skett ett antisemitiskt attentat mot en synagoga i USA:

Det var otäckt. [...] Bland det svåraste för mig är att berätta för mina barn och tonåringar att: "Nu har det här hänt igen. Det har hänt för att de är judar." Det är så. Och så frågar jag om de är rädda. Alltså förstår du? Det är oförklarligt varför något sådant händer. Hur kan de inte vara rädda?

Samma intervjuperson beskrev också hur vetskapen om att terror även kan riktas mot judiska institutioner i Sverige förstärks och konkretiseras varje gång ett nytt antisemitiskt attentat sker. Hon berättade att hon bland annat har sett föräldrar som gråter när de lämnar sina barn på judiska skolor efter ett attentat. Hon skildrar den frustration det väcker:

Hur förklarar man för en fyraåring varför polisen står med ett stort vapen utanför hans dagis? Det är klart de frågar. Men hur förklarar man det? [...] Vi gör ju allt för att de inte ska känna sig rädda. Vi gör allt för att de ska vara stolta över vem de är, och att de inte ska vara rädda. Men det är väl klart att de också någonstans uppfattar det här.

Offentliga framträdanden av radikalnationalistiska grupperingar skapar rädsla

Som diskuterades i kapitlet om gärningspersoner kan blotta närvaron av grupperingar från radikalnationalistiska organisationer på allmän plats skapa otrygghet. En manlig intervjuperson beskriver hur han kände när han såg medlemmar från en radikalnationalistisk organisation på gatan i Almedalen:

I Almedalen i somras var jag bokstavligen rädd; jag känner mig otrygg när den Nordiska motståndsrörelsen är så organiserad och omfattande som den var där.

Flera intervjupersoner berättade också att de har släktingar eller bekanta och vänner som genomlevde Förintelsen och att det påverkar deras upplevelser av samtida uttryck för antisemitism. Till exempel lyfte flera intervjupersoner att den idag alltmer synliga radikalnationalistiska retoriken påminner om tongångarna från 30- och 40-talet. En manlig intervjuperson, vars mor överlevde Förintelsen, uttryckte ett starkt obehag inför offentliga manifestationer av den radikalnationalistiska retoriken i Sverige:

*När nazisterna demonstrerar i Stockholm, i mitt eget land ...
Det är inte svårt att hitta historiska paralleller till det. Och
det är det som är skrämmande.*

Flera strategier för att handskas med otryggheten

Det framgår av Brås intervjuer att den otrygghet som skapas av antisemitiska hatbrott leder till att intervjupersonerna utvecklat strategier för att förhålla sig till den. Dessa strategier varierade mellan olika intervjupersoner, men vissa teman var särskilt framträdande i sammanställningen av intervjuerna. Dessa teman redovisas i det följande.

Många väljer att dölja sin judiska identitet

Påfallande många intervjupersoner vittnar om att de ibland döljer eller helt slutat bära judiska symboler, såsom Davidsstjärna eller kippa, som ett sätt att minska risken att bli utsatta för antisemitism. Det handlar om intervjupersoner från olika delar av landet och från såväl storstadsområden som mindre orter. En manlig intervjuperson berättade att det finns tillfällen då han aktivt väljer att inte bära judiska symboler. Han ger ett exempel på hur han tänker kring att åka taxi:

Jag är orolig för min familj. Att jag inte vet vad den här personen har för åsikter och vem den personen kommer att berätta det för. Kanske den personen tycker att det är okej, tycker att det är spännande och berättar i fikarummet: "Åh, vet du vad? Jag skjutsade hem en jude i dag." Och så tar den personen med sig den informationen och sen så hamnar det hos någon som vill göra judar illa. Det är jag rädd för.

En annan manlig intervjuperson uppgav att han inte känner sig bekväm med att vare sig han eller hans söner bär kippa när de rör sig i vissa offentliga miljöer. Han menade att rädslan för att bli identifierad som jude kommer av vetskapen om att det finns ett latent hot som kan aktiveras när som helst. En annan intervjuperson beskrev att han känner ungdomar som burit Davidsstjärna och som utsatts för antisemitiska glåpord och knuffar flera gånger i veckan av okända personer i kollektivtrafiken och på stan. Det resulterade i att de till slut valde att dölja eller sluta bära judiska symboler.

En manlig intervjuperson som valt att bära judiska symboler på allmän plats beskrev att de flesta antisemitiska händelser han har varit med om har utförts av människor som inte känner honom personligen. Han menade även att de flesta judar i hans bekant-

skapskrets inte längre öppet bär judiska symboler i vardagen, eftersom det leder till ökade risker:

De flesta antisemitiska händelser som jag har varit med om har varit från okända människor som inte känner mig personligen, utan bara har sett att jag ser judisk ut och då hoppat på mig. I de flesta andra fallen blir folk utsatta på grund av att folk känner dem. Hur skulle de annars kunna veta att de är judar? I de flesta fallen kan man inte känna igen en jude ute på gatan som inte bär en kippa eller andra judiska attribut, men de flesta undviker redan detta.

Förutom att dölja judiska symboler var det flera intervjupersoner som också undviker att berätta om sin judiska identitet, antingen generellt eller i vissa sammanhang. En ung kvinnlig intervjuerson förklarade:

Man blir ju mer eftertänksam. Alltså man tänker ju mer: "Ska jag ha Davidstjärna, ska jag inte ha Davidstjärna? Ska jag berätta att jag är jude nu?" Alltså kan jag lita på ..., kommer det bli dålig stämning?"

Flera yngre intervjupersoner beskrev också att den antisemitiska retorik som förekommer på sociala medier och andra typer av nätforum bidrar till att många personer inte längre känner sig bekväma med att vara öppna med sin judiska identitet på internet.

Flera väljer att undvika vissa platser eller områden, andra att flytta

Som nämnts tidigare i rapporten framgår av Brås intervjuer att erfarenheter av utsatthet för antisemitiska hatbrottshändelser varierar mellan olika delar av landet. Det var också intervjupersoner som menade att det även inom samma stad finns platser eller områden där risken för att bli utsatt för antisemitiska hatbrottshändelser uppfattas som högre än på andra ställen.

Det var flera intervjupersoner som berättade att de undviker platser i sin hemstad som känns särskilt otrygga, eller att de väljer att dölja judiska symboler i vissa områden. En kvinnlig intervjuerson berättade att hon väljer huruvida hon visar symboler öppet eller inte beroende på var hon befinner sig:

Jag döljer inte att jag är judinna så, jag ljugar inte om det till exempel eller så, men i vissa sammanhang så är man ju mer försiktig än i andra. Jag har inte det i dag, men jag kan mycket väl gå med Davidsstjärna eller så, men jag stoppar ju ofta in den. Jag kanske har den utanför när jag är på jobbet, men när jag är på väg till och från kanske jag stoppar in den beroende på var man är. Men man tänker på det hela tiden.

Andra säkerhetsåtgärder som intervjupersonerna beskrev att de vidtog på allmän plats handlade om att ta olika omvägar till synagogan och att undvika områden där de visste att det skulle bli en manifestation eller demonstration.

Flera intervjupersoner vittnade också om personer med judisk bakgrund som funderar på eller som redan valt att flytta från vissa städer, eftersom de upplevt att otryggheten blivit för stor. Andra berättade att det i Sverige i dag finns personer som identifierar sig som judar som överväger att flytta utomlands, på grund av att de upplever dels ett hot mot sig själva och sina familjer, dels en växande antisemitism i samhället i stort. En kvinnlig intervjuperson berättade om vänner som flyttat från hennes hemstad:

En del har flyttat på grund av studier och jobb, en del har aktivt valt att flytta från [stad] för att man har känt sig rädd. Det har jag bekanta och vänner som gjort. För man har inte känt att man kan leva och att deras barn kan gå i skola och vara öppna med vem man är.

En rabbin berättade om situationen i sin församling:

Hittills har folk inte lämnat på grund av grova antisemitiska brott. För det mesta så har det varit, ja men utvecklingen, att man har varit med om vissa grejer som man tycker sina barn inte ska vara med om. Men går det över en viss gräns, då finns risk att flera kommer packa sina väskor.

Flera tvekar inför ett fortsatt deltagande i det offentliga livet

Brå har intervjuat ett antal personer med en mer eller mindre offentlig profil, som varit särskilt utsatta för olika typer av hatbrottshändelser. Det handlar till exempel om personer som fått en offentlig profil på grund av sina positioner inom judiska församlingar eller föreningar, och personer som varit aktiva inom politiken. Flera av dessa personer beskrev att de funderat över, eller redan valt att avsluta sitt engagemang i dessa roller på grund av utsattheten.

En kvinnlig intervjuperson, som varit utsatt för upprepade antisemitiska hot och trakasserier sedan hon blev känd som aktiv i en judisk förening, beskrev sin rädsla. Till följd av dessa hot och trakasserier har hon valt att avsluta sitt arbete med föreningen, men hotet finns kvar och fortsätter att påverka hennes handlingsutrymme i vardagen:

Min största rädsla idag, det är att någon ska komma och sätta en kniv i magen på mig. [...] Jag kan inte ens gå på möte

på kvällarna, om inte min man kommer och hämtar mig vid dörren. Eller om jag ska gå någonstans får han eller någon annan följa med mig.

En manlig intervjuperson, som är politiskt aktiv och som varit utsatt för antisemitiska hot vid flera tillfällen, beskrev att utsatt-het för antisemitism och en större hotbild är saker man kan räkna med om man har judisk bakgrund och väljer att engagera sig politiskt:

Jag funderade: ”Ska jag göra det här och är det värt det?” Men när jag var lite yngre och mer naiv tänkte jag: ”Jaja, men det är klart att jag ska göra det här ändå”. Jag tror att den stora insikten har varit, att ifall jag ska göra någon slags politisk karriär eller jobba offentligt eller skriva, sådant som jag tycker är roligt, så måste jag veta om och räkna med att det kommer med konsekvenser i form av antisemitism på olika sätt. Och det kommer finnas en större hotbild mot mig än andra personer som gör samma sak som inte är judar.

Samma intervjuperson beskrev också olika säkerhetsåtgärder han har fått vidta.

Jag har tagit bort min adress. Jag har haft hemlig adress. Det tror jag var en av de första reaktionerna när det började komma upp saker på internet. Jag jobbade ganska mycket med det, för jag kände att det inte kändes så kul att det låg ute var jag bodde exakt.

En annan manlig intervjuperson berättade att de antisemitiska hot som riktats mot honom på nätet har resulterat i att han tvingats fundera över huruvida han ska fortsätta debattera samhällsfrågor på olika nätforum, och om han överhuvudtaget bör fortsätta använda sociala medier.

Det var flera intervjupersoner som också beskrev en oro över vad deras eget engagemang kunde få för konsekvenser för andra personer i deras närhet. En kvinnlig intervjuperson, som haft en offentlig profil på grund av sitt arbete i en judisk församling i en mindre stad, berättade till exempel att hon funderat över om hennes position i församlingen har bidragit till hennes dotters utsatthet för antisemitiska trakasserier:

Jag har ju tänkt både en och två gånger om det, liksom skaffat hemligt telefonnummer och sådana grejer för att slippa ... till barnen också. Jag tänker ibland på det som min dotter har utsatts för. Mycket av det har inträffat innan, naturligtvis, men jag tänker ibland att det är en liten stad och alla känner alla: ”Gör jag hennes situation värre?”

Judiska institutioner ser sig tvingade att öka skyddet

Det var flera intervjupersoner som beskrev hur judiska institutioner är tvungna att bedriva ett omfattande säkerhetsarbete, på grund av risken för hatbrott mot judiska församlingar och föreningar. Det var också flera som beskrev att säkerheten har fått utökas successivt i och med att risken för antisemitiska hatbrott har ökat över tid. En äldre manlig intervjuperson beskriver hur säkerheten har förändrats sedan han var barn:

Jag tog bussen, åkte in hit, gick in i lokalerna här och det var inte mer med det. Medan mina barn har ju liksom vant sig vid att när de kommer hit så är det säkerhetsspärrar innan de kommer in i lokalen. Jag ser det oftast när jag har icke-judiska kompisar som vill komma på besök [till församlingen]; hur de blir alldeles häpna eller skräckslagna över säkerhetsorganisationen för att komma in i lokalerna.

Idag vidtar judiska institutioner många säkerhetsåtgärder för att skydda sig mot antisemitiska hatbrott. En annan manlig intervjuperson, som berättade att det judiska församlingshuset alltid var helt öppet när han växte upp, beskrev hur det ser ut idag.

Vi måste ordna med säkerhet och bevakning för alla arrangemang vi har. Församlingshuset är alltid låst och stängt. Det finns säkerhetsslussar, det är bevakat. Vår skola är bakom stängsel och murar och vakter och lås, förskolan och äldreboendet likadant.

Flera intervjupersoner berättade att kravet på säkerhet påverkar församlingens dagliga verksamhet, och att församlingen inte kan göra någonting utan att beakta de säkerhetsrisker som kan finnas vid olika typer av evenemang. Det handlar bland annat om rutiner som innebär att de som vill besöka judiska institutioner måste föranmäla sig, och när församlingen anordnar aktiviteter utanför församlingshuset krävs särskilt mycket planering för att kunna upprätthålla säkerheten:

Man är försiktig och tänker alltid efter en extra gång innan vi gör någonting utanför [föreningslokalen]. Om vi ska vara någon annanstans så är det mycket planerande. Man är försiktig med vem man bjuder in till föreningen.

Flera intervjupersoner berättade också att säkerhetsåtgärderna, såsom säkerhetspersonal som kontrollerar besökande, innebär en inskränkning av de typer av evenemang som kan anordnas:

Det händer ganska ofta att det är saker vi inte kan göra på grund av att vi inte har säkerhet. Det finns evenemang som vi vill genomföra, typ en ungdomsfest eller en politisk debatt, som inte går för att vi antingen inte har personal eller eko-

nomi så att man kan betala säkerhetspersonal. [...] Det är svårt att vara spontan, man måste planera så långt innan.

En svår balansgång mellan öppenhet och säkerhet

Balansgången mellan öppenhet och säkerhet beskrivs som ett dilemma av Brås intervjupersoner. Säkerhetsåtgärderna påverkar inte bara personer som arbetar på judiska institutioner utan även de personer som besöker eller vill besöka olika evenemang. Behovet av att besökare ska föränmäla sig kan exempelvis leda till att personer väljer att inte delta vid evenemang:

Folk skrev att det är för krångligt. ”Jag vill inte bli avvisad i dörren” skriver folk, ”Jag orkar inte, det är förnedrande.”

En intervjuperson berättade också om församlingsmedlemmar som har avstått från att delta vid församlingens aktiviteter på grund av rädsla. De har alltså velat delta vid aktiviteter som församlingen anordnat, men avstått på grund av en upplevd otrygghet. En intervjuperson som arbetar på en judisk församling menade att rädsla och otrygghet hos församlingsmedlemmar kan vara extra påtaglig vid judiska högtider:

Det händer att det är en hel del som inte kommer på sådana arrangemang för att folk är rädda. [...] Likväl som det finns en klick som tycker det är extra viktigt att komma, är det nog fler som inte kommer. Det behöver inte bara vara rädsla, men det är nog ganska mycket rädsla.

Andra intervjupersoner beskrev en oro för vilka konsekvenser behovet av omfattande säkerhetsåtgärder vid judiska skolor och förskolor på sikt kunde få för barnen:

Vi är lite bekymrade över skolan och förskolan. Det är alltså barn som är i skola och förskola bakom murar och stängsel, och som har vakter utanför skolentrén. Vi funderar mycket på vad det gör; alltså om det sätter några spår hos dem, om de känner sig hotade eller utsatta eller funderar på varför behöver de ha vakter och varför behöver de ha stängsel och varför någon vill dem illa? Så vi funderar på om det liksom har någon betydelse för deras upplevelse på lite längre sikt.

Motstånd inför att livet ska styras av otrygghet

Sammantaget var det många intervjupersoner som beskrev att den otrygghet som följer av antisemitiska hatbrott har lett till att både individer och judiska institutioner utvecklat ett säkerhetstänkande och en höjd uppmärksamhetsnivå i vardagen, som på olika sätt innebär inskränkningar i det vardagliga handlingsutrymmet. En manlig intervjuperson som arbetar med säkerhet

på en judisk församling sammanfattade konsekvenserna av att ständigt behöva förhålla sig till otryggheten:

Det hindrar ju oss från att leva jämlikt med resten av medborgarna i samhället. Det hindrar oss från att uttrycka vår identitet fritt och känna oss trygga. Det är den största påverkan; att man måste tänka efter, att det finns människor som vill skada mina barn eller mina vänners barn bara för att de existerar. Eller att jag blir illa bemött eller att det kan vara farligt att berätta var jag har varit på semester eller vilken högtid vi har firat, att jag är osäker på om jag kan berätta på förskolan att vi ska fira en högtid hemma.

Samtidigt var det flera intervjupersoner som pratade om att man inte får låta otryggheten ta över och styra ens liv. En kvinnlig intervjuperson beskrev hur viktigt hon anser det är att vara öppen med sin judiska identitet:

Vi har ju länge i [stad] hållit en väldigt låg profil. Vi är väldigt duktiga på att inte förlora vår identitet men ändå smälta in. [...] Men jag tycker personligen att det är viktigt att vi visar upp oss och jag går så ofta som möjligt med synlig Davidsstjärna. Jag tycker det är viktigt. Men jag är liksom medveten om var jag rör mig i stan. [...] Jag hatar den sidan hos mig själv för jag vill inte leva med krökt rygg.

En manlig intervjuperson vänder sig, på samma sätt som kvinnan ovan, mot att låta hotbilden och rädslan styra, eftersom det leder i fel riktning:

Hotbilden kan ju vara förlamande. Om man går runt och tänker på den hela tiden så kan det ju innebära att man inte vågar göra någonting och det är ju helt fel. [...] Det är klart att man ska vara rädd när det finns skäl att vara rädd, men att man går runt och tror att någonting kan hända, för mig är det förlamande.

En annan manlig intervjuperson menade att antisemitismen inte får tillåtas definiera vem man är som jude:

Jag försöker att inte prata så mycket antisemitism för det är inte ... det kan ju inte definiera oss. Det är inte därför vi har en församling eller en förening eller en "community". Det är ju inte på grund av antisemiterna eller för antisemitismen. Det är egentligen bara i förhållande till säkerhetsfrågan, annars pratar vi om tusen andra saker.

Sviktande tilltro till samhällets reaktioner mot antisemitism och hatbrott

Förekomsten av antisemitism och antisemitiska hatbrott ställer krav på samhället att reagera. Känslan av att omgivningen inte reagerar på ett adekvat sätt var ett återkommande inslag i intervjuerna. Flera intervjupersoner beskrev en upplevelse av att det har skett en normalisering av antisemitisk retorik, och att det saknas tydliga motmarkeringar från olika samhällsinstitutioner. Två viktiga samhällsaktörer som nämndes i detta sammanhang var skolan och polisen.

Skolan upplevs inte agera mot antisemitism

Det var flera intervjupersoner som beskrev en oförmåga eller ovilja bland lärare och skolledare att ”ta tag i” uttryck för antisemitism i skolan. Det finns undantag i intervjumaterialet, där intervjupersoner upplevt att skolor har hanterat antisemitiska händelser på ett bra sätt, men ett återkommande tema var att lärare eller skolledningar valt att inte konfrontera elever som utsätter andra för antisemitiska tillmälen och mobbning, utan i stället uppmanat de utsatta eleverna att ”tona ner” sin judiska identitet. En annan typ av respons var att helt enkelt vifta bort problemen. En kvinnlig intervjuperson berättade om en situation där hennes barn hade blivit utsatt för antisemitiska kränkningar i skolan:

Lärarens respons var lite: ”Bry dig inte om dem. De är nazister och föräldrarna är också nazister”. Ja, det var hans sätt att tackla den situationen.

Andra intervjupersoner, som föreläst i skolor om judendomen och dess traditioner, berättade om rektorer som inte velat ta emot dem med anledning av att skolledningen ansett att det skulle leda till konflikter i skolan. En manlig intervjuperson som arbetar med utbildningsinsatser i skolan beskrev att många lärare tvekar inför eller är rädda för att ta diskussionen om antisemitism, och att de saknar den kunskap och de verktyg som behövs för att kunna hantera svåra samtal med vissa grupper av elever, till exempel samtal om konflikten mellan Israel och Palestina.

De [lärarna] har för dålig koll på ämnena, de har för dålig koll på hur de ska ta de här samtalen med ungdomarna. Jag lyckas inte heller alla gånger, men jag jobbar med de här frågorna och min känsla är ändå att om man gör det på ett bra sätt, så funkar det oftast med ungdomar, även om de är väldigt hetlevrade i de här diskussionerna till att börja med. De förstår att: ”Okej, där går gränsen för vad som är vettigt och rimligt, och går man över den gränsen, då blir det fördömsfullt och generaliserande om en grupp människor”.

Att anmäla antisemitiska hatbrott kan upplevas som krångligt och ”lönlöst”

Många intervjupersoner beskrev en upplevelse av att polisanmälningar om antisemitiska hatbrott sällan leder till fällande dom. De intervjupersoner som anmält antisemitiska hatbrott till polisen uppgav dels att själva anmälningsprocessen kan kännas svår, krånglig eller tröttsam, dels att deras ärenden i de flesta fall inte lett till lagföring. Det har resulterat i att många intervjupersoner inte tycker att det är någon idé att polisanmäla. En manlig intervjuperson berättar:

Nu har inte jag polisanmält på väldigt länge, för jag tyckte det var så oerhört bökigt sist jag försökte göra en anmälan, och då var det ändå om dödshot på sociala medier, så kände jag att: ”Nej, det är lönlöst”.

De intervjupersoner som trots dessa problem ändå fortsatt att anmäla antisemitiska brottshändelser till polisen, beskrev att den främsta anledningen var att synliggöra problemet i den officiella statistiken. En kvinnlig intervjuperson som arbetar på en judisk organisation berättade:

Jag skulle uppmana att anmäla främst för att det ska finnas med i statistiken. Men jag hade nog inte sagt till dem: ”Anmäl det, så ska du få rättvisa.” För det kommer de ju inte få. Men jag hade absolut sett till att det anmäls.

Samtidigt var det flera intervjupersoner som också berättade om positiva upplevelser av polisens arbete i samband med antisemitiska hatbrott. En manlig intervjuperson som arbetar på en judisk församling berömde polisens agerande vid en attack mot en judisk institution:

Polisen agerade väldigt handfast och snabbt. Alltså polisen kom ju på plats när det hände, strax efter var polisen där, så själva anmälan gjorde nog polisen själva. De agerade bra, tycker vi. De lyckades ju rätt snabbt hitta de personer som hade varit med och identifiera dem och utreda att de hade varit med.

En kvinnlig intervjuperson från en annan judisk församling menade att det har skett en förändring i hur antisemitiska hatbrott behandlas och anser att polisen sedan några år tillbaka har börjat ”ta antisemitismen på allvar” i hennes hemstad. Hon menade att det berodde på en förbättrad dialog mellan polisen och församlingen.

En osäkerhet om polisen kommer när de behövs

Även andra intervjupersoner beskrev att kommunikationen mellan polisen och judiska församlingar och säkerhetsorganisationer fungerar bra, om än att det fungerade bättre i vissa delar av landet än i andra. Samtidigt var det flera intervjupersoner som arbetar med säkerhet som lyfte att de saknade insyn i hur polisen gör de riskbedömningar som ligger till grund för beslut om hur polis närvaron ska se ut vid olika evenemang eller händelser. Det var flera som menade att man aldrig riktigt vet om polisen kommer att närvara, eller i vilken utsträckning. En intervjuperson som arbetar med säkerhet vid en judisk församling i en storstad förklarade:

De [polisen] finns alltid tillgängliga till att lyssna och vi har en väldigt trevlig ton och jag känner att jag får snabb respons. Men de är ju inte här. Så att det liksom slutar med att vi har en fin dialog. [...] Jag får inte konkreta svar som att: "Vi kommer vara på plats vid det arrangemanget", utan: "Vi får se." [...] I den mån det är möjligt så är det oftast tillsyn. Tillsyn kan vara att man åker förbi och att man stannar, kommer ut ur bilen och säger hej och ser sig omkring. Det kan också vara att man åker förbi utan att vända huvudet eller att man vinkar från bilen i farten. Så det varierar.

En del av dessa intervjupersoner befarade att de inte kommer att få det beskydd som de själva bedömer att de behöver, förrän något riktigt allvarligt har inträffat. Det var också flera intervjupersoner som arbetar vid judiska församlingar som beskrev en upplevelse av att polisen i Sverige gör en annan bedömning av säkerhetsläget för judiska institutioner än polisen i andra europeiska länder, och att polisen i andra länder tar ett större ansvar för säkerheten vid judiska institutioner. En intervjuperson som arbetar med säkerhet konstaterade:

Det är en väldigt stor skillnad från de andra nordiska länderna. Danmark som är i ena sidan av spektrat och sedan Norge och Finland. De har ju en annan backning av sina regeringar.

En kvinnlig intervjuperson som är aktiv i en judisk organisation berättade:

Jag tror att min egen syn på polisen – och jag tror att många håller med – man har inte så mycket förtroende för dem när det kommer till antisemitism. Det är inte polisen som vaktar våra institutioner, som i andra länder. Det känns som att det är vi själva som måste lösa det.

Intervjupersoner beskrev att en betydande del av verksamhetsbudgeten läggs på olika former av säkerhet, och upplevelsen att

det svenska samhället inte tar sitt ansvar för att skydda judiska institutioner var ett återkommande tema i Brås intervjuer. Det var också flera andra intervjupersoner som gav uttryck för att detta även påverkade deras förtroende för rättsväsendet.

Avslutande kommentarer

Antisemitiska hatbrott skiljer sig från andra brott. Även om det många gånger rör sig om vanligt förekommande brottstyper som misshandel, hot och ofredande, är det i detta sammanhang brott som begås mot personer med anledning av vilka de är eller anses vara. Det är alltså brott som motiveras av att gärningspersonen anser att offret ska eller bör kränkas på grund av sin grupptillhörighet, eller av att gärningspersonen anser att offret får kränkas genom antisemitiska uttryck eller handlingar inom ramen för en konflikt. Detta innebär dels att personer inom samma grupp känner rädsla eller fruktan för att också utsättas för brott, dels att gärningspersonen är likgiltig inför vem eller vilka inom denna grupp som skadas av gärningen.

Utöver detta kan det också påpekas att Brås material har visat att dessa brott inte huvudsakligen begås av personer som kan anses vara politiska eller religiösa extremister, utan av personer inom de breda lagren i befolkningen.

Sammantaget innebär det en situation där en enskild persons utsatthet upplevs av samtliga inom samma minoritetsgrupp, där gärningens bakomliggande motiv upplevs som delat av en betydande andel av befolkningen som helhet, och där ytterligare andra avstår från att ingripa. Ett ofredande, ett hot eller ett slag är därför i detta sammanhang mer än ett ofredande, ett hot eller ett slag.

Åtgärder

Det har inte ingått i Brås regeringsuppdrag att beskriva hur det förebyggande arbetet mot antisemitiska hatbrott ser ut i Sverige, eller att presentera konkreta förslag för detta arbete. Samtidigt framgår av uppdraget att dess syfte är att bidra med ett kunskapsunderlag som kan stärka det förebyggande arbetet.

Inom ramen för uppdraget har Brå tagit kontakt med ett antal forskare i olika europeiska länder, som själva skrivit om hatbrott och som har ansetts ha en god insyn i forskningen på området. Det kan redan här påpekas att Brås efterföljande genomgång av den förebyggande litteraturen visat att det verkar saknas vetenskapliga studier av effekten av antisemitisk hatbrottsprevention. Området domineras i stället av artiklar som baseras på erfarenheter och kunskaper från intilliggande områden, främst i form av förslag på förebyggande av antirasism i generell mening.

Det har också visat sig i Brås litteraturgenomgång att de handlingsplaner mot antisemitism och andra former av rasism som europeiska regeringar lanserat, i hög grad skiljer sig åt, både vad gäller vilka problem som omfattas av handlingsplanen och vilka typer av åtgärder som läggs fram. Detta talar också för att det saknas etablerad kunskap som går att omsätta i praktiska strategier på bred front.

Bristen på en allmänt accepterad strategi kan antas hänga samman med att de historiska och juridiska förutsättningarna och problembilderna med koppling till hatbrott ser olika ut i olika länder. Det framgår emellertid av Brås genomgång av handlingsplanerna från tre näraliggande²⁹ länder (Norge, Tyskland och Storbritannien) att det finns vissa gemensamma drag dem emellan. Exempelvis prioriterar man i hög grad

- a) kunskapsstöd till i första hand skola och polis
- b) synliggörande av hatbrott genom förbättrad hatbrottsstatistik
- c) stöd till civilsamhälleliga verksamheter

²⁹ Samtliga dessa tre länders handlingsplaner lanserades, liksom den svenska, 2016 och sträcker sig över fyra år.

- d) ökat skydd av unga på internet, och särskilt i samband med sociala medier.

Mot denna bakgrund ska Brå i detta kapitel belysa utvalda aspekter av den svenska regeringens *Nationella plan för att motverka rasism och liknande former av fientlighet och hatbrott* (2016), med utgångspunkt i de teman/områden för åtgärder mot antisemitiska hatbrott som framkommit i intervjuerna – med personer som utsatts för antisemitism, med personer som är verk-samma vid judiska institutioner, och med lärare och poliser. Den fråga som Brå utgått från i denna avslutande del av rapporten är: Vad anser dessa personer bör övervägas i utvecklingen av arbetet mot antisemitiska hatbrott?

Som utgångspunkt för den fortsatta redovisningen sammanfattas den problembild som resultaten av Brås material och intervjuer lett fram till.

En sammanfattning av problembilden enligt Brås resultat

Brås beskrivningar av den antisemitiska hatbrottslighetens karaktär visar att erfarenheter av hatbrott och andra uttryck för antisemitism är ett återkommande inslag i många personers liv och att det saknas platser där judar kan känna sig fredade från antisemitism, i synnerhet de som är öppna med sin judiska identitet. Brås material visar att personer drabbas av antisemitiska hatbrott i hemmet, i skolan, på arbetsplatsen, i kollektivtrafiken, i barer, på allmän plats, vid judiska institutioner och organisationer samt på internet.

Grovheten i de olika uttryck för antisemitism som beskrivits i Brås material varierar, från nedvärderande skämt om judar och kränkande beskrivningar av personer med judisk bakgrund, via hot och trakasserier mot judiska individer och organisationer, till grova brott i form av dödshot, hot om våldtäkt, grovt fysiskt våld och brandbombsattentat.

Brås intervjuer visar vidare att denna brottslighet skapar en påtaglig oro och otrygghet som hanteras på flera olika sätt, som alla innebär inskränkningar i handlingsutrymmet för de utsatta, och som hindrar dem från att kunna delta i samhällslivet, och inte minst i det offentliga och politiska samtalet, på likvärdiga villkor som andra.

Brås intervjuer tyder på att uppfattningen om vilka det är som begår antisemitiska hatbrott, skiljer sig åt mellan olika intervju-personer, beroende på var de bor i landet och vilka miljöer de själva rör sig i. I Brås olika material beskrivs personer från radikalnationalistiska miljöer, personer från olika politiska

partier och personer både från andra minoritetsgrupper, och från majoritetsbefolkningen, som enligt det insamlade materialet tycks sakna en tydlig koppling till någon av de ideologiska hemvister som lyfts i forskningen om miljöer där antisemitism är särskilt koncentrerad. Brås olika material ger en bild av att gärningspersonerna vid antisemitiska hatbrott ofta är unga män, men att brotten begås av både män och kvinnor från ett brett åldersspann.

De beskrivningar av hatbrottshändelser och andra uttryck för antisemitism som redovisats i rapporten visar tydliga inslag av både så kallad modern eller politisk antisemitism, som bygger på rasideologiska utgångspunkter, och så kallad ny antisemitism, till exempel i form av hets mot folkgrupp vid anti-israeliska demonstrationståg, eller där personer blivit utsatta för hot och våld av gärningspersoner vars handlande tycks motiverat av en antisemitism som aktiverats av hat mot staten Israel. Materialen innehåller också många exempel av det som forskare kallat för ”vardagsantisemitism”, det vill säga den typ av antisemitism som kommer till uttryck i vardagliga situationer, genom exempelvis stereotyper i form av skämt eller ironiska kommentarer i skolan, på arbetsplatsen eller hemma i trapphuset (se Wigerfelt och Wigerfelt 2016).

Överlag ger Brås material stöd för forskning som visat att antisemitism förekommer inom många olika miljöer och samhällsgrupper, och att det bör ses som ett brett samhällsproblem, om än med tydligare koncentration i vissa miljöer.

Belysning av den svenska handlingsplanen utifrån Brås intervjuer

Regeringens handlingsplan *Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott* (2016) är uppdelad i fem strategiska åtgärdsområden:

1. Mer kunskap, utbildning och forskning.
2. Förbättrad samordning och uppföljning.
3. Civila samhället: ökat stöd och fördjupad dialog.
4. Ett förstärkt förebyggande arbete på nätet.
5. Ett mer aktivt rättsväsende.

Område 2 i handlingsplanen avser åtgärder för att utforma en samordnings- och uppföljningsstruktur för samhällets arbete med olika frågor rörande rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Bland annat nämns att Forum för levande historia får ansvar för att följa upp arbetet inom ramen för handlingsplanen under perioden 2016–2019. Frågor om hur det förebyggande arbetet mot antisemitism och antisemitiska hatbrott borde följas upp i förhållande till samhällets samlade insatser mot andra

liknande former av rasism och fientlighet har inte tagits upp av Brås intervjupersoner. Därför nämns inte mer om detta område i redovisningen här nedan.

Nedan redovisas erfarenheter och bedömningar som Brås intervjupersoner har gjort och som kan vara av relevans för det förebyggande arbetet inom ramen för de övriga fyra åtgärdsområdena i handlingsplanen. Bland Brås intervjupersoner ingår såväl representanter för judiska församlingar som personer som är engagerade i det förebyggande arbetet mot antisemitism och antisemitiska hatbrott.

Område 1. Mer kunskap, utbildning och forskning

Inom detta åtgärdsområde tar regeringens handlingsplan bland annat upp att skolan har en viktig roll att fylla, för att förebygga rasism och våldsbejakande extremism. Handlingsplanen beskriver också vikten av att öka kunskapen hos bland annat skolpersonal och polisanställda om att olika former av rasism kan ha olika bakgrund och ta sig uttryck på olika sätt. Inom ramen för handlingsplanen kan nämnas att Skolverket gett ut stödmaterial till lärare och skolledare om undervisning i kontroversiella frågor. Vidare lyfter handlingsplanen att det är viktigt att det bedrivs forskning som utvecklar vetenskapligt förankrad kunskap och metoder och att Vetenskapsrådet årligen fördelar särskilda medel för att stärka forskning om rasism.

Skolan var den enskilda aktör som lyftes oftast i Brås intervjuer såsom viktig för att motverka antisemitism och förebygga antisemitiska hatbrott. Som nämndes i kapitlet om konsekvenserna av antisemitiska hatbrott var två viktiga teman i Brås intervjuer dels att skolor ofta ansågs inte agera mot uttryck för antisemitism i skolmiljön på ett adekvat sätt, dels att lärare saknar den kunskap som behövs för att hantera svåra samtal med elever om frågor rörande antisemitism. Mot bakgrund av detta finns anledning att konstatera att det är viktigt med en fortsatt utveckling av såväl kunskaper om antisemitism som kompetens att hantera kontroversiella ämnen hos skolpersonal. Brås intervjupersoner lyfte också vikten av att i skolundervisningen inte enbart fokusera på historiska uttryck för antisemitism i form av exempelvis hågkomstresor till Auschwitz och undervisning om Förintelsen, utan att också lägga vikt vid att diskutera uttryck för nutida antisemitism i Sverige.

När det gäller kunskaperna om antisemitism hos polisanställda var det flera intervjupersoner som upplevde att det behövs en fortsatt kunskapshöjning om antisemitism och hatbrott inom polisen. Ett specifikt område som berördes var hur det antisemitiska språkbruket har utvecklats, vilket innebär att polisanställda,

åklagare och domare inte känner igen vissa typer av uttryck för antisemitism, till exempel på internet. Detta har negativa konsekvenser för möjligheten att utreda och lagföra antisemitisk hets mot folkgrupp.

Andra intervjupersoner, från civilsamhällesorganisationer, gav uttryck för uppfattningen att polisanställda inte reagerar på antisemitisk hets mot folkgrupp vid olika typer av demonstrationer och manifestationer på allmän plats. Dessa intervjupersoner efterfrågade bättre kunskaper hos polisanställda avseende gränsdragningar mellan yttrandefriheten och uttryck som ska beivras som olaga hot och hets mot folkgrupp.

Intervjupersoner menade också att det över tid har saknats kontinuitet i polisens kunskapsförsörjningsarbete i fråga om antisemitism och hatbrott, beroende på att prioriteringen av arbetet mot hatbrott har skiftat över tid. Vid omprioriteringar kan den uppbyggda kompetensen på hatbrottsområdet lätt urholkas. Det är viktigt att förstå, menar intervjupersonerna, att antisemitism och hatbrott är konstanta problem, och att Polismyndigheten behöver se till att kompetensen om antisemitism och hatbrott upprätthålls oavsett andra prioriteringar.

Som noterats ovan råder det en påtaglig brist på vetenskapliga och oberoende utvärderingar av de många olika initiativ och program som lanserats inom området. Det finns därför skäl att inom detta målområde understryka vikten av forskning som kan bidra till en samlad och gemensam kunskap om orsakerna till och uttrycken för hatbrott, samt belagd kunskap om genomförda insatsers effekt på de problem de syftar till att åtgärda.

Område 3. Civila samhället: ökat stöd och fördjupad dialog

Inom detta åtgärdsområde redovisar regeringen i huvudsak de verksamheter som ges och som kommer att ges utökade ekonomiska medel för finansiering av olika civilsamhälleliga verksamheter. Bland de som ska ges utökad stöd är Sveriges interreligiösa råd, och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ska öka fördelningen av medel till verksamheter som arbetar mot olika former av intolerans, däribland antisemitism. Inom detta område anges även att utbildningssatsningar ska vara i fokus för ett utökad samråd mellan regeringen, Forum för levande historia och utsatta minoritetsgrupper.

Brå har intervjuat flera personer som arbetar med interreligiös dialog. Dessa intervjuer innebar huvudsakligen att intervjupersonerna berättade om sina verksamheter och sina erfarenheter av hur de fungerar. De har främst positiva erfarenheter av den

interreligiösa dialogens huvudsakliga utformning och syfte. Inte minst gäller det betydelsen av att inflytelserika personer inom olika religioner deltar. De har överlag också positiva erfarenheter av den dialog som förs. Däremot är erfarenheterna mera blandade vad gäller olika gruppers beredvillighet att etablera ett deltagande. Detta gäller inte en enskild religiös gruppering, utan tycks vara en generell svårighet, enligt Brås intervjupersoner från olika religiösa grupperingar.

Område 4. Ett förstärkt förebyggande arbete på nätet

Inom detta åtgärdsområde tar regeringens handlingsplan upp flera olika typer av åtgärder. Här ingår dels en kampanj för att höja barns och ungas medie- och informationskunnighet, kartläggningar av våldsbejakande extremistisk propaganda, skyddet på internet och i sociala medier, en särskild handlingsplan för att värna det demokratiska samtalet mot hot och hat samt, till sist, inbjudan till dialog mellan regeringen och berörda aktörer för att diskutera förebyggande av fientlighet och hatbrott i bland annat sociala medier.

Såväl lärare som poliser som Brå intervjuat framhäver att internet och sociala medier är viktiga i framförallt två avseenden, som båda är kopplade till barns och ungas sårbarhet. Dels spelar internet och sociala medier en viktig roll i utvecklandet eller förstärkningen av antisemitiska attityder och föreställningar bland unga, dels innebär dessa forum en risk för judiska barn och ungdomar att utsättas för antisemitism.

Man betonade i detta sammanhang vikten av att ungas förmåga till källkritik förstärks. En del intervjupersoner beskrev att vissa lärare upplever en frustration och villrådighet över hur de ska bemöta elever som, ofta via internet, tagit till sig antisemitisk propaganda, som de därefter ger uttryck för på skolan. Till detta kan kopplas en synpunkt som rör internets alltmer avancerande funktioner. Det handlar framför allt om de algoritmer som används i många applikationer och som, på basis av användarens tidigare internetbeteende, filtrerar fram näraliggande material i samband med de sökningar som användaren gör. Sådana funktioner i kombination med en lägre förmåga till källkritik tenderar att homogenisera och därigenom på en och samma gång begränsa och förstärka internetanvändarens referensramar snarare än att utvidga dem.

I intervjuerna framkom avslutningsvis en kritik, och självkritik, av polisens möjligheter att identifiera och utreda brott på nätet. I detta ingick flera dimensioner. Man talade om kunskapsbrister ifråga om hur man kan identifiera och utreda hatbrott på internet i it-tekniska avseenden, om brister i kunskaperna kring de

juridiska möjligheterna att identifiera material som brott mot grundlagens tryckfrihetsförordning samt en upplevelse av att polisen inte prioriterar dessa brott.

Område 5. Ett mer aktivt rättsväsende

Inom detta åtgärdsområde hänvisar regeringens handlingsplan till olika initiativ som tagits inom rättsväsendet. Här kan nämnas de tre hatbrottsgrupper som inrättats inom Polismyndigheten i storstadsregionerna och det nationella it-brottscentret i Stockholm, att hatbrott ingår i åklagares grund- och fortsättningsutbildningar och att det vid varje kammare finns minst en utsedd åklagare som är specialiserad på hatbrottsrelaterade ärenden.

Handlingsplanen lyfter också fram att Polismyndigheten ska utveckla det brottsförebyggande och förtroendeskapande arbetet, genom utökad dialog med utsatta grupper på nationell, regional och kommunal nivå, och att Polismyndigheten ska genomföra utbildningsinsatser för att öka kompetensen i handläggningen av hatbrott och andra brott som hotar de grundläggande fri- och rättigheterna. Åklagarmyndigheten ska å sin sida ta fram en enhetlig rutin för handläggning av hatbrott (se Åklagarmyndigheten 2016).

Brås intervjuer med personer som innehar positioner inom judiska församlingar och föreningar visar många gånger att dialogen med polisen överlag fungerar bra. Samtidigt visar dessa intervjuer, i likhet med intervjuer med personer som utsatts för antisemitism, att man sällan anmäler brott, med förklaringen att det oftast inte leder till någonting. Bland dem som anmäler är det ofta behovet av att synliggöra händelser och brott i statistiken som lyfts fram som skäl för anmälan. Flera av de intervjuade representanterna för judiska institutioner menade vidare att en stor andel av deras ekonomiska resurser behöver läggas på säkerhetsarrangemang och att även om dialogen med polisen fungerar bra, saknas en allmänt utbredd tillit till att polisen kommer när de behövs. Bland annat efterlystes en bättre insyn i polisens och Säkerhetspolisens bedömningar av hotbilden mot judiska mål i Sverige.

Som redan nämnts under område 4, menar intervjupersoner att det inom rättsväsendet överlag finns ett behov av både kunskaps- och metodutveckling för utredning och lagföring av hatbrott via internet och sociala medier. Detta lyftes särskilt av de intervjupersoner som arbetar mot sådana brott.

Dessutom framkom i Brås intervjuer en stark frustration över polisens hantering av radikalnationalistiska grupperings demonstrationer vid judiska högtider och i närheten av judiska institutioner. I intervjuerna väcktes bland annat frågan om huru-

vida relevant polispersonal har tillräckliga kunskaper i tillämpningen av yttrande- och tryckfrihetslagstiftningens begränsningar.

Avslutande kommentar

Som redan nämnts har det inte ingått i Brås uppdrag att ge förslag på åtgärder med syftet att förebygga antisemitiska hatbrott. Brå begränsar sig därför till att konstatera att regeringens handlingsplan och intervjumaterialet i långa stycken är samstämmiga. Särskilt tydlig är överensstämmelsen då man betonar vikten av ökad kunskap inom skolan och polisen samt en önskan om en högre grad av aktivitet inom rättsväsendet.

En punkt på vilken intervjuerna och handlingsplanen skiljer sig något åt gäller skolans roll. Det råder visserligen samstämmighet kring behovet av ett ökat kunskapsstöd till lärare (och elever), men intervjuerna visar att ökad kunskap inte anses räcka för att åstadkomma en bättre skolsituation, utan att lärare i högre grad behöver agera med tydlighet och konsekvens. Argumentet som framförs i intervjuerna kan sägas vara detta: när elever vägrar lyssna beror det bara delvis på bristande kunskap hos lärare om exempelvis Förintelsen – det behövs också ett bemötande som inkluderar och motiverar samtliga elever att lyssna.

En annan och mer övergripande punkt på vilken intervjuerna och handlingsplanen skiljer sig åt rör de personer som begår antisemitiska hatbrott. Medan intervjuerna särskilt lyfter fram personer med radikalnationalistiska respektive våldsbejakande jihadistiska åsikter, samt även personer inom en bredare allmänhet som ger uttryck för samma stereotyper och föreställningar, nämns inte gärningspersoner i handlingsplanen. Det kan möjligen hänga samman med att handlingsplanen omfattar en rad olika hatbrott, och därmed en heterogen samling gärningspersoner.

Utifrån ett förebyggande perspektiv vore det värdefullt med ytterligare kvalitativ forskning som kan belysa de idémässiga utgångspunkterna i de miljöer som beskrivits i rapporten. Åtgärder förutsätter många gånger en målgruppsanpassning för att vara verkningsfulla.

Referenser

- ADL – Anti-Defamation League (2015). *ADL Global 100. An Index of Anti-Semitism*. Tillgänglig på <http://global100.adl.org>.
- Andersson, L. M. (2000). *En jude är en jude är en jude ... Representationer av "juden" i svensk skämtpress 1900–1930*. Lund: Nordic Academic Press.
- Andersson, M. (2018). *Hate crime victimization: Consequences and interpretations*. Doktorsavhandling. Malmö: Malmö universitet, fakulteten för hälsa och samhälle.
- Bachner, H. (1999). *Återkomsten. Antisemitism i Sverige efter 1945*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bachner, H. (2004). *Återkomsten. Antisemitism i Sverige efter 1945*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bachner, H. (2017). "Samtida antisemitism i Sverige och Europa. Former, motiv, tendenser". I: *Hatbrott och extremism. Myter och verklighet*. Conference paper från konferensen "Hatbrott och extremism – myter och verklighet", juni 2015. Uppsala: Centrum för polisforskning och Uppsala universitet.
- Bachner, H. och Ring, J. (2005). *Antisemitiska attityder och föreställningar i Sverige*. Stockholm: Forum för levande historia och Brottsförebyggande rådet.
- Beller, S. (2009). *Antisemitism – en aktuell genomlysning*. Stockholm: Hillelförlaget.
- Beller, S. (2015). *Antisemitism – a very short introduction*. New York: Oxford University Press.
- Benteler, L., Bilewicz, M. och Winiewski, M. (2013). Traditional and yet modern? On the increase in traditional anti-semitism in Poland. Conference paper från konferensen "Antisemitism in Europe Today: the Phenomena, the Conflicts", November 2013. Berlin: Jüdisches Museum Berlin och Zentrum für Antisemitismusforschung (ZfA).

Benz, W. (1993). "Traditional and rediscovered prejudices in the New Europe: Antisemitism, xenophobia, discrimination against minorities". *Patterns of Prejudice*. Volym 27, nr 1, s. 3–13.

Benz, W. (2004). *Was ist Antisemitismus?* München: C. H. Beck.

Berggren, L. (1997). *Från bondeaktivism till rasmystik: om Elof Erikssons antisemitiska skriftställarskap 1923–1941*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet.

Berggren, L. (1999). *Nationell upplysning: drag i den svenska antisemitismens idéhistoria*. Stockholm: Carlsson.

Berggren, L. (2014). *Blodets renhet: en historisk studie av svensk anti-semitism*. Malmö: Arx.

Bergmann, W. (2008). Anti-Semitic Attitudes in Europe: A comparative Perspective. *Journal of Social Issues*. Volym 64, nr 2, s. 343–362.

Bergmann, W. (2013). Antisemitism in Europe Today: the Phenomena, the Conflicts. Conference paper från konferensen "Antisemitism in Europe Today: the Phenomena, the Conflicts", november 2013. Berlin: Jüdisches Museum Berlin och Zentrum für Antisemitismusforschung (ZfA).

Bergmann, W. och Wetzel, J. (2003). *Manifestations of anti-semitism in the European Union*. Berlin: Zentrum für Antisemitismusforschung (ZfA) och Technische Universität Berlin.

Bevelander, P. och Hjerm, M. (2015). The religious affiliation and anti-semitism of secondary school-age Swedish youths: an analysis of survey data from 2003 and 2009. *Ethnic and Racial Studies*. Volym 38, nr 15, s. 2705–2721.

Bevelander, P., Hjerm, M. och Kiiskinen, J. (2013). The Religious Affiliation and Anti-Semitism of Secondary School Swedish youths: A statistical analysis of survey data from 2003–2009, Discussion Paper Series, Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit, nr. 7218.

Bondarev, O., Gabrys, N. och Mamet, E. (2015). *Counteracting Antisemitic Hate Speech in Poland*. Warszawa: Humanity in Action Poland.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2001). *Hets mot folkgrupp*. Rapport 2001:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå och Säkerhetspolisen (2009). *Våldsamt politisk extremism – Antidemokratiska grupperingar på yttersta höger- och vänsterkanten*. Rapport 2009: 15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet och Säkerhetspolisen.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2017a). *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*. Rapport 2017:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2017a). *Hatbrott 2016. Statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv och självrapporterad utsatthet för hatbrott*. Rapport 2017:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2017b). *Hatbrott 2016. Statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv och självrapporterad utsatthet för hatbrott. Teknisk rapport*. Rapport 2017:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brustein, W. I. och King, R. D. (2004). Anti-semitism in Europe before the Holocaust. *International Political Science Review*. Volym 23, nr 1, s. 35–53.

Bulska, D. och Winiewski, M. (2018). *Antisemitism in Poland. Results of Polish Prejudice Survey 3*. Warszawa: Centrum Badan nad Uprzedzeniami (Center for Research on Prejudice).

Burrin, P. (2005). *Nazi Anti-Semitism: From Prejudice to the Holocaust*. New York: The New Press.

Bytwerk, R.L. (2015). Believing in “Inner Truth”: The Protocols of the Elders of Zion in Nazi Propaganda, 1933–1945. *Holocaust and Genocide Studies*. Volym 29, nr 2, s. 212–229.

Carlbohm, A. (2017). *Islamisk aktivism i en mångkulturell kontext – ideologisk kontinuitet eller förändring?* Karlstad och Malmö: Myndigheten för samhällskydd och beredskap (MSB) och Malmö universitet.

Carlsson, C. H. (2004). *Medborgarskap och diskriminering: Östjudar och andra invandrare i Sverige 1860–1920*. Doktorsavhandling. Uppsala: Uppsala universitet, historiska institutionen.

Coester, M. (2010). Commentary: Right-Wing Extremism and Bias Crime in Germany. *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*. Volym 8, nr 1, s. 49–69.

Cohen, J. (2018). Left, right, and antisemitism in European public opinion. *Politics and Religion Journal*. Årg XII, s. 341–371.

Dahlberg-Grundberg, M., Gardell, M. och Löow, H. (2017). *Den ensamme terroristen? Om lone wolves, näthat och brinnande flyktingförläggningar*. Stockholm: Ordfront.

Dencik, L. och Marosi, K. (2016). *Different Antisemitisms: On Three Distinct Forms of Antisemitism in Contemporary Europe – With a Special Focus on Sweden*. Kantor Center Position Papers

no. 3. Tel Aviv: Kantor Center for the Study of Contemporary European Jewry.

Due Enstad, J. (2017). *Antisemitic Violence in Europe, 2005–2015: Exposure and Perpetrators in France, UK, Germany, Sweden, Norway, Denmark and Russia*. Oslo: Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-sentret) och Senter for ekstremismeforskning (C-REX).

Ericsson, M. (2016). *Historisk forskning om rasism och främlingsfientlighet i Sverige – en analyserande kunskapsöversikt*. Stockholm: Forum för levande historia.

Europeiska kommissionen (2019). *Special Eurobarometer 484 – Perceptions of antisemitism*. Bryssel: Europeiska kommissionen.

Fazlhashemi, M. (2017). ”Takfrism”. I: Edling, G. och Rostami, A. (red.), *Våldsbejakande extremism. En forskningsantologi*. SOU 2017:67. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Feldman, D. (2018). *Antisemitism and Immigration in Western Europe Today. Is there a connection? Findings and recommendations from a five-nation study*. Berlin/London: Stiftelsen Erinnerung, Verantwortung und Zukunft (EVZ) och Pears Institute for the study of Antisemitism.

Fein, H. (1987). “Dimensions of Antisemitism: Attitudes, Collective Accusations, and Actions”. I: Fein, H. (red.), *The Persisting Question. Sociological Perspectives and Social Contexts of Modern Antisemitism, Current Research on Antisemitism*. Berlin/New York: Walter de Gruyter.

Forum för levande historia (2019). Tillgänglig på <https://antisemitismdaochnu.se/konspirationsteorier/>, citerad 2019-04-02

FRA, European Union Agency for Fundamental Rights (2013). *Discrimination and hate crime against Jews in EU Member States: experiences and perceptions of antisemitism*. Wien: FRA.

FRA, European Union Agency for Fundamental Rights (2018). *Experiences and perceptions of antisemitism. Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU*. Wien: FRA.

Hall, N. (2005). *Hate crime*. Cullompton, Devon: Willan.

Hansson, S. (2004). *Flykt och överlevnad – flyktingverksamhet i Mosaiska Församlingen i Stockholm 1933–1950*. Stockholm: Hillelförlaget.

Herf, J. (2006). *The Jewish enemy: Nazi propaganda during World War II and the Holocaust*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Hirsch, D. (2018). *Contemporary Left Antisemitism*. London och New York: Routledge.

Iganski, P. (2008). Criminal Law and the Routine Activity of 'Hate Crime'. *Liverpool Law Review*. Volym 29, nr 1, s. 1–17.

Iganski, P. (2013). 'Antisemitism' and anti-Jewish hatred: conceptual, political and legal challenges. I: Philipps, C. och Webster, C. (red.), *New directions in race, ethnicity and crime*, New York: Routledge.

Iganski, P. och Lagou, S. (2014). The personal injuries of "hate crime". I: Hall, N. m.fl. (red.), *The routledge international handbook on hate crime*. Abingdon: Routledge.

Jikeli, G. (2015). *European Muslim anti-Semitism: Why young urban males say they don't like Jews*. Bloomington: Indiana University Press.

Kulturdepartementet (2016). *Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Kvist Geverts, K. (2008). "Fader Byråkratius rädsla för antisemitism. Attityder mot judiska flyktingar inom Socialstyrelsens utlänningsbyrå". I: Andersson, L. M. och Kvist Geverts, K. (red.), *En problematisk relation? Flyktingpolitik och judiska flyktingar i Sverige 1920–1950*. Uppsala: Opuscula Historica Upsaliensia 36.

Kvist Geverts, K. och Andersson, L. M. (2017). "Antisemitismen – antirasismens blinda fläck". I: Lennersand, M. och Müller, L. (red.), *Från Afrikakompaniet till Tokyo. Vänbok till György Nováky*. Stockholm: Exkurs.

Küntzel, M. (2013). "The roots of antisemitism in the Middle East: New Debates". I: Rosenfeld, A. (red.), *Resurgent antisemitism: Global Perspectives*. Bloomington och Indianapolis: Indiana University Press.

Lagerlöf, D. (2011). *Den rasideologiska miljön*. Årsrapport 2011. Stockholm: Expo Research.

Laqueur, W. (2006). *The Changing Face of anti-semitism. From Ancient Times to the Present Day*. Oxford: Oxford University Press.

Rees, L. (2017). *The Holocaust: A new history*. London: Penguin books.

Lomfors, I. (1996). *Förlorad barndom – återvunnet liv: de judiska flyktingbarnen från Nazityskland*. Doktorsavhandling. Göteborg: Göteborgs universitet, historiska institutionen.

- Löwander, B. och Hagström, M. (2011). *Antisemitism och islamofobi – utbredning, orsaker och preventivt arbete*. Stockholm: Forum för levande historia.
- Löwander, B. och Lange, A. (2010). *Den mångtydiga toleransen – En studie av gymnasiungdomars attityder läsåret 2009/2010*. Stockholm: Forum för levande historia.
- Lööw, H. (2004). *Nazismen i Sverige 1924–1979: pionjärerna, partierna, propagandan*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Lööw, H. (2016a). *Nazismen i Sverige 2000–2014*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Lööw, H. (2016b). *Nazismen i Sverige 1980–1999: den rasistiska undergroundrörelsen: musiken, myterna, riterna*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Lööw, H. (2019). ”Det finns antisemitism – men inga antisemiter. Antijudiska diskurser i Sverige efter 1945”. I: Anderson, M. och Kvist Geverts, K. (red.) *Tankar i ”judefrågan”. Nedslag i den svenska antisemitismens historia* (under utgivning). Uppsala: Opuscula Historica Upsaliensia, Uppsala universitet.
- MacShane, D. (2008). *Globalising hatred: The new antisemitism*. London: Weidenfeld och Nicolson.
- Ma’oz, M. (2011). “The Israeli-Syrian conflict: The role of strategic, ideological and psychological factors”. I: Alfred Wittstock (red.) *The world facing Israel – Israel facing the world. Images and Politics*. Berlin: Frank & Timme Verlag für wissenschaftliche Literatur.
- Mattson, C. (2018). *Nordiska motståndsrörelsens ideologi, propaganda och livsåskådning*. Göteborg: Göteborgs universitet, Segerstedtinstitutet.
- Mayer, N. (2014). Il faut parler d’antisémitisme avec rigueur. *Le Monde*. Publicerad 05-12-2014. Tillgänglig på https://www.lemonde.fr/idees/article/2014/12/05/il-faut-parler-d-antisemitisme-avec-rigueur_4535515_3232.html, citerad: 07-02-2019
- Perry, B. (2014). “Exploring the community impacts of hate crime”. I: Hall, N. m.fl. (red.), *The Routledge international handbook on hate crime*. Abingdon: Routledge.
- Proposition 2001/02:59. *Hets mot folkgrupp m.m.*
- Ranstorp, M., Ahlin, F., Hyllengren, P. och Normark, M. (2018). *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot utmaningar för det svenska samhället*. Stockholm: Försvarshögskolan.
- Reynié, D. (2014). *Antisemitic Attitudes in France. New insights*. Paris: Fondapol/AJC.

Rodell Olgaç, C. och Dimiter Taikon, A. (2013). *Mamma, ska jag säga att jag är rom?*” En kartläggning av romska barns och elevers skolsituation i fem pilotkommuner för Skolverket. Stockholm: Skolverket.

Röhl, J. C. G. (1996). *The Kaiser and his Court: Wilhelm II and the Government of Germany*. Cambridge: Cambridge University Press.

SOU 2016:7. *Integritet och straffskydd. Betänkandet av utredningen om ett modernt och starkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Staetsky, D. L. (2017). *Antisemitism in contemporary Great Britain. A study of attitudes towards Jews and Israel*. London: JPR och CST.

Subcommittee on Africa, Global Health, Global Human Rights, and International Organizations, Committee on foreign affairs – House of Representatives (2015). *After Paris and Copenhagen: Responding to the rising tide of anti-semitism*. Washington, D.C.: U.S. Government Publishing Office. Tillgänglig på <http://gpo.gov/fdsys/>

Svanberg, I. och Tydén, M. (2005). *Tusen år av invandring: en svensk kulturhistoria*. Stockholm: Dialogos.

Svenska kommittén mot antisemitism, SKMA (2017). ”Anti-judiska inslag i kampanj mot Soros”. *SKMA Nyhetsbrev*, juni 2017. Tillgänglig på <http://skma.se/blogg/2017/06/skma-antijudiska-inslag-i-kampanj-mot-soros/>

Svenska kommittén mot antisemitism, SKMA (2013). ”Ny EU-undersökning: Judar i Europa ser antisemitism som stort problem”. *SKMA Nyhetsbrev*, december 2013. Tillgänglig på <https://skma.se/blogg/2013/12/ny-eu-undersokning-judar-i-europa-ser-antisemitism-som-stort-problem/>

Tibi, B. (2012). *Islamism and Islam*. New Haven: Yale University Press.

Tiby, E. (1999). *Hatbrott? Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms universitet, kriminologiska institutionen.

Tiby, E. (2010). ”Hatbrott, monster, mönster & möjligheter”. I: Deland, M., Hertzberg, F. och Hvitfeldt, T. (red.), *Det vita fältet. Samtida forskning om högerextremism*. Uppsala: Opuscula Historica Upsaliensis 41, Uppsala universitet.

Tossavainen, M. (2003). *Det förnekade hatet – Antisemitism bland araber och muslimer i Sverige*. Stockholm: Svenska kommittén mot Antisemitism (SKMA).

- Tossavainen, M. (2005). "Arab and Muslim Anti-Semitism in Sweden". *Jewish Political Studies Review*. Volym 17, nr 2–4, s. 109–118.
- Valentin, H. (1962). *Antisemitismen: historisk verklighet och psykologisk bakgrund*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Wallengren, S. m.fl. (2019). *Visibility is vulnerability: A mixed methodology approach to studying Roma individuals' victimization experiences* (under utgivning).
- Welzer, H. (2007). *Gärningsmän. Hur helt vanliga människor blir massmördare*. Göteborg: Daidalos.
- Wetzel, J. (2014). "Antisemitische Einstellungen in Deutschland und Europa". *Politik und Zeitgeschichte*. Publicerad: 07-07-2014. Tillgänglig på <http://www.bpb.de/apuz/187417/antisemitische-einstellungen-in-deutschland-und-europa?p=all>, citerad: 07-02-2019.
- Wigerfelt, B. och Wigerfelt, A. (2015). "Antisemitiska och antiromska hatbrott i Sverige – erfarenheter, konsekvenser och hantering av utsatthet". *Socialvetenskaplig tidskrift*. Volym 22, nr 3, s. 265–282.
- Wigerfelt, B. och Wigerfelt, A. (2016). "Media Images and Experiences of Being a Jew in the Swedish City of Malmö". *SAGE Open*. Volym 6, nr 1, s. 1–14.
- Wiktorowicz, Q. (2006). "Anatomy of the Salafi Movement". *Studies in Conflict & Terrorism*. Volym 29, s. 207–239.
- Wodak, R., Nowak, P., Pelikan, J. m.fl. (1990). *Wir sind alle unschuldige Täter: diskurshistorische Studien zum Nachkriegs-antisemitismus*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Wodak, R. (2011). "Suppression of the Nazi Past, Coded Languages, and Discourses of Silence: Applying the Discourse-Historical Approach to Post-War Antisemitism in Austria". I: Steinmetz, W. (red.), *Political Languages in the Age of Extremes*. Oxford: Oxford University Press, s. 351–379.
- Wodak, R. (2017). "Rightwing Populism and Antisemitism". I: Rydgren, J. (red.), *Handbook on the Radical Right*. Oxford: Oxford University Press.
- Wodak, R. (2018). "The Radical Right and Anti-Semitism". I: Rydgren, J. (red.), *The Oxford Handbook of the Radical Right*, Oxford: Oxford University Press.
- Wodak, R. och Mitten, R. (1993). "On the Discourse of Racism and Prejudice". *Folia Linguistica*. Volym 27, nr 3–4, s. 191–216.

Zick, A. och Küpper, B. (2005). "Transformed antisemitism. A Report on antisemitism in Germany". *International Journal of Conflict and Violence Research*. Volym 7, s. 50–92.

Åklagarmyndigheten (2016). *Hatbrott*. RättsPM 2016:8. Malmö: Åklagarmyndigheten, utvecklingscentrum Malmö.

Åmark, K. (2016). *Att bo granne med ondskan. Sveriges förhållande till nazismen, Nazityskland och Förintelsen*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

Hur ser antisemitiska hatbrott ut, och vilka är personerna som begår dem? Det är de två huvudfrågor som Brå har studerat och nu presenterar i denna rapport, på uppdrag av regeringen.

Antisemitiska hatbrott är sådana brott som grundar sig i känslor såsom rädsla, fientlighet eller hat mot judar och judendom. Brotten kan vara riktade såväl mot personer som är eller uppfattas vara judar som mot judiska institutioner och judisk egendom. I rapporten beskrivs brottens karaktär, gärningspersonerna och brottens konsekvenser för de utsatta, utifrån polisanmälningar, fällande domar och intervjuer.

Studien vänder sig främst till regeringen, men även till rättsväsendets aktörer och andra med intresse för ämnet.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

BOX 1386/TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM, SWEDEN

TELEFON +46 (0)8 527 58 400 • E-POST INFO@BRA.SE • WWW.BRA.SE